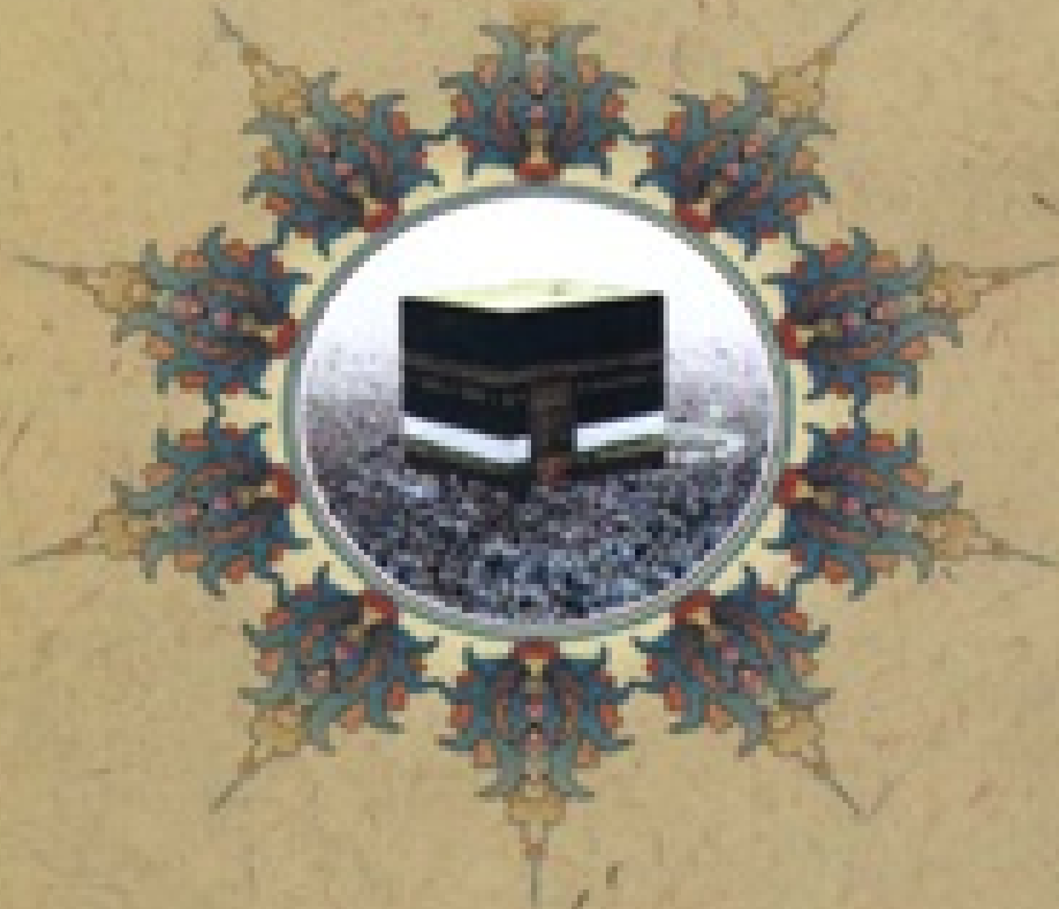
دروس احکام و مناسک حج

حوزه نمایندگی ولی فقیه در امور حج و زیارت

بسم الله الرحمن الرحیم

دروس احکام و مناسک حج

نویسنده:

مرکز تحقیقات حج

ناشر چاپی:

مشعر

ناشر دیجیتالی:

مرکز تحقیقات رایانه‌ای قائمیه اصفهان

فهرست

دروس احکام و مناسک حج

مشخصات کتاب

عنوان و نام پدیدآور : دروس احکام ومناسک حج / معاونت آموزش و پژوهش بعثه مقام معظم رهبری.

مشخصات نشر : تهران: نشر مشعر، ۱۳۸۷.

مشخصات ظاهری : ۲۱۶ ص.

شابک : ۲۵۰۰۰ ریال۹۷۸-۹۶۴-۵۴۰-۲۵۰-۹ :

وضعیت فهرست نویسی : فاپا

یادداشت : چاپ سوم.

موضوع : حج

شناسه افزوده : بعثه مقام معظم رهبری در امور حج و زیارت. معاونت آموزش و پژوهش

رده بندی کنگره : BP۱۸۸/۸/د۴۶ ۱۳۸۷

رده بندی دیویی : ۲۹۷/۳۵۷

شماره کتابشناسی ملی : ۲۰۸۰۴۸۱

ص:۱

اشاره

ص:۲

ص:۳

ص:۴۰

ص:۵

ص:۶

ص:۷

ص:۸

ص:۹

ص:۱۰

ص:۱۱

ص:۱۲

ص:۱۳

ص:۱۴

ص:۱۵

ص:۱۶

ص:۱۷

ص:۱۸

ص: ۱۹

مقدمه

یکی از مباحث اساسی و مورد نیاز زائران بیت اللّه الحرام، احکام دین و مناسک عمره و حج است. بر اساس این نیاز بخشی از فرصت روحانیان معظم کاروانها نیز باید به آموزش این مسائل اختصاص یابد، چرا که درستی و نادرستی اعمال آنان بسته به آگاهی آنها و مطابقت اعمالشان با احکام شرعی است.

نوشته حاضر، یکی از متون آموزشی حج تمتع است که به موضوع احکام عمومی و مناسک حج پرداخته و بر اساس سرفصل‌های مصوّب که پیشتر منتشر گردیده تدوین شده است. جهت استفاده بهتر از این نوشته نکات ذیل یادآوری می‌شود:

۱- این مجموعه در دو بخش تدوین شده که بخش اوّل حاوی احکام عمومی مورد نیاز زائران و بخش دوّم، احکام اختصاصی و مناسک حج است.

۲- چون این اثر اوّلین تجربه در این راستاست و بر اساس سرفصل‌های از پیش تنظیم شده تدوین گشته، حجم برخی از دروس بیش از فرصت یک جلسه و برخی دیگر کمتر از آن است، لذا روحانیون معظم مطالب مورد نیاز باقی مانده

ص: ۲۰

را در جلسه بعد استفاده خواهند کرد.

۳- چون فعلًا فرصت پرداختن به فتاوای همه مراجع معظم تقلید نبود، لذا این نوشته بیشتر به احکام عمومی و اتفاقی پرداخته و در برخی از موارد نیز به تفاوت فتاوای مراجع اشاره شده است. امید است در آینده بتوانیم با رفع کاستی‌های آن تفاوت فتاوا را نیز در آن لحاظ کنیم.

۴- در پایان ضمن آرزوی موفقیت برای تمام عالمان متعهدی که خالصانه در راه رشد و تعالی فکری و فرهنگی جامعه به ویژه زائران بیت اللّه الحرام تلاش می‌کنند این کار را بی‌عیب و نقص نمی‌دانیم، و نظرات اصلاحی و تکمیلی عزیزان را بر دیده منّت می‌نهیم.

ربّنا تقبّل منّا انّک أنت السمیع العلیم

حوزه علمیه قم- پاییز ۱۳۸۵ ه ش.

محمّدحسین فلاح‌زاده

ص: ۲۱

بخش اوّل: احکام عمومی

اشاره

ص: ۲۲

ص: ۲۳

جلسه اول: وجوب شناخت احکام فقهی دین

۱- تقسیم احکام:

هر کاری که انسان انجام می‌دهد، در اسلام دارای حکم خاصی است که عبارت است از:

* واجب: عملی که انجام آن لازم است و ترک آن عذاب دارد؛ مانند نماز و روزه.

* حرام: عملی که ترک آن لازم است و انجامش عذاب دارد؛ مانند دروغ و ظلم.

* مستحب: عملی که انجام آن نیکو است و ثواب دارد، ولی ترک آن هم عذاب ندارد؛ مانند نماز شب و صدقه.

* مکروه: عملی که ترک آن نیکو است و ثواب دارد، ولی انجامش عذاب ندارد؛ مانند فوت کردن به غذا و خوردن غذای داغ.

ص: ۲۴

* مباح: عملی که انجام و ترک آن مساوی است، نه عذابی دارد و نه ثوابی؛ مانند راه رفتن، نشستن.(۱)

۲- وجوب شناخت احکام دین

بر همه مکلفان لازم است احکام مورد نیاز خود را یاد بگیرند تا بتوانند به وظایف خود عمل کنند و سعادت دنیا و آخرت را کسب کنند.

از آن‌جا که همه مردم نمی‌توانند در تشخیص واستخراج احکام الهی از منابع آن، تخصص لازم را به‌دست آورند و تنها افراد اندکی به این امر موفق می‌شوند، دیگران برای شناخت احکام دین و وظیفه خود به آنان مراجعه می‌کنند.

مجتهد و فقیه

شخصی که با بهره‌گیری از علوم و دانش‌های لازم، به حدی رسیده است که می‌تواند وظایف و تکالیف دینی را از منابع آن استخراج کند، «مجتهد» یا «فقیه» نامیده می‌شود.

مرجع تقلید

مجتهد و فقیهی که مردم در مسائل و احکام دینی از او پیروی می‌کنند، «مرجع تقلید» نام دارد.

مرجع تقلید، مسائل دینی را با استفاده از وحی الهی (قرآن) و سنت معصومین علیهم السلام (روایات) به ما می‌رساند و با خصوصیاتی که دارد، سخنی از روی خواسته و سلیقه خود نمی‌گوید؛ بلکه آن‌چه را که از قرآن و روایات فهمیده، بازگو می‌کند.

بنابراین، تقلید و پیروی از مجتهد، اطاعت از شخص نیست؛ بلکه

۱- . الفتاوی الواضحهٔ، ج ۱، ص ۸۳

ص: ۲۵

اطاعت از احکام خداست که توسّط مرجع تقلید به دست ما رسیده، و بالاتر این‌که، اطاعت از پیامبران نیز اطاعت از شخص نیست؛ بلکه اطاعت از فرمان خدا و وحی است.

ص: ۲۶

جلسه دوم: تقلید

۱- معنای تقلید

تقلیـد به‌معنای پیروی کردن و دنباله‌روی است و در این‌جا پیروی از «فقیه» می‌باشد؛ یعنی انسان کارهای خود را مطابق فتوای مجتهد انجام دهد.

۲- وجوب تقلید؛ برای افراد غیر مجتهد و محتاط

* کسی که مجتهد نیست و نمی‌تواند احکام و دستورهای الهی را به‌دست آورد باید از مجتهد تقلید کند.

* وظیفه اکثر مردم در احکام دین، تقلید است چون افراد کمی هستند که بتوانند در احکام، اجتهاد کنند.

* به مجتهدی که دیگران از او تقلید می کنند «مرجع تقلید» می گویند.

ص: ۲۷

۳- شرایط مرجع تقلید

* مجتهدی که انسان از او تقلید می‌کند بنابر احتیاط واجب باید دانش فقهی او از سایر مجتهدین زمان خود بیشتر باشد.

* شخص عادل در مرتبه‌ای از تقوا قرار دارد که در پی انجام واجبات و پرهیز از گناهان است و نشانه عدالت آن است که گناهان کبیره(۱) را انجام نمی‌دهد و گناه صغیره را تکرار نمی‌کند.

* کسی که تازه به سن بلوغ رسیده است، یا تاکنون تقلید نمی‌کرده، باید مجتهدی را مرجع تقلید خود قرار دهد که زنده باشد و نمی‌تواند از مجتهدی که فوت کرده است تقلید کند.

* کسی که از مجتهدی تقلید می‌کند، اگر مرجع تقلیدش از دنیا برود، می‌تواند با اجازه مجتهد زنده، بر تقلید وی باقی بماند.

* کسی که بر تقلید میت باقی مانده است در مسائلی که میت در آنها فتوا ندارد و همچنین مسائل جدید؛ مانند جنگ و صلح و ... باید از مجتهد زنده تقلید کند.

* مجتهدی که انسان از او تقلید می‌کند، باید پیرو مذهب جعفری؛ یعنی شیعه دوازده‌امامی باشد، پس شیعیان نمی‌توانند در احکام، به فتوای علمای غیر دوازده امامی عمل کنند.

* اسلام وظیفه زن و مرد را متناسب با طبیعت و چگونگی خلقت وی قرار داده است، برداشتن مسؤولیت بسیار خطیر و سنگین مرجعیت، از دوش بانوان، نادیده گرفتن حق آنها نیست؛ چون در اسلام بانوان نیز می‌توانند در علوم اسلامی تا اجتهاد پیش بروند و احکام خدا را از منابع آن (قرآن و روایات) استخراج کنند

۱- . گناه کبیره، گناه بزرگ است که بر آن وعده عذاب و آتش داده شده است؛ مانند: دروغ و تهمت، غیر آن را گناه صغیره گویند.

ص: ۲۸

و از کسی تقلید نکنند.

* اعلم کسی است که در استخراج احکام (از قرآن و روایات) از مجتهدان دیگر استادتر باشد.

۴- راه شناخت مرجع تقلید

۱- بر مکلف واجب است که جهت شناختن مجتهد اعلم جستجو کند.

۲- انسان در تقلید مستقل است و تابع دیگران نمی‌باشد، مثلًا زن در این مسأله تابع شوهر نیست و هرکس را دارای شرایط تشخیص داد از او تقلید می‌کند هرچند شوهرش مقلد مجتهد دیگری باشد.

۳- انسان می‌تواند از یکی از راه‌های زیر، مجتهد و اعلم را تشخیص دهد:

* خود انسان یقین کند، مثل آن‌که از اهل علم باشد و بتواند مجتهد و اعلم را بشناسد.

* دو نفر عالم عادل که می‌توانند مجتهد و اعلم را تشخیص دهند، مجتهد بودن یا اعلم بودن کسی را تصدیق کنند.

* عده‌ای از اهل علم که می‌توانند مجتهد و اعلم را تشخیص دهند و از گفته آنان اطمینان پیدا می‌شود، مجتهد بودن یا اعلم بودن کسی را تصدیق کنند.

۵- راه‌های دستیابی به فتاوای مرجع تقلید

* شنیدن از خود مجتهد.

* شنیدن از دو نفر یا یک نفر عادل.

* شنیدن از یک نفر مورد اطمینان و راستگو.

* دیدن در رساله مجتهد.

ص: ۲۹

۱- اگر مجتهد اعلم در مسأله‌ای فتوا نداشته باشد، مقلّد می‌تواند به مجتهد دیگری که در آن مسأله فتوا دارد رجوع کند و بنابر احتیاط واجب باید مجتهدی که به فتوایش رجوع می‌شود از دیگران اعلم باشد.

۲- اگر فتوای مجتهد در مسأله‌ای عوض شود، مقلّد باید به فتوای جدید عمل کند و عمل کردن به فتوای گذشته جایز نیست.

۶- بقاء بر تقلید

۱- بقای بر تقلید میت اشکال ندارد، یعنی کسی که در زمان حیات مجتهدی به فتاوایش یا بعضی از آنها عمل کرده باشد، می‌تواند بر تقلید او باقی بماند، حتی در مسائلی که در زمان حیات آن مجتهد به آنها عمل نکرده نیز می‌تواند از وی تقلید کند؛ مثلًا در زمان حیات او به حج نرفته و اکنون پس از مرگ او به حج می‌رود، می‌تواند مناسک حج را مطابق فتوای او عمل کند.

۲- بقای بر تقلید میت باید با اجازه مجتهد زنده باشد؛ یعنی چنانچه به فتوای مجتهد زنده بقای بر تقلید میت جایز باشد می‌تواند همچنان از او تقلید کند.

۳- کسی که بر تقلید میت باقی مانده است، در مسائلی که میت فتوا نداده و همچنین در مسائل جدید باید از مجتهد زنده تقلید کند.

۷- عدول از مجتهدی به مجتهد دیگر

* عدول از غیر اعلم به اعلم بنابر احتیاط، واجب است.

* عدول از مساوی به مساوی هستند، جایز نیست، در صورتی که به فتوای آن مجتهد عمل کرده باشد.

* عدول از اعلم به غیر اعلم، جایز نیست.

ص: ۳۰

* عدول از مجتهدی که مدتی از او تقلید می‌کرده و اکنون معلوم شده است که اهلیت فتوا نداشته، واجب است.

* عدول از مجتهدی که یکی از شرایط مرجعیت را از دست داده، مثلًا دیوانه شده یا فراموشی به او دست داده، به مجتهد جامع‌الشرایط، واجب است.

* عدول از مجتهدی که تاکنون از او تقلید می‌کرده و اکنون از دنیا رفته است به مجتهد زنده جایز بلکه احتیاط مستحب است.

* عدول از مجتهد زنده به مجتهد مرده بنابر احتیاط واجب(۱) جایز نیست.

هرچند قبلًا از او تقلید می‌کرده و پس از مرگ وی به مجتهد زنده رجوع کرده است.

۱- . برخی از مراجع تقلید، عدول از مجتهد زنده به مجتهد زنده مساوی را جایزمی‌دانند.

ص: ۳۱

جلسه سوم: وضو (۱)

۱- چگونگی وضو

انسان بایـد در وضو ابتدا صورت را بشوید و سپس دست راست و بعد از آن دست چپ را. بعد از شسـتن این اعضا، باید با رطوبت کف دست، سر را مسح کند؛ یعنی دست را بر آن بکشد و سپس پای راست و در آخر پای چپ را مسح کند.

۲- اعمال وضو

(۱)

نمایش تصویر

۱- . برخی از مراجع تقلید، مسح روی پا تا آخر آن را لازم می‌دانند.

ص: ۳۲

۳- شرایط آب وضو

۱- وضو با آب نجس و مضاف باطل است، خواه انسان بداند آن آب نجس یا مضاف است یا نداند، یا فراموش کرده باشد.

۲- آب وضو باید مباح باشد، بنابراین در موارد زیر وضو باطل است:

* وضو گرفتن با آبی که صاحب آن راضی نیست (راضی نبودن او معلوم است)

* آبی که معلوم نیست صاحب آن راضی است یا نه.

* آبی که وقف افراد خاصی است، مانند حوض برخی از مدارس و وضوخانه بعضی از هتل‌ها و مسافرخانه‌ها و ...

۳- وضو گرفتن از نهرهای بزرگ، گرچه انسان نداند صاحبان آنها راضی هستند یا نه اشکال ندارد، اما اگر صاحبان آن از وضو گرفتن جلوگیری کنند، احتیاط واجب آن است که وضو نگیرند.

۴- اگر آب وضو در ظرف غصبی باشد و با آن وضو بگیرد باطل است.

۵- وضو گرفتن از آب‌های داخل مسجد الحرام و مسجد النبی صلی الله علیه و آله که مخصوص نوشیدن است جایز نیست.

۴- شرایط اعضای وضو

۱- اعضای وضو در موقع شستن و مسح باید پاک باشد.

۲- اگر چیزی بر اعضای وضو باشد (اعضای شستن) که از رسیدن آب به آن جلوگیری کند، یا بر اعضای مسح است، هرچند از رسیدن آب جلوگیری نکند، برای وضو باید برطرف شود.

۳- خطوط قلم خودکار و لکه‌های رنگ و چربی و کِرِمْ در صورتی که رنگ

ص: ۳۳

بدون جِرم باشد، مانع وضو نیست، ولی اگر جِرم داشته باشد (روی پوست را گرفته) باید برطرف شود.

۵- شرایط وضوگیرنده

۱- کسی که می‌داند اگر وضو بگیرد مریض می‌شود و یا می‌ترسد که مریض شود، باید تیمم کند و اگر وضو بگیرد باطل است. ولی اگر نداند که آب برای او ضرر دارد و وضو بگیرد و بعد بفهمد که ضرر داشته، وضویش صحیح است.

۲- وضو، باید به قصد قربت انجام شود، یعنی برای انجام فرمان خداوند عالم وضو بگیرد.

۳- لازم نیست نیت را به زبان آورد، یا از قلب خود بگذراند، بلکه همین مقدار که می‌داند وضو می گیرد کافی است، به‌طوری که اگر از او بپرسند، چه می کنی؟ بگوید وضو می گیرم.

۶- رعایت ترتیب و موالات در وضو

ترتیب

کارهای وضو بدین ترتیب باید انجام شود:

* شستن صورت

* شستن دست راست

* شستن دست چپ

* مسح سر

* مسح پای راست

ص: ۳۴

* مسح پای چپ

اگر ترتیب اعمال وضو به‌هم بخورد وضو باطل است، حتی اگر پای چپ و راست را همزمان(۱) مسح کند.

مُوالات

۱- موالات یعنی؛ پشت سر هم انجام دادن و فاصله نینداختن بین اعمال وضو.

۲- اگر بین کارهای وضو به‌قدری فاصله شود که وقتی می‌خواهد جایی را بشوید یا مسح کند رطوبت جاهایی که پیش از آن شسته یا مسح کرده، خشک شده باشد، وضو باطل است.

۷- وضوی جَبیره‌ای

تعریف جبیره: دوایی که بر زخم می‌زنند و چیزی که با آن زخم را می‌بندند، «جَبیره» نام دارد.

۱- شخصی که بر اعضای وضویش، زخم یا شکستگی است؛ اگر بتواند به‌طور معمول وضو بگیرد، باید به‌طور معمول وضو بگیرد. مثلًا؛

الف: روی زخم باز است و آب برای آن ضرر ندارد.

ب: روی زخم بسته است ولی باز کردن آن امکان دارد و آب ضرر ندارد.

۲- چنان‌چه زخم بر صورت یا دست‌هاست و روی آن باز است و آب ریختن روی آن ضرر دارد، اگر اطراف آن را بشوید کافی است.

۳- اگر زخم یا شکستگی در جلوی سر یا روی پاها است (محل مسح) و

۱- . به فتوای برخی از مراجع تقلید مسح همزمان پاها اشکال ندارد.

ص: ۳۵

روی آن باز است، چنان‌چه نتواند آن را مسح کند، باید پارچه پاکی روی آن بگذارد و روی پارچه را با تری آب وضو که در دست مانده، مسح کند.

کیفیت انجام وضوی جبیره‌ای

در وضوی جبیره‌ای، باید جاهایی که شستن یا مسح آن امکان دارد به‌طور معمول بشوید یا مسح کند، و مواردی که امکان ندارد، دست تر بر جبیره بکشد.

ص: ۳۶

جلسه چهارم: وضو (۲)

۱- چیزهایی که باید برای آنها وضو گرفت مانند

نمایش تصویر

ص: ۳۷

۲- مبطلات وضو

۱- خارج شدن ادرار یا مدفوع از انسان.

۲- خارج شدن باد معده و روده از مخرج غائط.

۳- خواب، چنان‌چه گوش نشنود و چشم نبیند.

۴- چیزهایی که عقل را از بین می‌برد؛ مانند دیوانگی، مستی، بیهوشی.

۵- استحاضه زنان.

۶- آن‌چه سبب غسل شود؛ مانند جنابت و مسّ میّت.

۳- مواردی که وضو گرفتن مستحب است

* برای نماز میت.

* رفتن به مسجد و حرم امامان.

* خواندن قرآن.

* همراه داشتن قرآن.

* خوابیدن.

* رساندن جایی از بدن به جلد یا حاشیه قرآن.

* زیارت اهل قبور.

ص: ۳۸

جلسه پنجم: غُسل

اشاره

در غسل بایـد تمام بـدن و سـر و گردن شسـته شود، خواه غسل واجب باشد مانند جنابت، و یا مسـتحب، مانند غسل جمعه، به‌عبارت دیگر تمام غسل‌ها در انجام فرقی ندارند مگر در نیت.

۱- انواع غسل (به‌لحاظ انجام دادن)

غسل را به دوصورت می‌توان انجام داد: «ترتیبی» و «ارتماسی».

در غسل ترتیبی، ابتدا سر و گردن شسته می‌شود، سپس نیمه راست بدن و بعد از آن نیمه چپ.

در غسل ارتماسی، تمام بدن یک‌باره در آب قرار می‌گیرد. پس در غسل ارتماسی باید آب به‌قدری باشد که انسان بتواند تمام بدن را زیر آب ببرد.

ص: ۳۹

نمایش تصویر

۲- غسل‌های واجب (جنابت- مسّ میت)

غسل جنابت

چگونه انسان جنب می‌شود؟

نمایش تصویر

ص: ۴۰

غسل مسّ میت

۱- اگر کسی جایی از بدن خود را به بدن انسان مرده‌ای که سرد شده و غسلش نداده‌اند برساند، باید غسل مسّ میت کند.

۲- در این موارد مسّ بدن انسان مرده سبب غسل نمی‌باشد:

* انسانی که در میدان نبرد به‌شهادت رسیده است، در صورتی که در میدان جان دهد.

* مرده‌ای که بدنش گرم است و هنوز سرد نشده است.

* مرده‌ای که غسلش داده‌اند.

۳- غسل مس میت را باید مانند غسل جنابت انجام دهند، ولی کسی که غسل مسّ میت کرده، اگر بخواهد نماز بخواند، باید وضو هم بگیرد.(۱) ۴- اگر چند میت را مسّ کند یا یک میّت را چند بار مسّ نماید، یک غسل کافی است.

۵- برای کسی که بعد از مسّ میّت غسل نکرده است، توقف در مساجد و خواندن سوره‌هایی که سجده واجب دارد مانعی ندارد، ولی برای نماز و مانند آن باید غسل کند و وضو بگیرد.

۳- شرایط صحیح بودن غسل

۱- تمام شرطهایی که برای صحیح بودن وضو گفته شد، در صحیح بودن غسل هم شرط است، به‌جز موالات و همچنین لازم نیست بدن رااز بالا به پایین بشوید.

۱- . به فتوای برخی از مراجع معظّم تقلید با غسل واجب، مثل غسل مسّ میّت نیز می‌توان نماز خواند و وضو لازم نیست.

ص: ۴۱

۲- کسی که چند غسل بر او واجب است، می‌تواند به نیت همه آنها یک غسل به‌جا آورد.

۳- کسی که غسل جنابت کرده، نباید برای نماز وضو بگیرد، ولی با غسل‌های دیگر نمی‌شود نماز خواند و باید وضو هم بگیرد.(۱)

۴- در غسل ارتماسی باید تمام بدن پاک باشد، ولی در غسل ترتیبی پاک بودن تمام بدن لازم نیست و اگر هر قسمتی را پیش از غسل‌دادن همان قسمت، تطهیر کند کافی است.

۵- غسل جبیره‌ای مثل وضوی جبیره‌ای است، ولی بنابر احتیاط واجب باید آن را ترتیبی به‌جا آورد.

۶- کسی که روزه واجب گرفته، نمی‌تواند در حال روزه غسل ارتماسی انجام دهد، چون روزه‌دار نباید تمام سر را در آب فرو برد، ولی اگر از روی فراموشی غسل ارتماسی کند صحیح است.

۷- در غسل لازم نیست تمام بدن با دست شسته شود، و چنانچه با نیت غسل، آب به تمام بدن برسد کافی است.

۴- کارهایی که بر فرد جنب حرام است

* رساندن جایی از بدن به خط قرآن، اسم خداوند و بنابر احتیاط واجب اسامی پیامبران و ائمه و حضرت زهرا علیهم السلام.

* رفتن به مسجدالحرام و مسجدالنبی صلی الله علیه و آله هرچند از یک در داخل شود و از در دیگر بیرون رود.

۱- . به فتوای برخی از مراجع تقلید با غسل‌های واجب و برخی از غسل‌های مستحب نیز می‌توان نماز خواند و نیاز به وضو نیست.

ص: ۴۲

* توقف در مساجد.

* گذاشتن چیزی در مسجد هرچند از بیرون مسجد باشد.

* خواندن سوره‌هایی از قرآن که‌سجده واجب دارد، حتی‌یک حرف از آن.

* توقف در حرم امامان علیهم السلام بنابر احتیاط واجب.

سوره‌های سجده‌دار قرآن:

- سوره شماره ۳۲ (سوره سجده)

- سوره شماره ۴۱ (سوره فصّلت)

- سوره شماره ۵۳ (سوره نجم)

- سوره شماره ۹۶ (عَلَق)

* اگر جنب از یک درِ مسجد وارد شود و از در دیگر خارج شود (عبور بدون توقف) مانع ندارد، به‌جز مسجدالحرام و مسجدالنبی که عبور هم جایز نیست.

* اگر شخصی در خانه‌اش مکانی را برای نماز قرار دهد و همچنین نمازخانه مؤسسه‌ها و ادارات، حکم مسجد ندارد.

ص: ۴۳

جلسه ششم: تیمّم

۱- مواردی که به‌جای وضو و غسل باید تیمم کرد

۱- اگر آب نباشد؛

۲- دست‌رسی به آب نباشد؛

۳- آب برای بدن ضرر داشته باشد؛

۴- وقت کافی برای غسل یا وضو نباشد.

۲- چگونگی تیمّم

۱- زدن کف دودست با هم بر چیزی که تیمم بر آن صحیح است.

۲- کشیدن هردودست بر تمام پیشانی و دو طرف آن، از جایی که موی سر روییده است، تا روی ابروها و بالای بینی.

۳- کشیدن کف دست چپ بر تمام پشت دست راست.

۴- کشیدن کف دست راست بر تمام پشت دست چپ.(۱)

۱- . به فتوای برخی از فقها در تیمم بدل از غسل، یک بار باید دست بر زمین بزند و بر پیشانی بکشد و بار دیگر بر زمین بزند و بر دستها بکشد.

ص: ۴۴

یادآوری: تمام کارهای تیمم باید با قصد تیمم و برای اطاعت از دستور الهی انجام شود، و همچنین باید معلوم کند که تیمم به‌جای وضو است یا غسل.

۳- چیزهایی که تیمم بر آنها صحیح است

* خاک

* ریگ

* اقسام سنگ‌ها مانند: سنگ سیاه، سنگ مرمر، سنگ گچ (قبل از پخته شدن)، سنگ آهک (قبل از پخته شدن)

* گل پخته مانند: آجر، کوزه.

۴- شرایط صحیح بودن تیمم

* اعضای تیمم، یعنی پیشانی و دست‌ها پاک باشد.

* پیشانی و پشت دست‌ها را از بالا به پایین مسح کند.

* چیزی که بر آن تیمم می‌کند پاک و مباح باشد.

* ترتیب را رعایت کند.

* موالات را رعایت کند.

* چیزی بین دست و پیشانی و همچنین کف دست و پشت دست در هنگام مسح فاصله نباشد.

۵- احکام تیمم:

۱- تیمّمی که به‌جای وضو است با تیمّمی که به‌جای غسل است فرقی ندارد مگر در نیت.

ص: ۴۵

۲- کسی که به‌جای وضو تیمم کرده است، اگر یکی از چیزهایی که وضو را باطل می‌کند از او سر بزند تیممش باطل می‌شود.

۳- کسی که به‌جای غسل تیمم کرده است هرگاه یکی از اسباب غسل، مثل جنابت یا مسّ میت پیش آید تیممش باطل می‌شود.

۴- تیمم در صورتی صحیح است که نتواند وضو بگیرد، یا غسل کند، بنابراین اگر بدون عذر تیمم کند، صحیح نیست و اگر عذر داشته باشد و برطرف شود، مثلًا آب نداشته و آب پیدا کند، تیمم او باطل می‌شود.

۵- اگر به‌جای غسل جنابت تیمم کند، لازم نیست برای نماز وضو بگیرد، ولی اگر به‌جای غسل‌های دیگر تیمم کند، با آن تیمم نمی‌تواند نماز بخواند و باید برای نماز وضو بگیرد و اگر نتواند وضو بگیرد، باید تیمم دیگری به‌جای وضو انجام دهد.

ص: ۴۶

جلسه هفتم: نماز (۱)

۱- اهمیت نماز

نماز، بهترین حالت بندگی خداست و در میان اعمال واجب، دارای اهمیت ویژه‌ای است. نماز، دستور خداوند بزرگ برای انسان‌های پاک ووارسته است و نمازخواندن، اطاعت فرمان اوست.

نماز، بهترین شیوه ارتباط با خالق یکتا و جلوه‌ای از عبادت انسان در پیشگاه اوست.

نماز، مانند نهر آبی است که نمازگزار، روزی پنج مرتبه خود را در آن شست و شو می‌دهد.

و نمازگزار، بنده خالص خداست که با نماز، ارتباطی خالصانه با پروردگار خویش برقرار می‌کند و نماز به او آرامش روح می‌بخشد تا در جریان‌های زندگی، با امید به فردایی روشن، به تلاش بپردازد.

ص: ۴۷

۲- مقدمات نماز

برای نماز خواندن آمادگی لازم است. مسائلی که به‌عنوان آمادگی برای نماز پیش از نماز باید مراعات شود، «مقدمات نماز» نام دارد. مسائل مربوط به نماز را به سه‌دسته تقسیم کرده‌اند: الف) مقدمات؛ ب) مقارنات؛ ج) خلل و احکام متفرقه.

۳- پوشش در نماز (آقایان و بانوان)

۱- مردان باید عورت را بپوشانند و بهتر است از ناف تا زانو را بپوشانند.

۲- زنان باید تمام بدن را بپوشانند به‌جز:

* دست‌ها تا مچ؛

* پاها تا مچ؛

* صورت به‌مقداری که در وضو باید شسته شود.

۳- بر زنان پوشاندن دست‌ها و پاها و صورت به‌مقداری که در مسأله پیش گفته شد در نماز واجب نیست، گرچه پوشاندن آن هم مانع ندارد ولی از نگاه نامحرم پاها را باید بپوشانند.

۴- مکان نمازگزار

مکانی که انسان در آن نماز می‌خواند باید دارای شرایط زیر باشد:

* مباح باشد (غصبی نباشد).

* ثابت باشد (مانند اتومبیل در حال حرکت نباشد).

* تنگ و سقف آن کوتاه نباشد تا بتواند قیام و رکوع و سجود را به‌طور صحیح انجام دهد.

ص: ۴۸

* جایی که پیشانی را می‌گذارد (در حال سجده) پاک باشد.

* مکان نمازگزار اگر نجس است طوری تر نباشد که به بدن یا لباس وی سرایت کند.

* جایی که پیشانی را می‌گذارد (در حال سجده) از جای زانوها و بنابر احتیاط واجب از جای انگشتان پا، بیش از چهار انگشت بسته، پست‌تر یا بلندتر نباشد.

احکام مکان نمازگزار

۱- نماز خواندن در مکان غصبی (مثلًا در خانه‌ای که بدون اجازه صاحب‌خانه وارد شده است) باطل است.

۲- در حال ناچاری نماز خواندن بر چیزی که حرکت می‌کند؛ مانند قطار و هواپیما و در جایی که سقف آن کوتاه است و یا جایش تنگ است؛ مانند سنگر و بر مکان ناهموار اشکال ندارد.

۳- انسان باید رعایت ادب را بکند و جلوتر از قبر پیغمبر صلی الله علیه و آله و امام علیه السلام نماز نخواند.

۴- مستحب است، انسان نماز را در مسجد بخواند، و در اسلام بر این مسأله سفارش بسیار شده است.

۵- قبله

۱- خانه کعبه، که در شهر مکّه و در مسجدالحرام قرار دارد، «قبله» است و نمازگزار باید رو به آن نماز بخواند.

۲- کسی که بیرون شهر مکه و دور از آن است اگر طوری بایستد که بگویند رو به قبله نماز می‌خواند کافی است.

ص: ۴۹

۶- نماز در مسجدالحرام

در برخی روایات، آمده است که ثواب یک رکعت نماز در مسجدالحرام، معادل صد هزار رکعت و در مسجدالنبی معادل ده هزار رکعت نماز در جای دیگر است. چه به‌جا و مناسب است که زائران محترم از این فرصت به‌خوبی استفاده کنند و نمازهای واجب بلکه مستحب را در این مکان‌های شریف بجای آورند و از پاداش بسیار زیاد آن بهره‌مند گردند.

۷- لباس نمازگزار

لباس نمازگزار باید این شرایط را دارا باشد:

* پاک باشد (نجس نباشد).

* مباح باشد (غصبی نباشد).

* از اجزاء مردار نباشد؛ مثلًا از پوست حیوانی که مطابق دستور اسلام کشته نشده است تهیه نشده باشد، حتی کمربند و کلاه.

* از حیوان حرام‌گوشت نباشد؛ مثلًا از پوست‌پلنگ یا خوک‌تهیه نشده باشد.

* اگر نمازگزار مرد است، لباس او طلاباف یا ابریشم خالص نباشد و نیز نماز خواندن با انگشتر و حلقه طلا باطل است.

از شرایط بالا آن‌چه ممکن است برای هرکس پیش آید شرط اول است، چون کمتر کسی است که با لباس غصبی یا با لباسی که از اجزاء مردار تهیه شده نماز بخواند، بنابراین به توضیح شرط اول می‌پردازیم.

یادآوری: علاوه بر لباس، بدن نمازگزار نیز باید پاک باشد.

در این موارد نماز خواندن با بدن یا لباس نجس باطل است:

* عمداً با بدن یا لباس نجس نماز بخواند؛ یعنی با این‌که می‌داند بدن یا

ص: ۵۰

لباسش نجس است با همان حال نماز بخواند.

* در یادگرفتن مسأله کوتاهی کرده و به‌جهت ندانستن مسأله با بدن یا لباس نجس نماز خوانده است.

* نجس بودن بدن یا لباس را می‌دانسته، ولی هنگام نماز فراموش کرده و با آن نماز خوانده است.

در این موارد، اگر با بدن یا لباس نجس نماز خواند صحیح است:

* نداند بدن یا لباسش نجس است و بعد از نماز متوجه شود.

* به‌واسطه زخمی که در بدن اوست، بدن یا لباسش نجس شده و آب کشیدن یا عوض کردن آن هم دشوار است.

* لباس یا بدن نمازگزار به‌خون نجس شده است، ولی مقدار آلودگی کمتر از دِرْهم(۱) است.

* ناچار باشد که با بدن یا لباس نجس نماز بخواند؛ مثلًا آب برای تطهیر ندارد.

راهنمایی

حجاج عزیز باید توجه داشته باشند که لباس احرام هم مانند لباس نمازگزار باید پاک باشد، بنابراین در مدت اعمال، مواظب باشند که لباس احرامشان نجس نشود، به‌ویژه در عرفات، مشعر، منی و قربانگاه که احتمال آن زیادتر است و چنان‌چه نجس شد، باید آن را تطهیر یا تعویض کنند و بهتر است لباس احرامی نیز اضافه همراه داشته باشند.

۱- . یک درهم تقریباً به اندازه یک بندانگشت است.

ص: ۵۱

جلسه هشتم: نماز (۲)

۱- واجبات نماز

۱- نماز با گفتن «اللَّهُ اکْبَرُ» شروع می‌شود و با سلام به پایان می‌رسد.

۲- آن‌چه در نماز انجام می‌شود یا واجب است و یا مستحب.

۳- واجبات نماز، یازده چیز است که برخی رُکن و برخی غیررکن است.

نمایش تصویر

ص: ۵۲

۲- فرق بین رکن و غیر رکن

ارکان نماز، اجزاء اساسی آن به‌شمار می‌آید و چنان‌چه یکی از آنها بجا آورده نشود و یا اضافه شود، هرچند براثر فراموشی هم باشد، نماز باطل است.

واجبات دیگر، گرچه انجام آنها لازم است، ولی چنان‌چه از روی فراموشی، کم یا زیاد شود نماز باطل نیست.

۳- نمازهای واجب

نمایش تصویر

۴- نمازهای مستحب

۱- نماز مستحب را «نافِله» گویند.

۲- نمازهای مستحبّ بسیار است و این نوشته گنجایش تمام آنها را ندارد؛ امّا

ص: ۵۳

برخی از آنها را که اهمیت بیشتری دارد، می‌آوریم:

نماز حاجت

۳- در وقت سختی و مشکلات، برای برآوردن حاجت، خواندن دو رکعت نماز به نیت نماز حاجت مستحبّ است.

۴- کسی که خواستار حاجت است، پس از خواندن این دو رکعت، حمد و ثنای الهی را به‌جای آورده، بر پیامبر و آل او علیهم السلام صلوات می‌فرستد و پس از آن، آیه آخر سوره «حشر» و شش آیه اول سوره «حدید» و دو آیه از سوره «آل‌عمران»، یعنی از «قُلِ اللَّهُمَّ مالِکَ الْمُلْکِ» تا «بِغَیْرِ حِسابٍ» را می‌خواند و سپس حاجت خود را از خداوند درخواست می‌کند.

نماز غُفیله

یکی از نمازهای مستحبی، نماز «غُفیله» است که پس از نماز مغرب خوانده می‌شود.

نماز غُفلیه دو رکعت است؛ در رکعت اول، پس از حمد، به‌جای سوره، این آیه خوانده می‌شود: «وَ ذَا النُّونِ إِذْ ذَهَبَ مُغاضِباً فَظَنَّ أَنْ لَنْ نَقْدِرَ عَلَیْهِ فَنادی فِی الظُّلُماتِ أَنْ لا إِلهَ إِلَّا أَنْتَ سُبْحانَکَ إِنِّی کُنْتُ مِنَ الظَّالِمِینَ فَاسْتَجَبْنا لَهُ وَ نَجَّیْناهُ مِنَ الْغَمِّ وَ کَذلِکَ نُنْجِی الْمُؤْمِنِینَ»(۱).

و در رکعت دوم، پس از حمد، به‌جای سوره، این آیه خوانده می‌شود:

«وَ عِنْدَهُ مَفاتِحُ الْغَیْبِ لا یَعْلَمُها إِلَّا هُوَ وَ یَعْلَمُ ما فِی الْبَرِّ وَ الْبَحْرِ وَ ما تَسْقُطُ مِنْ وَرَقَةٍ إِلَّا یَعْلَمُها وَ لا حَبَّةٍ فِی ظُلُماتِ الْأَرْضِ وَ لا رَطْبٍ وَ لا یابِسٍ إِلَّا فِی کِتابٍ مُبِینٍ»(۲).

۱- . انعام: ۵۹

۲- . انبیاء: ۸۷

ص: ۵۴

و در قنوت آن، این دعا خوانده می‌شود:

«اللَّهُمَّ انّی اسأَلُکَ بِمَفاتیحِ الغَیْبِ الَّتِی لا یَعْلَمُها الّا انْتَ انْ تُصَلِّیَ عَلی مُحَمَّدٍ وَآلِ مُحَمَّدٍ وَأَنْ تَغْفِرَ لِی ذُنُوبی(۱) اللّهُمَّ انْتَ وَلِیُّ نِعْمَتی وَالْقادِرُ عَلی طَلِبَتی، تَعْلَمُ حاجَتی، فَأَسْالُکَ بِحَقّ مُحَمَّدٍ، وَآلِ مُحَمَّدٍ، عَلَیْهِ وَعَلَیْهِمُ السَّلامُ، لَمّا قَضَیْتَها لی»

نمایش تصویر

هفده رکعت نماز واجب که در شبانه‌روز خوانده می‌شود، (در غیر سفر و روز جمعه) ۲۳ رکعت نافله دارد که به‌علاوه ۱۱ رکعت نماز شب، جمعاً ۳۴ رکعت می‌شود؛ یعنی دوبرابر تعداد رکعت‌های نماز واجب.

دو مسأله

۱- در روز جمعه، بر شانزده رکعت نافله ظهر و عصر چهار رکعت اضافه می‌شود؛ یعنی هر نماز ده رکعت نافله دارد.

۱- . به‌جای جمله «أن تَغْفِرَ لی ذُنُوبی» می‌تواند حاجت دیگری از خدا بخواند.

ص: ۵۵

۲- نافله ظهر و عصر را در سفر نباید خواند؛ ولی نافله عشاء را به نیت این‌که شاید مطلوب باشد، (به‌قصد رجاء) می‌توان خواند.

نماز شب

یکی از نمازهای مستحب که ثواب بسیار زیادی دارد، نماز شب است.

نماز شب ۱۱ رکعت است که بدین ترتیب خوانده می‌شود:

دو رکعت---) به نیت نافله شب.

دو رکعت---) به نیت نافله شب.

دو رکعت---) به نیت نافله شب.

دو رکعت---) به نیت نافله شب.

دو رکعت---) به نیت نافله شَفع.

یک رکعت---) به نیت نافله وَتْر.

وقت نماز شب

۱- وقت نماز شب از نصف شب است تا اذان صبح و بهتر است نزدیک اذان صبح خوانده شود.

۲- مسافر و کسی که برای او سخت است نافله شب را بعد از نصف شب بخواند، می‌تواند آن را در اول شب به‌جا آورد.

نماز شب، به‌ویژه نافله وَتْر، آدب خاصّ و مستحبّات زیادی دارد که در کتاب‌های مفصّل فقهی و ادعیه آمده است، و اگر انسان بتواند آنها را نیز بجا آورد، ثواب بیشتری خواهد داشت.

ص: ۵۶

جلسه نهم: نماز (۳)

۱- مبطلات نماز

آنگاه که نمازگزار، تکبیرةالاحرام می‌گوید و نماز را شروع می‌کند تا پایان آن، بعضی از کارها بر او حرام می‌شود که اگر در نماز، یکی از آنها را انجام دهد نمازش باطل است. مهم‌ترین آنها عبارت است از:

* خوردن و آشامیدن.

* سخن گفتن.

* خندیدن.

* گریستن.

* روی از قبله برگرداندن.

* کم یا زیاد کردن ارکان نماز.

* بر هم زدن صورت نماز.

۲- شکیات نماز

برای شک در نماز احکام خاصی است و بیان تمام موارد آن از حدّ این

ص: ۵۷

جزوه خارج است ولی به طور مختصر به بیان اقسام شک و احکام هر کدام می‌پردازیم:

* شک در اجزای نماز:

الف: اگر در انجام جزئی از اجزای نماز شک کند، یعنی نمی‌داند آن جزء را به‌جا آورده است یا نه، اگر جزء بعدی را شروع نکرده است، یعنی هنوز از محل آن جزء نگذشته است، باید آن را بجا آورد. ولی اگر بعد از داخل شدن در جزء بعدی شک پیش آمده است، یعنی از محل آن گذشته است، به چنین شکی اعتنا نمی‌شود و نماز را ادامه می‌دهد و صحیح است.

ب: اگر در صحت جزئی از نماز شک کند، یعنی نمی‌داند جزئی را که به‌جا آورده، صحیح انجام شده است یا نه، در این‌صورت به شک خود اعتنا نمی‌کند، یعنی بنا می‌گذارد بر صحیح بودن آن و نماز را ادامه می‌دهد و صحیح است.

* شک در رکعات(۱):

شک‌هایی که نماز را باطل می‌کند:

۱- اگر در نماز دورکعتی؛ مثل نماز صبح یا در نماز مغرب، شک در رکعت پیش آید، نماز باطل است.

۲- شک بین یک و بیشتر از یک؛ یعنی اگر شک کند یک رکعت خوانده یا بیشتر، نماز باطل است.

۳- اگر در نماز نداند چند رکعت خوانده، نماز باطل است.

۱- . شک در رکعات نماز موارد دیگری نیز دارد، امّا چون پیش آمدن آن موارد بسیار کم است، از بیان آنها صرف‌نظر شد. برای آشنایی می‌توانید به رساله توضیح‌المسائل، مسائل ۱۱۶۵ تا ۱۲۰۰ مراجعه کنید.

ص: ۵۸

نمایش تصویر

* شک‌هایی که نباید به آنها اعتنا کرد:

۱- در نماز مستحب.

۲- در نماز جماعت؛ که توضیح این‌دو خواهد آمد.

ص: ۵۹

۳- پس از سلام نماز؛ یعنی اگر بعد از تمام شدن نماز، شک در رکعت یا اجزاء پیش آید، لازم نیست نماز را دوباره بخواند.

۴- بعد از گذشت وقت نماز، یعنی اگر پس از گذشت وقت نماز، شک کند که نماز را خوانده است یا نه، خواندن آن نماز لازم نیست.

* یادآوری

- اگر در تعداد رکعت‌های نماز مستحبی شک کند، بنا بر دو می‌گذارد، چون تمام نمازهای مستحبی- به‌جز نماز وتر و اعرابی- دورکعتی است، پس اگر شک بین یک و دو یا دو و بیشتر از آن پیش آید، بنا بر دو می‌گذارد و نماز صحیح است.

- در نماز جماعت، اگر امام جماعت شک کند، ولی مأموم شک نداشته باشد و مثلًا با گفتن «اللَّه اکبر» امام را مطّلع کند، امام جماعت به شک خود اعتنا نمی‌کند و همچنین اگر مأموم شک کند، ولی امام جماعت شک نداشته باشد، همان‌گونه که امام جماعت نماز را انجام می‌دهد، او هم عمل می‌کند و صحیح است.

- اگر یکی از شک‌هایی که نماز را باطل می‌کند پیش آید، باید کمی فکر کند و چنان‌چه چیزی یادش نیامد و شک باقی ماند، نماز را به هم می‌زند و دوباره شروع می‌کند.

۳- نماز احتیاط

۱- در مواردی که نماز احتیاط واجب می‌شود، مثل شک بین ۳ و ۴، باید بعد از سلام نماز، بدون آن‌که صورت نماز را به‌هم بزند و یا مبطلی از مبطلات نماز را انجام دهد، برخیزد و بدون اذان و اقامه تکبیر بگوید و نماز احتیاط را بخواند.

ص: ۶۰

فرق نماز احتیاط با نمازهای دیگر:

* نیت آن را نباید به زبان آورد.

* سوره و قنوت ندارد (هرچند دورکعتی باشد).

* حمد را باید آهسته بخواند (بنابر احتیاط واجب).

۲- اگر یک رکعت نماز احتیاط، واجب باشد، پس از سجده‌ها، تشهد می‌خواند و سلام می‌دهد و اگر دو رکعت واجب شده باشد، نبایـد در رکعت اول تشـهد و سـلام بخوانـد، بلکه بایـد یک رکعت دیگر هم (بـدون تکبیرةالاحرام) بخوانـد و در پایان رکعت دوم تشهد می‌خواند و سلام می‌دهد.

۴- سجده سهو

۱- در مواردی که سـجده سـهو واجب می‌شود،ماننـد شـک بین ۴ و ۵ در حالت نشسـته، بایـد بعد از سـلام نماز، به سـجده رود و بگویـد: بِسْمِ اللَّهِ وَ باللَّهِ اللَّهُمَّ صَلِّ عَلی مُحَمَّدٍ وَ آلِ مُحَمـدٍ و بهتر است بگویـد: بِسْمِ اللَّهِ وَ بِاللَّهِ السَّلامُ عَلَیْکَ ایُّها النَّبِیُّ وَ رَحْمَـةُ اللَّهِ وَبَرَکاتُهُ و بعد بنشیند و دوباره به سجده رود و یکی از ذکرهای بالا را بگوید، سپس بنشیند و تشهد و سلام را بجا آورد.

۲- سجده سهو تکبیرةالاحرام ندارد.

۵- مستحبات نماز

* تکبیرةالاحرام

مستحب است نمازگزار موقع گفتن تکبیرةالاحرام و تکبیرهای بین نماز، دست‌ها را تا مقابل گوش‌ها بالا ببرد.

ص: ۶۱

* قرائت

در حال قرائت این امور مستحب است:

۱- در رکعت اول پیش از حمد بگوید: «أعوذ باللَّه من الشیطان الرجیم».

۲- در رکعت اول و دوم نماز ظهر و عصر «بسم اللَّه الرحمن الرحیم» را بلند بگوید.

۳- حمد و سوره را شمرده بخواند و در آخر هر آیه وقف کند، یعنی آن را به آیه بعد نچسباند.

۴- در حال خواندن حمد و سوره به‌معنای آن توجه داشته باشد.

۵- در تمام نمازها در رکعت اول، سوره «إنّا أنزلناهُ» و در رکعت دوم سوره «قل هو اللَّه أحد» را بخواند.

* رکوع

برخی از مستحبات رکوع بدین شرح است:

۱- ذکر رکوع را سه یا پنج یا هفت مرتبه، بلکه بیشتر بگوید.

۲- پیش از رفتن به رکوع در حالی که ایستاده است تکبیر بگوید.

۳- در حال رکوع بین دو قدم (روی زمین) را نگاه کند.

۴- پیش از ذکر رکوع یا بعد از آن صلوات بفرستد.

۵- پس از رکوع، هنگامی که ایستاد و بدن آرام گرفت، بگوید: «سَمِعَ اللَّهُ لِمَنْ حَمِدَهُ»

* سجده

۱- طول دادن سجده‌ها مستحب است.

۲- صلوات فرستادن در سجده‌ها مستحب است.

۳- گفتن «استغفر اللَّه ربّی و اتُوبُ الیه» پس از سجده اولی در حالی که بدن

ص: ۶۲

آرام گرفت مستحب است.

۴- و در این موارد مستحب است تکبیر بگوید:

بعد از رکوع و قبل از سجده.

پس از سجده اول، در حالی که نشست و بدنش آرام گرفت.

پیش از سجده دوم، در حالی که نشسته است و بدنش آرام است.

بعد از سجده دوم.

* قنوت نماز

۱- مستحب است در رکعت دوم نماز بعد از حمد و سوره و پیش از رکوع، قنوت بخواند، یعنی دست‌ها را بلند کند و مقابل صورت بگیرد و دعا یا ذکری بخواند.

۲- در قنوت هر ذکری بگوید اگرچه یک «سُبحانَ اللَّهِ» باشد کافی است و می‌تواند این دعا را بخواند:

«رَبَّنا آتِنا فِی الدُّنْیا حَسَنَهً وَ فِی الْآخِرَهِ حَسَنَهً وَ قِنا عَذابَ النَّارِ».

* تعقیب نماز

تعقیب- در بحث نماز- یعنی مشغول شدن به ذکر و دعا و قرآن بعد از سلام نماز.

۱- بهتر است در حال تعقیب رو به قبله باشد.

۲- لازم نیست تعقیب به عربی باشد، ولی بهتر است چیزهایی را که در کتاب‌های دعا دستور داده‌اند بخواند.

۳- گفتن تسبیحات حضرت زهرا علیها السلام یعنی: ۳۴ مرتبه «اللَّهُ اکبر»، ۳۳ مرتبه «الحمدُ للَّه» و ۳۳ مرتبه «سُبْحانَ اللَّه» مستحب است.

ص: ۶۳

۶- مکروهات نماز

چیزهایی که در نماز مکروه است بدین شرح است:

۱- بر هم گذاشتن چشم‌ها.

۲- بازی کردن با انگشتان و دست‌ها.

۳- سکوت کردن در هنگام خواندن حمد یا سوره و یا ذکر، برای شنیدن حرف کسی.

۴- هر کاری که خضوع و خشوع را از بین ببرد.

۵- برگرداندن صورت به‌طرف راست یا چپ به مقدار کم (چون زیادِ آن نماز را باطل می‌کند).

ص: ۶۴

جلسه دهم: نماز جماعت

۱- اهمیت نماز جماعت

گذشته از آن‌که در روایات زیادی، برای نماز جماعت، اجر و پاداش بسیاری وارد شده است، با دقّت در برخی از مسائل احکام، به اهمیت این عبادت پی می‌بریم، و در این‌جا به برخی از آنها اشاره می‌کنیم:

۱- شرکت در نماز جماعت برای هرکس مستحب است، به‌ویژه برای همسایه مسجد.

۲- مستحب است، انسان صبر کند که نماز را به جماعت بخواند.

۳- نماز جماعت، هرچند اول وقت خوانده نشود، از نماز فُرادایِ اول وقت بهتر است.

۴- نماز جماعتی که مختصر خوانده می‌شود، از نماز فُرادایی که آن را طول بدهد بهتر است.

۵- سزاوار نیست انسان بدون عذر نماز جماعت را ترک کند.

۶- حاضر نشدن به نماز جماعت از روی بی‌اعتنایی به آن، جایز نیست.

ص: ۶۵

۲- شرایط نماز جماعت

هنگام برپایی نماز جماعت، شرایط زیر، باید مراعات شود:

* مأموم از امام، جلوتر نایستد، و احتیاط واجب آن است که کمی عقب‌تر بایستد.

* جایگاه امام جماعت از جایگاه مأمومین، بالاتر نباشد.

* فاصله امام و مأموم و فاصله صف‌ها، زیاد نباشد.

* بین امام و مأموم و همچنین بین صف‌ها چیزی مانند دیوار یا پرده مانع نباشد، ولی نصب پرده بین صفِ مردها و زن‌ها اشکال ندارد.

۳- شرایط امام جماعت

* امام جماعت باید بالغ و عادل باشد و نماز را به‌طور صحیح بخواند.

۴- وظیفه مأموم در نماز جماعت

۱- مأموم نباید تکبیرةالاحرام را پیش از امام بگوید، بلکه احتیاط واجب آن است که تا تکبیر امام تمام نشده، تکبیر نگوید.

۲- مأموم، باید غیر از حمد و سوره همه‌چیز نماز را خودش بخواند، ولی اگر رکعت اول یا دوم او، و رکعت سوم یا چهارم امام باشد، باید حمد و سوره را بخواند.

۵- چگونگی پیوستن به نماز جماعت

* رکعت اول

۱- در بین قرائت: مأموم حمد و سوره را نمی‌خواند و بقیه اعمال را با امام

ص: ۶۶

جماعت بجا می‌آورد.

۲- در رکوع: رکوع و بقیه اعمال را با امام جماعت بجا می‌آورد.

* رکعت دوم

۱- در بین قرائت: مأموم حمد و سوره را نمی‌خواند و با امام، قنوت و رکوع و سجده را بجا می‌آورد و آنگاه که امام جماعت تشهد می‌خواند، بنا بر احتیاط واجب باید به‌صورت نیم‌خیز، بنشیند و اگر نماز دو رکعتی است یک رکعت دیگر به‌تنهایی بخواند و نماز را تمام کند و اگر سه یا چهاررکعتی است، در رکعت دوم که امام جماعت در رکعت سوم می‌باشد، حمد و سوره بخواند (هرچند امام جماعت تسبیحات بخواند) و آن‌گاه که امام جماعت رکعت سوم را تمام کرد، و برای رکعت چهارم برمی‌خیزد، مأموم باید پس از دو سجده، تشهد بخواند، و برخیزد و قرائت رکعت سوم را بجا آورد و در رکعت آخر نماز که امام جماعت با تشهد و سلام، نماز را به‌پایان می‌برد یک رکعت دیگر می‌خواند.

۲- در رکوع: رکوع را با امام جماعت بجا می‌آورد و بقیه نماز را همانگونه که گفته شد، انجام می‌دهد.

* رکعت سوم

۱- در بین قرائت: چنان‌چه می‌داند که اگر اقتدا کند برای خواندن حمد و سوره و یا لااقل حمد تنها وقت دارد، می‌تواند اقتدا کند و باید حمد و سوره یا حمد را بخواند، و اگر می‌داند فرصت ندارد، بنابر احتیاط واجب باید صبر کند تا امام جماعت به رکوع رود، سپس به او اقتدا کند.

۲- در رکوع: چنان‌چه در رکوع اقتدا کند، رکوع را با امام به‌جا می‌آورد و حمد و سوره برای آن رکعت ساقط است، و بقیه نماز را همانگونه که قبلًا بیان شد بجا می‌آورد.

ص: ۶۷

* رکعت چهارم

۱- در بین قرائت: حکم اقتدا در رکعت سوم را دارد، و آن‌گاه که امام جماعت در رکعت آخر نماز برای تشهد و سلام می‌نشیند، مأموم می‌تواند برخیزد و نمازش را به‌تنهایی ادامه دهد و می‌تواند به‌طور نیم‌خیز بنشیند تا تشهد و سلام امام جماعت تمام شود و سپس برخیزد.

۲- در رکوع: رکوع و سجده‌ها را با امام بجا می‌آورد (اکنون رکعت چهارم امام و رکعت اول مأموم است) و بقیه نماز را همانگونه که گذشت انجام می‌دهد.

۶- نماز جماعت با اهل سنت

در ایامی که زائران محترم در دو شهر مکه و مدینه هستند، از فرصت استفاده کرده و در نماز جماعت مساجد این دو شهر به‌ویژه مسجدالحرام و مسجدالنبی صلی الله علیه و آله که با جمعیت زیادی برگزار می‌شود شرکت کنند تا هم از ثواب بسیار زیاد نماز جماعت و نماز خواندن در این اماکن مقدس بهره‌مند شوند، و هم از کارهایی که سبب توهین به مذهب تشیع و انگشت‌نما شدن شیعیان می‌گردد، به‌ویژه برگشت به منازل، نزدیک وقت نماز یا هنگام برپایی نماز و یا تماشای نماز جماعت جداً بپرهیزند.

جهت آشنایی با اهمیت این موضوع، برخی از مسائل شرعی را در این‌جا می‌آوریم:

۱- خارج شدن از مسجدالحرام و مسجد مدینه هنگام شروع نماز جماعت جایز نیست و بر شیعیان واجب است که با آنان نماز جماعت بخوانند.

ص: ۶۸

۲- شرکت در نماز جماعت اهل سنت، اختصاص به مسجدالحرام و مسجدالنبی صلی الله علیه و آله ندارد و در دیگر مساجد هم از نماز واجب کفایت می‌کند.

استفتاء

س: گاهی مشاهده می‌شود که هنگام برپایی نماز جماعت در مسجدالنبی صلی الله علیه و آله و مسجدالحرام، بعضی از حجاج از مسجد خارج می‌شوند و یا کناری ایستاده و تماشا می‌کنند، لطفاً نظر مبارک را در این‌باره مرقوم فرمایید:

امام خمینی قدس سره: وقتی که در «مسجدالحرام» یا «مسجدالنبی» نماز جماعت منعقد شد، مؤمنین نباید از آن‌جا خارج شوند و باید از جماعت تخلّف نکنند و با سایر مسلمین به جماعت نماز بخوانند.

۷- نماز جماعت به‌صورت استداره‌ای در مسجدالحرام

س: کسی که نماز را در مسجدالحرام به‌نحو استداره (به‌دور کعبه) خوانده است به‌طوری که رودرروی امام جماعت و یا طرفین او ایستاده بوده است، آیا این نماز احتیاج به اعاده دارد؟

امام خمینی قدس سره: با وضع فعلی نیاز به اعاده ندارد.

آیةاللّٰه گلپایگانی قدس سره: نماز به‌نحو استداره مانعی ندارد، ولی بنابر احتیاط باید به حسب دایره مقدم بر امام نباشد، و همچنین بنابر احتیاط با مراعات قید قبلی نزدیک‌تر از امام به کعبه نباشد.

آیةاللّٰه اراکی قدس سره: اگر مأموم در مواضع سجده و نزدیک نبودن به کعبه از امام عقب‌تر باشد اشکال ندارد.

آیةاللّٰه خوئی قدس سره: نماز به نحو استداره، اطراف کعبه اشکال ندارد.

ص: ۶۹

۸- خواندن نماز جماعت در هتل‌ها و محل اسکان زائران در مکه و مدینه

در مکه و مدینه در مسافرخانه و هتل نباید نماز را به‌جماعت بخوانند و می‌توانند در جماعت سایر مسلمین در مساجد شرکت کنند و نماز را به‌جماعت بخوانند.

ص: ۷۰

جلسه یازدهم: خمس

۱- وجوب خمس

برخی می‌پندارنـد، خمس و زکـات، تنهـا برعهـده کسـانی است که ثروت فراوان دارنـد و در رفاه کامل به‌سـر می‌برنـد و در مقابل، برخی بر این باورند که تمام افراد باید خمس بپردازند و همه اموال انسان مشـمول خمس خواهد بود. اما این پندار صـحیحی نیست؛ بلکه هر انسان عاقل و بالغی که یکی از موارد خمس را داشـته باشد، باید ۱۵ آن را برای مصارفی که مشخص شده است، بپردازد و افرادی که هیچ‌کـدام از موارد خمس یا زکات را نداشـته باشـند، تکلیفی ندارنـد؛ بلکه در برخی موارد بایـد به آنها خمس یا زکات داده شود.

۲- چیزهایی که خمس به آنها تعلق می‌گیرد

خمس به هفت چیز تعلّق می‌گیرد که عبارتند از:

۱- آن‌چه از مخارج سال اضافه بیاید.

۲- معدن

ص: ۷۱

۳- گنج

۴- غنایم جنگی

۵- جواهری که با فرو رفتن در دریا به‌دست می‌آید.

۶- مال حلال مخلوط به حرام.

۷- زمینی که غیر مسلمان از مسلمان خریداری کند، با شرایطی که در کتاب‌های مفصّل فقهی آمده است.

۳- احکام خمس

۱- اگر به‌واسطه قناعت کردن، چیزی از مخارج سالش زیاد بیاید باید خمس آن را بدهد.

۲- اگر اثاثیه‌ای که برای منزل خریده، نیازش از آن برطرف شود، بنابر احتیاط واجب باید خمس آن را بدهد، مثل آن‌که یخچال بزرگ‌تری بخرد، و به یخچال قبلی نیاز نداشته باشد.

۳- آذوقه‌ای که از درآمد سال برای مصرف سالش خریده؛ مانند برنج، روغن و چای، اگر در آخر سال زیاد بیاید، باید خمس آن را بدهد.

۴- اگر کودکِ غیربالغ سرمایه‌ای داشته باشد و از آن سودی به‌دست آید، بنابر احتیاط واجب باید پس از بلوغ، خمس آن را بدهد.

۴- مصرف خمس

خمس مال را باید دو قسمت کرد، نصف آن که سهم امام زمان علیه السلام است به مجتهد جامع‌الشرایطی که از او تقلید می‌کند، یا نماینده او می‌پردازد؛ و نصف دیگر را باید، یا به مجتهد جامع‌الشرایط بدهد و یا با اجازه او به سادات دارای

ص: ۷۲

شرایط بپردازد.

* شرایط سیدی که می‌توان به او خمس داد:

- فقیر باشد، و یا در سفر مانده باشد، هرچند در شهر خود فقیر نباشد.

- شیعه دوازده‌امامی باشد.

- آشکارا معصیت نکند (بنابر احتیاط واجب) و دادن خمس، کمک بر گناه او نباشد.

- از افرادی که مخارج آنان برعهده اوست، مانند همسر و فرزند نباشد (بنابر احتیاط واجب).

یادآوری

از جمله شرایط لباس احرام، مباح بودن آن است، و برخی از مخارج حج نیز، اگر از مال خمس‌نداده باشد اعمال و مناسک دچار اشکال خواهد شد، بنابراین به حجاج عزیز توصیه می‌شود، چنان‌چه تاکنون در زندگی حسابرسی خمسی نداشته‌اند، به مرجع تقلید خود یا یکی از نمایندگان ایشان مراجعه کرده و نسبت به حسابرسی آن اقدام نمایند، و اگر از این بابت بدهی دارند، بپردازند و یا اجازه بگیرند، تا خدای ناکرده اعمالشان دچار اشکال نشود که سبب زحمت در دنیا و عذاب در آخرت خواهد شد.

۵- چگونگی قرار دادن سال خمسی

کسانی که با کسب و کار، درآمدی به‌دست می‌آورند، دو گروهند:

۱- آنان که درآمدشان در تاریخ معیّنی به‌دستشان می‌رسد؛ مانند کارمندان دولت و کارگران شرکت‌ها که در وقت معیّنی حقوق و مزد خود را دریافت می‌کنند.

ص: ۷۳

۲- کسانی که درآمدشان تدریجی و روزانه است؛ مانند تاجران و صنعتگران.

آغاز سال خمسیِ گروه اول، وقتی است که اولین درآمد را به‌دست می‌آورند و آغاز سال خمسی گروه دوم، اولین روزی است که شروع به فعالیت می‌کنند و سودی به‌دست می‌آورند.

هزینه‌های سالیانه

از زمانی که سال خمسی آغاز می‌شود، به مدت یک سال کلیه هزینه‌های زندگی از قانون پرداخت خمس معاف و بخشوده هستند، به شرط آن‌که:

۱- از شأن اجتماعی مصرف‌کننده بالاتر نباشد.

۲- در مصرف، اسراف و زیاده‌روی نشده باشد.

هزینه‌های سالیانه؛ مانند: خوراک، پوشاک، اثاثیه منزل، وسیله نقلیه‌ای که مخصوص کسب و کار نباشد، هزینه‌های میهمانی، ازدواج، کتاب‌های مورد نیاز و ...

قانون محاسبه خمس

وقتی از زمان آغاز سال خمسی، یک سال کامل گذشت، واجب است انسان به اموال و دارایی خود رسیدگی کرده، براساس قانون خمس، به وظیفه خود عمل کند.

چیزهایی که هنگام فرارسیدن سال خمسی موجود است و خمس به آنها تعلق نمی‌گیرد، عبارتند از:

۱- اثاثیه: لوازم زندگی و چیزهای دیگری که با درآمد سال گذشته و در همان مدت تهیه شده‌اند، جزو هزینه سالیانه هستند و خمس به آنها تعلق نمی‌گیرد؛ مگر آن‌که انسان بدون حسابرسی خمسی، با درآمدی که با خمس مخلوط بوده، آنها را خریداری کرده باشد.

ص: ۷۴

۲- چیزهایی که به‌عنوان عیدی، پاداش، هدیه، بخشش و چشم‌روشنی به انسان داده‌اند، خمس ندارد.(۱) ۳- ارث (در صورتی که میت، خمس بدهکار نباشد) و مهریه، خمس ندارد.

غیر از موارد بالا، هرچه از هزینه سال زیاد بیاید، باید ۱۵ آن به‌عنوان خمس پرداخت شود، که در سه مورد خلاصه می‌شود:

۱- مواد مصرفی: مانند خوراکی‌ها، نوشیدنی‌ها و مواد سوختی، هرچند از تهیه آنها زمان اندکی گذشته باشد و از ضروریات زندگی به‌حساب آید، چون در سال گذشته خمسی مصرف نشده‌اند، باید خمس آنها پرداخت شود.

۲- پول: در بانک باشد یا در منزل، از زمان به‌دست آوردن آن، مدت زیادی گذشته باشد، یا اندک.

۳- سرمایه کسب: مانند مغازه، ابزار کار و کارخانه(۲) از درآمد تهیه شده باشد.

وقتی ۱۵ چیزهایی که باید به‌عنوان خمس بپردازیم، جدا کردیم، باید آن را به مرجع تقلید خود یا نماینده او تحویل دهیم؛ چرا که قبل از این کار، تصرّف در آن مال جایز نیست.

بنابراین، شخصی که درآمدی دارد، باید دارای سال خمسی باشد و اگر بخواهد برای زندگی آینده خود چیزی تهیه کند، می‌تواند از درآمد بین سال بخرد، و چنان‌چه پول آن را پس‌انداز کند تا پس از گذشت سال، خریداری کند، باید خمس آن را بپردازد.(۳)

۱- . به فتوای برخی از مراجع تقلید، عیدی و پاداش و هدیه و امثال آن اگر در طول سال استفاده نشود و تا سر سال خمس باقی بماند، خمس دارد.

۲- . به فتوای برخی از مراجع تقلید، سرمایه کسب به مقداری که برای به دست آوردن مخارج زندگی لازم باشد، خمس ندارد.

۳- محمد حسین فلاح زاده، دروس احکام و مناسک حج، ۱جلد، نشر مشعر - تهران، چاپ: ۱، تابستان ۱۳۸۷.

ص: ۷۵

۶- چه چیزهایی خمس ندارد

مالی که از راه‌های زیر به‌دست بیاید، خمس ندارد:

۱- از راه ارث به‌دست آید.

۲- چیزی که به انسان بخشیده‌اند.

۳- جایزه‌هایی که دریافت کرده است.

۴- آن‌چه به‌عنوان عیدی به انسان داده‌اند.(۱) ۵- مالی که به‌عنوان خمس یا زکات یا صدقه به کسی داده‌اند.

۷- خمس فیش‌های ثبت‌نامی حج و مسائل مربوط به آن

هم‌اکنون کسانی که قصد تشرف به حج یا عمره را دارند، باید برای حفظ نوبت، مبلغ مقرّری را به بانک بسپارند که این مبلغ مطابق قرارداد مضاربه است و سودی نیز به آن تعلّق می گیرد و پس از چند سال، نوبت تشرّف آن‌ها فرا می‌رسد، اصل پول و سود آن را دریافت می کنند و به سازمان حجّ و زیارت می‌سپارند و به عمره یا حجّ مشرف می‌شوند. با توجّه به ثبت‌نام جدید اکثر مراجع معظم تقلید، پول ثبت‌نامی را متعلق خمس می‌دانند.

۱- . به فتوای برخی از مراجع تقلید، بخشش و جایزه و عیدی، اگر تا سرسال خمس استفاده شود و باقی بماند، خمس دارد.

ص: ۷۶

جلسه دوازدهم: زكات

اشاره

يكى ديگر از وظايف مهم اقتصادى مسلمانان، پرداخت زكات است.

از اهميت زكات همين بس كه در قرآن مجيد، پس از نماز آمده و نشانه ايمان و عامل رستگارى شمرده شده است.

در روايات متعددى كه از معصومين عليهم السلام نقل شده آمده است: «كسى كه از پرداخت زكات جلوگيرى كند، از دين خارج است.»

زكات هم مانند خمس موارد معينى دارد، يك قسم از آن ماليات بدن و حيات است كه هر سال يك مرتبه در روز عيد فطر پرداخت مى‌شود و تنها بر كسانى كه قدرت مالى پرداخت آن را دارند واجب است، كه براى هر فرد، سه كيلوگرم، برنج و مانند آن پرداخت مى‌شود.

قسم ديگر، زكات اموال است، ولى چنين نيست كه تمام اموال مردم مشمول اين قانون باشد، و تنها نُه چيز است كه زكات دارد و مى‌توان آنها را به سه دست تقسيم كرد:

ص: ۷۷

۱- زکات بر نُه چیز تعلق می‌گیرد

نمایش تصویر

۲- موارد زکات و نصاب هر یک

زکات در صورتی واجب می‌شود که مورد زکات به حدّ نصاب برسد که نصاب هریک و مقدار زکات آنها به قرار زیر می‌باشد:

نمایش تصویر

ص: ۷۸

یادآوری:

برای شتر، گاو و گوسفند نصاب‌های دیگری نیز هست که برای آشنایی با آنها می‌توانید به رساله توضیح‌المسائل مراجعه کنید.

۳- احکام زکات

۱- مخارجی را که برای گندم، جو، خرما و انگور کرده است، مانند قیمت بذر، مزد کارگر و مزد تراکتور و ... می‌تواند از حاصل کسر کند، ولی مقدار نصاب قبل از کم کردن این مخارج محاسبه می‌شود و اگر قبل از کسر مخارج به حدّ نصاب برسد، پرداخت زکات واجب شده است، ولی زکات باقیمانده را می‌پردازد.

۲- زکات دام‌ها در صورتی واجب می‌شود که:

* یک سال مالک آنها باشد؛ بنابراین اگر مثلًا ۱۰۰ عدد گاو را خریداری کند و پس از ۹ ماه بفروشد، زکات واجب نیست.

* حیوان در تمام سال بیکار باشد، بنابراین گاو یا شتری که در کار مزرعه یا حمل بار از آن استفاده می‌شود زکات ندارد.

* حیوان در تمام سال از علف بیابان بچرد، پس اگر در تمام سال یا مقداری از آن، از علف چیده شده یا کاشته شده بخورد، زکات ندارد.

۳- زکات طلا و نقره در صورتی واجب است که به‌صورت سکه‌ای باشد که معامله با آن رواج دارد، بنابراین آن‌چه امروزه بانوان به‌عنوان زیور استفاده می‌کنند، زکات ندارد.

۴- پرداخت زکات از عبادات است و باید آن‌چه می‌پردازد به نیت زکات و با قصد قربت باشد.

ص: ۷۹

۴- مصرف زکات

مصرف زکات هشت مورد است که می‌توان آن را در تمام یا برخی از این موارد مصرف کرد:

۱- فقیر، و آن کسی است که درآمد یا موجودی وی کمتر از خرج سالانه خود و خانواده‌اش باشد.

۲- مسکین، آن‌که به کلی درمانده و بینواست.

۳- کسی که از طرف امام علیه السلام یا نایب او مأمور جمع‌آوری و نگهداری و توزیع زکات است.

۴- برای الفت دادن دلها به اسلام و مسلمانان؛ مانند غیرمسلمانان که اگر به آنها کمکی بشود، به دین اسلام مایل می‌شوند یا در جنگ به مسلمانان کمک می‌کنند.

۵- آزاد کردن بردگان.

۶- بدهکاری که نمی‌تواند قرض خود را بدهد.

۷- در راه خدا؛ یعنی در کارهایی که نفع آن به عموم می‌رسد و مورد رضایت خداست؛ مانند ساختن جاده، پل، مسجد و ...

۸- مسافری که در سفر درمانده است و خرج برگشت به وطن را ندارد، هرچند در وطن خود فقیر نباشد.

یادآوری

گرچه زکات بر تمام افراد جامعه واجب نمی‌شود، ولی افرادی که زکات بدهکارند، لازم است قبل از سفر نسبت به پرداخت آن اقدام کنند، تا اعمال عمره و حجشان دچار اشکال نشود.

ص: ۸۰

۵- چند روایت در زمینه اهمّیت روایت

۱- قال الصادق علیه السلام: «ما فرض اللَّه علی هذه الأمّة شیئاً أشدّ علیهم من الزکاة وفیها تهلک عامتهم».(۱)

۲- قال الکاظم علیه السلام: «حصّنوا أموالکم بالزکاة».(۲)

۳- قال رسول اللَّه صلی الله علیه و آله: «زکّوا أموالکم تقبل صلاتکم»(۳)

۴- قال رسول اللَّه صلی الله علیه و آله: «إذا منعت الزکاة منعت الارض برکاتها».(۴)

۱- . وافی، ج ۱۰، ص ۳۳

۲- . جامع الاحادیث، ج ۹، ص ۴۹

۳- . همان، ص ۲۹

۴- . همان، ص ۵۴

ص: ۸۱

جلسه سیزدهم: نجاسات

۱- یازده چیز از نجاسات شمرده می‌شود

۱- از نظر اسلام، همه‌چیز پاک است، به‌جز برخی از اشیا که آلوده و نجس‌اند و باید از آنها پرهیز کرد و مواظب بود که بدن و لباس و محیط زندگی و خوردنی‌ها و نوشیدنی‌ها آلوده به آنها نباشد.

۲- تعداد چیزهای نجس بسیار محدود و اندک است؛ ولی دانستن آنها برای هر فرد مسلمان لازم است. همان‌گونه که گفته شد، اشیاء نجس و آلوده را می‌توان تطهیر و پاک کرد.

نمایش تصویر

ص: ۸۲

نمایش تصویر

۱- ادرار و مدفوع انسان و تمامی حیوان‌های حرام گوشت که خون جهنده دارند نجس است.

۲- ادرار و مدفوع حیوان‌های حلال‌گوشت، مانند گاو و گوسفند و حیوان‌هایی که خون جهنده ندارند؛ مانند: مار و ماهی پاک است.

۳- بول و غائط حیوان‌هایی که گوشت آنها مکروه است پاک می‌باشد؛ مانند:

اسب و الاغ.

۴- فضله پرندگان حرام‌گوشت، مانند کلاغ، نجس است.

احکام خون

۱- خون انسان و هر حیوانی که خون جهنده دارد نجس است؛ مانند مرغ و گوسفند.

۲- خون حیوانی که خون جهنده ندارد پاک است؛ مانند ماهی و پشه.

۳- خونی که گاهی در تخم‌مرغ یافت می‌شود نجس نیست، ولی بنابر احتیاط واجب باید از خوردن آن اجتناب کرد و اگر خون را با زرده تخم‌مرغ به‌هم بزنند که از بین برود، خوردن زرده هم مانعی ندارد.

۴- خونی که از لای دندان (لثه) می‌آید، اگر با آب دهان مخلوط شده و از بین برود پاک است و در آن صورت فرو بردن آب دهان هم اشکال ندارد.

ص: ۸۳

احکام مردار

۱- مردار حیوانی که خون جهنده ندارد پاک است، مانند ماهی.

۲- مردار حیوانی که خون جهنده دارد، اجزاء بی‌روح آن مانند مو و شاخ، پاک و اجزاء روح‌دارش مانند گوشت و پوست، نجس است.

نمایش تصویر

۲- چیز پاک چگونه نجس می‌شود؟

چیزهای پاک هم ممکن است با برخورد با نجاسات نجس شوند، در صورتی که یکی از آن دو (چیز پاک یا نجس) طوری تر باشد که رطوبت یکی از آن دو به دیگری برسد.

در موارد زیر حکم به پاکی می‌شود:

* ندانیم پاک و نجس به هم برخورد کرده‌اند یا نه.

* ندانیم چیز پاک و نجس مرطوب بوده‌اند یا نه.

* ندانیم رطوبت یکی به دیگری سرایت کرده است یا نه.

۱- اگر انسان نداند چیز پاکی نجس شده یا نه؟ پاک است و جستجو و وارسی هم لازم نیست، هرچند بتواند نجس بودن یا پاک بودن آن را بفهمد.

۲- خوردن و آشامیدن چیز نجس حرام است.

۳- اگر انسان ببیند کسی چیز نجسی را می‌خورد، یا با لباس نجس نماز می‌خواند، لازم نیست به او بگوید.

ص: ۸۴

۳- چگونه چیز نجس پاک می‌شود

در درس بعد به تفصل خواهد آمد.

۴- مسائل مربوط به طهارت و نجاست در مسجدالحرام و منازل محل اسکان زائران

پاک نگه‌داشتن محل زندگی و عبادت، امری است پسندیده، ولی آن‌چه به‌عنوان تکلیف و وظیفه واجب شمرده شده است، پاک بودن بدن و لباس نمازگزار و طواف‌کننده است و خوردنی‌ها و نوشیدنی‌های وی نیز باید پاک باشد. و برای نماز نیز تنها محلِ گذاشتن پیشانی، در حال سجده لازم است و بقیه موارد پاک بودن آن شرط نیست و از آن‌جا که اصل در اشیاء بر طهارت است و تا یقین به نجس بودن آنها پیدا نشود، حکم به طهارت می‌شود، لذا حجاج محترم باید توجه داشته باشند که محل طواف و سعی و سایر اماکن مقدس همه پاک است و با احتمال به نجس شدن آنها نباید حکم به نجاست آنها کرد و از هرگونه شک و وسوسه و احتیاطهای بی‌مورد پرهیز کرد.

ص: ۸۵

جلسه چهارهم: مطهّرات

۱- مطهّرات

همه اشیاء نجس پاک می‌شود و عمده پاک‌کننده‌ها عبارتند از:

۱- آب

۲- زمین

۳- آفتاب

۴- اسلام

۵- برطرف شدن نجاست

۲- اقسام آب‌ها

آب، بسیاری از چیزهای نجس را پاک می‌کند، امّا اقسام مختلفی دارد که شناخت آنها، ما را برای یادگرفتنِ بهترِ مسائل مربوط به آن، کمک می‌کند.

ص: ۸۶

نمایش تصویر

آب مضاف: آبی است که یا از چیزی گرفته باشند (مانند آب سیب و هندوانه) و یا با چیزی مخلوط شده باشد، به‌قدری که به آن، آب نگویند؛ مانند شربت.

آب مطلق: آبی است که مضاف نباشد.

احکام آب مضاف

۱- چیز نجس را پاک نمی‌کند (از مطهرات نمی‌باشد).

۲- با برخورد نجاست، نجس می‌شود، هرچند نجاست کم باشد و بو یا رنگ یا مزه آب عوض نشود.

۳- وضو و غسل با آن باطل است.

اقسام آب مطلق

آب یا از زمین می‌جوشد؛

و یا از آسمان می‌بارد؛

و یا نه می‌جوشد و نه می‌بارد.

به آبی که از آسمان ببارد «باران» گویند.

و به آبی که از زمین می‌جوشد، اگر جریان داشته باشد «آب جاری» گویند و

ص: ۸۷

اگر بدون جریان باشد، «آب چاه» گویند.

آبی که از زمین نمی‌جوشد و از آسمان نمی‌بارد، «آب راکد» اگر مقدارش زیاد باشد، «کر» و اگر کم باشد «قلیل» است.

نمایش تصویر

مقدار آب قلیل: آبی که از کر کمتر باشد قلیل است.

تنها آب مطلق، آلودگی‌ها را پاک می‌کند. گرچه ممکن است آب مضاف چیز کثیفی را تمیز کند، ولی هرگز نجس را پاک نمی‌کند.

۳- چگونگی پاک شدن نجاست با آب

آب، مایه زندگی و پاک‌کننده بیشترین نجاسات است و از جمله مطهراتی است که همه‌روزه تمام افراد با آن سروکار دارند. وامّا چگونگی تطهیر چیزهای نجس:

نمایش تصویر

ص: ۸۸

توضیح:

الـف: برای تطهیر اشـیاء نجس، ابتـدا بایـد عین نجس را برطرف کرده، سـپس به همـان تعـداد که در نمـودار آمـده است آن را آب کشید؛ مثلًا ظرف نجس را بعد از برطرف کردن آلودگی، اگر یک مرتبه در آب کر بشویند کافی است.

ب: فرش و لباس و چیزهایی مانند فرش و لباس که آب را به خود می‌گیرد و قابل فشردن است، چنان‌چه با آب قلیل تطهیر می‌کنند، باید بعد از هر بار شستن، آن را فشرد تا آب‌های داخل آن بیرون آید و یا به‌گونه‌ای دیگر آب آن گرفته شود و در آب کر و جاری هم احتیاط واجب آن است که آب داخل آن گرفته شود.

ج: آب جاری و چاه در احکامی که برای تطهیر اشیاء نجس بیان شد، مانند آب کر است.

مسأله:

ظرف نجس را می‌توان این‌گونه آب کشید:

با آب کر: یک بار آن را در آب برده و بیرون آورند.

بـا آب قلیـل: آن را سه مرتبه پر از آب کرده و خـالی کننـد، یا سه مرتبه قـدری آب در آن ریخته و هر مرتبه آب را به‌طوری در آن بگردانند که به جاهای نجس برسد و بیرون بریزند.

۴- آب‌های لوله‌کشی و پاک شدن چیز نجس با آنها

۱- تمـام اقسام آب‌های مطلق به‌جز آب قلیل تا زمانی که بو یا رنگ یا مزه نجاست نگرفته باشـد پاک است و هرگاه براثر برخورد با نجاست، بو یا رنگ یا مزه نجاست بگیرد نجس می‌شود (بنابراین، آب جاری، چاه، کر و حتی باران در

ص: ۸۹

این حکم مشترکند).

۲- آب لوله‌های عمارات که متصل به منبع کر می‌باشد در حکم آب کر است.

۵- پرهیز از وسواس

در برخی از اماکن مکه و مـدینه، براثر ازدحام جمعیت، ممکن است نظافت آن اماکن به‌خوبی مراعات نشود، ولی تمیز نبودن، دلیل بر نجس بودن نیست، و تا یقین به نجس شدن چیزی حاصل نشود، آن چیز پاک است و حجاج عزیز هرگز نباید به خود وسوسه راه دهند که سبب غفلت از مراتب معنوی اعمال عمره و حج است. همچنان که امام خمینی قدس سره می‌فرمایند.

روحـانیون عزیز در عین حـالی که مسائل را به طور واضـح و دقیق بیان می‌کننـد ولی از مشکل‌تراشـی و حالت‌های وسواس‌گونه که زائران را در شک و تردیـد و احتیاطهای بی‌مورد قرار می‌دهد خودداری کنند، چرا که وسواس دربرنامه و مراسم و عبادت‌ها و ادعیه موجب کسالت و بی‌توجّهی در واجبات می‌شود.

ص: ۹۰

جلسه پانزدهم: نماز مسافر

۱- قصر و اتمام

انسان باید در سفر، نمازهای چهاررکعتی را دورکعت (یعنی شکسته) بجا آورد، به‌شرط آن‌که مسافرتش از هشت فرسخ که حدود ۴۵ کیلومتر است کمتر نباشد.

۲- شرایط سفر و شکسته شدن نماز

۱- اگر مسافر از جایی که نمازش تمام(۱) است- مثل وطن- حداقل چهارفرسخ می‌رود و چهار فرسخ برمی‌گردد نمازش در این سفر هم شکسته است.

۲- کسی که به مسافرت می‌رود، زمانی باید نمازش را شکسته بخواند که حداقل به مقداری دور شود که دیوارهای آن‌جا را نبیند(۲) و اذان آن‌جا را هم نشنود (این فاصله را حد ترخّص می‌گویند) و چنان‌چه قبل از آن‌که به این مقدار

۱-. به نماز چهارکعتی، نماز تمام گفته می‌شود در مقابل نماز دورکعتی.

۲-. به نظر برخی از فقها، به قدری دور شود که اهالی آنجا او را نبینند.

ص: ۹۱

دور شود بخواهد نماز بخواند باید تمام بخواند.

۳- اگر از محلی مسافرت می‌کند که خانه و دیوار ندارد، وقتی به‌جایی برسد که اگر آن محل دیوار داشت، از آن‌جا دیده نمی‌شد، باید نماز را شکسته بخواند.

۴- اگر به‌جایی می‌رود که دو راه دارد، یک راه آن کمتر از هشت فرسخ و راه دیگر آن هشت فرسخ یا بیشتر باشد، اگر از راهی که هشت فرسخ است برود، باید نماز را شکسته بخواند و اگر از راهی که هشت فرسخ نیست برود باید نماز را چهاررکعتی بخواند.

۳- قصد ده‌روز و مسائل مربوط به آن

در این مکان‌ها نماز تمام است:

۱- در وطن.

۲- در جایی که می‌داند و یا بنا دارد ده روز بماند.

۳- در جایی که سی‌روز با تردید مانده؛ یعنی معلوم نبودهاست که می‌ماند یا می‌رود، در این‌صورت باید بعد از سی روز نماز را تمام بخواند.

مسافری که قصد کرده ده روز در محلی بماند، اگر بیشتر از ده روز در آن‌جا بماند، تا وقتی مسافرت نکرده است، باید نمازش را تمام بخواند و لازم نیست دوباره قصد ماندن ده روز کند.

اگر مسافر از قصد ده روز برگردد:

الف: قبل از خواندن نماز چهار رکعتی از قصد خود برگردد: باید نماز را شکسته بخواند.

ب: بعد از خواندن یک نماز چهار رکعتی از قصد خود برگردد: تا وقتی که در آنجا هست باید نماز را تمام بخواند.

ص: ۹۲

۴- نماز در مکه و مدینه و در مسجدالحرام و مسجدالنبی صلی الله علیه و آله

۱- اگر مـدت اقامت زائران در مـدینه منوره ده روز یا بیشتر باشـد، باید نماز را تمام بخوانند، هرچند بین ده رز به مسـجد قُبا، قبلتین، مساجد خندق یا اُحد بروند، چون به سبب توسعه شهر، این اماکن به شهر متصل شده است.

۲- مسافری که نمازش شکسته است در اماکن زیر می‌تواند نماز را تمام یا شکسته بخواند:

* مسجدالحرام

* مسجدالنبی صلی الله علیه و آله(۱)* مسجد کوفه

* حرم امام حسین علیه السلام

۳- حکم مسـأله قبـل اختصـاص به مسـجد قـدیم نـدارد، بلکه در قسـمت‌های توسـعه یافته جدیـد هم مسافر می‌توانـد نماز را تمام یا شکسته بخواند.

۴- حکم مسأله قبل اختصاص به نماز دارد و شـخص مسافر نمی‌تواند در آنجا روزه بگیرد ولی در مدینه منوّره، مسافر می‌تواند برای برآمدن حاجت سه روز روزه مستحب بگیرد.

۵- در سفری که نماز شکسته است، روزه هم صحیح نیست، مگر آنکه بعد از ظهر به مسافرت برود که روزه آن روز صحیح است و یا قبل از ظهر به وطن یا جایی که می‌خواهـد ده روز بماند برسد و مبطلی هم انجام نداده باشد، بنابراین کسـی که در غیر وطن کمتر از ده روز می‌ماند، نمی‌تواند روزه بگیرد.

۶- در سفر، نماز قضا می‌توان خواند، هر چند نماز چهار رکعتی، ولی روزه قضا نمی‌توان گرفت.

۱- . به نظر برخی از فقها، مسافر در تمام شهر مکّه و مدینه می‌تواند نماز را تمام بخواند.

ص: ۹۳

۵- حکم نماز قبل از رفتن به عرفات

حجاجی که پیش از رفتن به عرفات وارد مکّه می‌شوند دو دسته‌اند:

الف: قبل از رفتن به عرفات (روز عرفه)، ده روز یا بیشتر در شهر مکه اقامت می‌کنند؛ مثلًا روز ۲۵ ذیقعده وارد مکه شده‌اند: باید قبل از رفتن به عرفات و همچنین در عرفات و مشعر و پس از بازگشت به مکه نماز را تمام بخوانند، چون فاصله هیچکدام از این اماکن با شهر مکه چهار فرسخ نمی‌باشد.

ب: قبل از گذشت ده روز از اقامت در مکه، باید عرفات بروند مثلًا روز سوّم ذی‌حجّه وارد مکّه شده‌اند: باید قبل از رفتن به عرفات، مشعر و منی و در آن اماکن نماز را شکسته بخواند، و پس از برگشت به شهر مکه اگر ده روز یا بیشتر می‌مانند، باید نماز بخواند، و چنانچه کمتر از ده روز می‌مانند، نماز شکسته است.

ص: ۹۴

جلسه شانزدهم: نماز قضا

اشاره

«نماز قضا»، نمازی را گویند که بعد از وقت خوانده می‌شود.

انسان باید نمازهای واجب را در وقت خودبخواند وچنانچه بدون عذر نمازی از او قضا شود، گناهکار است وباید توبه کرده وقضای آن را هم بجا آورد.

۱- آیا رعایت ترتیب در قضا کردن نمازها لازم است؟

قضای نمازهای یومیه لازم نیست به ترتیب خوانده شود؛(۱) مثلًا کسی که یک روز نماز عصر و روز بعد نماز ظهر را نخوانده، لازم نیست اول نماز عصر و بعد از آن نماز ظهر را قضا کند.

۲- در دو مورد بجا آوردن قضای نماز واجب است:

الف: نماز واجب را در وقت آن، نخوانده باشد.

ب: بعد از وقت متوجه شود نمازی که خوانده است باطل بوده.

۱- . به فتوای برخی از فقها، مراعات ترتیب در قضای نمازهای یومیّه لازم است.

ص: ۹۵

کسی که نماز قضا دارد، نباید در خواندن آن کوتاهی کند، ولی واجب نیست فوراً آن را بجا آورد.

حالت‌های مختلف انسان نسبت به نماز قضا:

* می‌داند نماز قضا ندارد: چیزی واجب نیست.

* شک دارد نماز قضا دارد یا نه: چیزی واجب نیست.

* احتمال می‌دهد نماز قضایی داشته باشد: مستحب است احتیاطاً قضای آن را بجا آورد.

* می‌داند نماز قضا دارد، ولی شماره آنها را نمی‌داند؛ مثلًا نمی‌داند چهار تا بوده یا پنج تا: چنانچه کمتر را بخواند کافی است.

* اگر شماره آنها را می‌دانسته ولی فراموش کرده است؛ اگر مقدار کمتر را بخواند کفایت می‌کند.

* شماره آن را هم می‌داند: باید قضای همان تعداد را بجا آورد.

۳- نماز قضای پدر

۱- تا انسان زنده است اگرچه از خواندن نماز خود عاجز باشد، شخص دیگری نمی‌تواند نمازهای او را قضا کند.

۲- پس از مرگ پدر، نماز و روزه‌هایی را که بجا نیاورده باشد بر پسر بزرگتر واجب است آن نماز و روزه‌ها را قضا کند، و احتیاط متسحب است نماز و روزه‌هایی را که از مادرش(۱) قضاء شده است بجا آورد.

۳- حالت‌های مختلف پسر بزرگتر نسبت به نماز قضای پدر:

الف: می‌داند، پدر نماز قضا داشته است و:

۱- . به فتوای برخی از فقها، قضای نماز مادر نیز بر پسر بزرگ او واجب است.

ص: ۹۶

* تعداد آن را هم می‌داند: باید آنها را قضا کند.

* تعداد آن را نمی‌داند: اگر مقدار کمتر را بجا آورد کافی است.

* شک دارد که خودش بجا آورده است یا نه: بنابر احتیاط واجب باید قضا کند.

ب: شک دارد که پدر، نماز قضا داشته است یا نه: چیزی بر او واجب نیست.

۴- اگر پسر بخواهد نماز پدر یا مادر را بخواند، باید به تکلیف خود عمل کند؛ مثلًا نماز قضای صبح و مغرب و عشاء را باید بلند بخواند.

۵- اگر پسر بزرگتر، پیش از آنکه نماز و روزه پدر را قضا کند، از دنیا برود، بر پسر دوم چیزی واجب نیست.

۴- خواندن نماز قضا به جماعت

نماز قضا را با جماعت می‌توان خواند، چه نماز امام جماعت ادا باشد یا قضا، و لازم نیست هر دو، یک نماز را بخوانند؛ مثلًا اگر نماز قضای صبح را با نماز ظهر یا عصر امام بخواند اشکال ندارد.

۵- نماز قضا در سفر و چگونگی آن

۱- اگر مسافری که باید نماز را شکسته بخواند، نماز ظهر یا عصر یا عشا، از او قضا شود، باید آن را دو رکعتی بجا آورد، اگرچه در غیر سفر بخواهد قضای آن را بجا آورد.

۲- در سفر نمی‌توان روزه گرفت، حتی روزه قضا، ولی نماز قضا می‌توان بجا آورد.

۳- اگر در سفر بخواهد نمازهایی را که در غیر سفر قضا شده است بجا آورد،

ص: ۹۷

باید نمازهای ظهر و عصر و عشا را چهار رکعتی قضا کند.

۴- نماز قضا را در هر وقتی می‌توان بجا آورد؛ یعنی قضای نماز صبح را می‌توان ظهر یا شب خواند.

۶- زائران و نمازهای قضا

آنان که نماز قضا دارنـد، فرصت را از دست ندهنـد و اوقات فراغت خود را بیهوده نگذراننـد، و بیش از مقـدار نیاز وقت خود را در بازارها و مغازه‌ها تلف نکننـد، و نمازهای قضای خود را بجای آورنـد، که این وظیفه واجب آنهاست، و بایـد بـدان عمل کنند و چه بهتر که این عبادت‌هـا در امـاکن مقدسـی همچون مسـجدالحرام و مسـجدالنبی صـلی الله علیه و آله انجام شود، که افزون بر عمل به واجب شرعی از پاداش بیشتری نیز بهره‌مند خواهند شد.

ص: ۹۸

جلسه هفدهم: احکام قرآن

۱- احکام قرآن

۱- قرآن همیشه باید پاک و تمیز باشد و نجس کردن خط و ورق قرآن، حرام است، و اگر نجس شود باید فوراً آن را آب بکشند.

۲- اگر جلدقرآن نجس‌شود وبی‌احترامی به‌قرآن باشد باید آن‌را آب بکشند.

۲- لمس خطوط قرآن

۱- رساندن جایی از بدن به نوشته قرآن، برای کسی که وضو ندارد حرام است.

۲- در تمام این موارد لمس کردن خطوط قرآن بدون وضو حرام است:

* در نوشته قرآنی فرقی بین آیات و کلمات بلکه حروف و حتی حرکات آن نیست.

* در چیزی که قرآن بر آن نوشته شده است، بین کاغذ و زمین و دیوار و پارچه، فرقی نیست.

ص: ۹۹

* در نوشته قرآنی فرقی نیست که با قلم نوشته شده باشد یا چاپ یا گچ و یا چیز دیگر.

* اگر نوشته قرآنی در قرآن هم نباشد، لمس کردن آن حرام است. پس اگر آیه‌ای از قرآن در کتاب دیگری نوشته شده باشد، بلکه اگر کلمه‌ای از آن در کاغذی باشد، یا نصف کلمه‌ای از آن از برگ قرآن یا کتاب دیگری بریده شده باشد، باز هم لمس آن بدون وضو حرام است.

۳- موارد زیر، لمس نوشته قرآن به حساب نمی‌آید و حرام نمی‌باشد:

* لمس آن از پشت شیشه، یا پلاستیک.

* لمس ورق قرآن و جلد آن و اطراف نوشته‌ها (گرچه مکروه است).

* ترجمه قرآن، به هر لغتی باشد، مگر اسم خداوند که به هر لغتی باشد، لمس آن برای کسی که وضو ندارد حرام است، مانند کلمه «خدا».

۴- کلماتی که مشترک بین قرآن و غیر قرآن است مانند «مؤمن»، «الذین» اگر نویسنده به قصد قرآن نوشته باشد لمس آن بدون وضو حرام است.

۳- نوشتن چیزی روی صفحات قرآن

قرآن‌های مساجد، معمولًا وقف است و تصرف در مال موقوف حتّی با نوشتن مطالبی بر آن، حرام است افزون بر اینکه اینگونه کارها سبب برخی از مشکلات برای مؤمنین و توهین دیگران به پیروان مکتب اهل بیت خواهد شد و برخی نوشته‌ها بی‌احترامی به قرآن نیز هست.

۴- آداب تلاوت قرآن

تلاوت قرآن ثواب بسیار زیادی دارد و در برخی اماکن و اوقات ثواب

ص: ۱۰۰

بیشتری دارد، از جمله در شهر مکّه، و در ماه رمضان سفارش بیشتری شده است و چنانچه بتواند یک دور کامل قرآن را بخوانند بهتر است.

برای تلات قرآن آدابی ذکر کرده‌اند که از جمله آنهاست:

۱- با طهارت بودن. هر چند دست به خط وورق قرآن نزند.

۲- رو به قبله نشستن موقع تلاوت قرآن.

۳- به ترتیل خواندن، نه تند و با صدای بسیار بلند و نه کند و صدای بسیار آهسته.

۴- تدبّر و تفکر در معانی قرآن.

۵- رعایت احترام قرآن

قرآن، کتاب مقدس و مورد احترام است و هرگونه عملی که سبب بی‌احترامی به قرآن باشد حرام است از جمله:

۱- گذاشتن قرآن در جایی که بی‌احترامی است.

۲- گذاشتن قرآن بر چیزی که بی‌احترامی است.

۳- نوشتن قرآن با چیزی و بر چیزی و به گونه‌ای که بی‌احترامی باشد.

۴- سوزاندن قرآن و حتی آیاتی از قرآن که در غیر قرآن نوشته شده است.

۵- انداختن و پرتاب کردن قرآن و حتی گذاشتن قرآن بر روی زمین در صورتی که بی‌احترامی به آن باشد.

ص: ۱۰۱

جلسه هیجدهم: احکام مسجد

۱- احکام مسجد

۱- نماز خواندن در مساجد مستحب است، بلکه حاضر نشدن در مسجد خصوصاً برای همسایگان مسجد- در صورتی که عذری مثل بارش برف و باران نباشد- مکروه است.

۲- تعطیل کردن مسجد مکروه است و مستحب است انسان نماز را در مسجدی بخواند که نمازگزار ندارد تا تعطیل نشود. از امام صادق علیه السلام روایت شده است که- سه چیز در قیامت از مردم شکایت می‌کنند: اول مسجد متروکی که اهالی آنجا در آن نماز نمی‌خوانند. دوّم: عالمی که بین عدّه‌ای جاهل قرار دارد و از او استفاده نمی‌کنند. سوم: قرآنی که متروک مانده و غبار گرفته است و آن را تلاوت نمی‌کنند.

۳- زیاد رفتن به مسجد مستحب است. از پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله روایت شده که هر کس به مسجد رود از وقتی که روانه مسجد می‌شود تا به خانه برمی‌گردد، برای هر قدم که برمی‌دارد ده حَسَنه نوشته می‌شود.

ص: ۱۰۲

۲- احکام نجس شدن مسجد

۱- نجس کردن زمین و سقف و بام و طرف داخل دیوار مسجد حرام است.

۲- احتیاط واجب آن است که طرف بیرون دیوار مسجد را هم نجس نکنند، مگر آنکه واقف، آن را جزو مسجد قرار نداده باشد.

۳- نجس کردن فرش مسجد نیز بنابر احتیاط واجب حرام است.

۴- اگر مسجدی را غصب کنند و به جای آن، خانه و مانند آن بسازند که دیگر به آن مسجد نگویند، باز هم بنابر احتیاط واجب نجس کردن آن حرام و تطهیر آن واجب است.

۳- خوابیدن در مسجد

خوابیدن در مسجد مکروه است و اگر بی‌احترامی به مسجد باشد جایز نیست.

۴- آداب حضور در مسجد

این کارها درباره مسجد مستحب است:

* زودتر از همه به مسجد رفتن و دیرتر از همه از مسجد بیرون آمدن
* چراغ مسجد را روشن کردن
* تمیز کردن مسجد
* هنگام وارد شدن، ابتدا پای راست را داخل مسجد گذاشتن
* هنگام بیرون آمدن از مسجد اوّل پای چپ را بیرون گذاشتن
* خواندن دو رکعت نماز تحیّت و احترام مسجد
* خوشبو کردن خود و پوشیدن بهترین لباسها برای رفتن به مسجد

ص: ۱۰۳

این کارها درباره مسجد مکروه است:

* عبور از مسجد، به عنوان محل عبور؛ بدون آنکه در آنجا نماز بخواند.

* انداختن آب دهان و بینی در مسجد و اگر بی‌احترامی باشد، حرام است.

* خوابین در مسجد، مگر در حال ناچاری.

* فریاد زدن در مسجد و صدا را بلند کردن، مگر برای اذان.

* خرید و فروش در مسجد.

* سخن گفتن از امور دنیا.

* رفتن به مسجد، برای کسی که سیر یا پیاز خورده و بوی دهانش مردم را آزار می‌دهد.

* همسایه مسجد اگر عذری نداشته باشد مکروه است در غیر مسجد نماز بخواند.

* مستحب است، انسان با کسی که در مسجد حاضر نمی‌شود، غذا نخورد. در کارها با او مشورت نکند، همسایه او نشود، از او زن نگیرد و به او زن ندهد.

ترتیب اولیت مساجد برای نماز خواندن از نظر ثواب:

۱- مسجد الحرام.

۲- مسجد النبی صلی الله علیه و آله.

۳- مسجد کوفه.

۴- مسجد بیت المقدس.

۵- مسجد جامع هر شهر.

۶- مسجد محله.

۷- مسجد بازار.

* برای زنها نماز خواندن در خانه بهتر است، ولی اگر بتوانند کاملًا خود را از

ص: ۱۰۴

نامحرم حفظ کنند، بهتر است در مسجد نماز بخوانند.

* نماز در حرم امامان علیهم السلام مستحب، بلکه بهتر از مسجد است و نماز در حرم امیرالمؤمنین علیه السلام برابر دویست هزار نماز است.

۵- رعایت نکردن نظافت در مسجد

۱- برطرف کردن نجاست از مسجد واجب است و فرقی در این مسأله بین داخل، سقف و پشت بام و حتی طرف داخل دیوار مسجد نیست. یعنی هر جای مسجد نجس شود باید تطهیر شود یا به گونه‌ای دیگر نجاست برطرف گردد.

۲- بنابر احتیاط واجب، اگر طرف بیرون دیوار مسجد نجس شود، برطرف کردن نجاست از آن واجب است، مگر آنکه واقف طرف بیرون را جزو مسجد قرار نداده باشد.

۳- هنگامی که انسان از نجاست مسجد مطلع شد، فوراً باید آن را تطهیر کند، پس نباید به قدری معطل کند که عرفاً بگویند تأخیر کرده است.

۴- برطرف کردن نجاست از مسجد، واجب کفایی است و اختصاص به کسی که مسجد را نجس کرده یا سبب نجس شدن آن شده ندارد، بلکه بر همه افرادی که می‌توانند مسجد را تطهیر کنند واجب است.

۵- اگر فرش مسجد نجس شود، بنابر احتیاط واجب باید آن را تطهیر کنند ولی چنانچه به واسطه آب کشیدن خراب می‌شود و بریدن یا تراشیدن جای نجس بهتر است، باید محل نجس را بتراشند یا ببرند و اگر کسی که می‌بُرد یا می‌تراشد خودش نجس کرده باشد، باید آن را اصلاح کند.

۶- اگر انسان نتواند مسجد را تطهیر کند یا کمک لازم داشته باشد و پیدا نکند،

ص: ۱۰۵

تطهیر مسجد بر او واجب نیست، ولی اگر بی‌احترامی به مسجد باشد، بنابر احتیاط واجب باید به کسی که می‌تواند آن را تطهیر کند، اطلاع دهد.

۶- مسأله طهارت و نجاست در مسجد الحرام و مسجدالنبی صلی الله علیه و آله

لزوم طهارت مسجدالحرام و مسجد النبی صلی الله علیه و آله با سایر مساجد و حرمت تنجیس آنها با سایر مساجد فرقی ندارد. ولی از آنجا که تطهیر مسجدین به ویژه مسجدالحرام به روش خاص صورت می‌پذیرد، برخی از زائران نسبت به طهارت آن مکان‌های مقدس دچار تردید می‌شوند که جای این تردید نیست و جاهایی که یقین به نجس شدن آنها نباشد، پاک است و پرهیز از آنها واجب نیست، افزون بر آنکه به شهادت برخی از اهل اطلاع شیوه تطهیر آنها نیز صحیح است و مشکلی ندارد.

۷- رعایت طهارت و نجاست در مواقف و مشاعر

افزون بر اینکه احترام آن اماکن مقدس لازم است و بهتر است نظافت و طهارت آن اماکن را مراعات کنند برای تطهیر بدن و لباس نیز ممکن است به جهت کمبود امکانات نظافت و طهارت به طور کامل مراعات نشود که دقت در این‌گونه موارد برای پاک ماندن لباس احرام لازم است.

ص: ۱۰۶

جلسه نوزدهم: احکام خرید و فروش

۱- احکام خرید و فروش.

از آنجا که در اسلام بیکاری و تنبلی بسیار نکوهش شده و تلاش برای تحصیل مخارج زندگی، واجب می‌باشد، کسانی که بجز از راه خرید و فروش نتوانند مخارج خود را تأمین کنند؛ یعنی تحصیل آن منحصر در همین راه باشد و راه دیگری برایشان امکان نداشته باشد، واجب است با خرید و فروش خرج زندگی خود را به دست آورند و محتاج به دیگران نشوند.

۱- فروختن و اجاره دادن خانه یا وسیله‌ای دیگر برای استفاده حرام، حرام است.

۲- خرید و فروش، نگهداری، نوشتن، خواندن و درس دادن کتاب و مجلات و نوارهای گمراه کننده حرام است، مگر زمانی که برای هدفی صحیح باشد، مثلًا برای پاسخ دادن به اشکال‌های آن

۳- مخلوط کردن جنسی که می‌فروشد با چیزی که ارزش ندارد و یا ارزش آن کمتر است، حرام می‌باشد؛ مثل آنکه روغن خوب را با غیر خوب یا شیر را با آب

ص: ۱۰۷

مخلوط کند و بفروشد (این عمل را غش در معامله می گویند).

۴- جنس وَقف شده را نمی‌توان فروخت، مگر در صورتی که خراب شده باشد و قابل استفاده نباشد، مانند بخاری نفتی مسجد که قابل استفاده برای مسجد نباشد.

۵- خرید و فروش خانه یا چیز دیگری که به کسی اجاره داده، اشکال ندارد ولی استفاده آن در مدت اجاره برای کسی است که آن را اجاره کرده است.

۶- در معامله باید خصوصیات جنسی که خرید و فروش می کنند معلوم باشد ولی گفتن خصوصیاتی که گفتن و نگفتن آنها تأثیری در میل و رغبت مردم نسبت به آن کالا ندارد، لازم نیست.

۷- خرید و فروش دو کالای همجنس که با وزن یا پیمانه می‌فروشند به زیادتر «رِبا» و حرام است؛ مثلًا یک تُن گندم بدهد و یک تن و ۲۰۰ کیلو گرم بگیرد.

و همچنین کالا یا پولی را به کسی قرض بدهد و پس از مدتی زیادتر بگیرد؛ مثلًا یکصدهزار تومان قرض بدهد و پس از یکسال یکصد و بیست هزار تومان بگیرد.

۲- چگونگی فسخ معامله

در برخی از موارد فروشنده یا خریدار می‌توانند معامله را فسخ کنند که از جمله آنهاست:

* خریدار یا فروشنده گول خورده باشد.

* در هنگام معامله قرارداد کرده‌اند که تا مدت معینی، هر دو یا یکی از آنها بتوانند معامله را بهم بزنند؛ مثلًا هنگام خرید و فروش بگویند، هرکس پشیمان شد تا سه روز دیگر می‌تواند پس بدهد.

ص: ۱۰۸

* کالایی که خریده است معیوب بوده و بعد از معامله بفهمد.

* فروشنده خصوصیاتی برای کالای خود بیان‌کرده وبعداً معلوم شود آنگونه نبوده است؛ مثلًا بگوید این دفتر ۲۰۰ برگ است بعداً معلوم شود کمتر است.

اگر بعد از معامله عیب مال را بفهمد و فوراً آن را بهم نزند، دیگر حق بهم زدن معامله را ندارد.

۳- خیار عیب

۱- اگر بعد از معامله عیب مال را بفهمد و فوراً معامله را فسخ نکند، دیگر حق به هم زدن معامله را نخواهد داشت.

۲- هرگاه بعد از خریدن جنس، عیب آن را بفهمد، اگر چه فروشنده حاضر نباشد، می‌تواند معامله را به هم بزند.

۳- در این موارد اگر خریدار بفهمد مال معیوب است حق فسخ ندارد.

* موقع خریدن، عیب مال را بداند.

* به عیب مال راضی شود.

* وقت معامله بگوید: اگر مال عیبی داشت پس نمی‌دهم و تفاوت قیمت را هم نمی‌گیرم.

* فروشنده در وقت معامله بگوید: این مال را با هر عیبی که دارد می‌فروشم.

۴- اگر فروشنده هنگام معامله عیب کالا- را معین کند و بگوید آن را با این عیب می‌فروشم ولی پس از معامله معلوم شود عیب دیگری هم دارد، خریدار می‌تواند به خاطر عیبی که فروشنده معین نکرده کالا را پس دهد یا تفاوت قیمت بگیرد.

۵- در این موارد اگر خریدار بفهمد مال معیوب بوده فقط می‌تواند تفاوت

ص: ۱۰۹

قیمت بگیرد ولی حق فسخ معامله را ندارد.

* بعد از معامله تغییری در کالا بدهد که مردم بگویند به طوری که خریداری و تحویل داشده شده باقی نمانده است.

* پس از انجام معامله بفهمد کالا معیوب است و تنها بر حق برگرداندن آن را ساقط کرده باشد.

* بعد از تحویل گرفتن کالا، عیب دیگری در آن پیدا شود. بجز در حیوان که تا سه روز می‌تواند برگرداند.

۴- خیار غبن

اگر خریدار قیمت جنس را نداند، یا در وقت معامله غفلت کند و جنس را گرانتر از قیمت معمولی آن بخرد، چنانچه به قدری گران خریده که مردم او را مغبون می‌دانند و به کمی و زیادی آن اهمیت می‌دهند، اختیار فسخ معامله را دارد و همچنین نسبت به فروشنده.

۵- اقاله

اقاله، فسخ طرفین قرارداد است، به این معنی هر دو طرف بر فسخ قرارداد توافق کنند.

۱- اقاله در تمام عقود جاری می‌شود بجز در نکاح که نیاز به اجرای صیغه طلاق دارد.

۲- اگر یکی از طرفین درخواست فسخ قرارداد را داشته باشد و دیگری بپذیرد نیز اقاله تحقق می‌یابد.

۳- در خرید و فروش، اقاله کردن آن هر چیزی اضافه بر قیمت معین شده یا

ص: ۱۱۰

کمتر از آن جایز نیست، پس اگر مشتری اقاله کند با چیزی اضافه بر قیمت معین شده یا فروشنده اقاله کند به کمتر از آن قیمت باطل است و تأثیری ندارد.

۶- مجهول المالک

اگر مالی بر عهده انسان باشد ولی صاحبش را نشناسد، مثلًا پولی از کسی قرض گرفته و نمی‌داند طلبکار کیست و نمی‌تواند او را پیدا کند، یا کالایی از دیگران نزد او باقی مانده مثلًا در مغازه یا تعمیرگاه یا ماشین او جا مانده و صاحبش را نمی‌شناسد، باید از طرف صاحبش صدقه بدهد و احتیاط آن است که با اجازه حاکم شرع باشد.

ص: ۱۱۱

جلسه بیستم: لقطه حرم

۱- اشیاء پیدا شده در محدوده حرم

۱- برداشتن چیزی که پیدا شده مکروه است.

۲- اگر چیزی پیدا کند ولی برندارد، وظیفه خاصی بر عهده‌اش نمی‌آید.

۳- اگر چیزی پیدا کند و بردارد احکام خاصی دارد به این شرح:

الف: اگر نشانه‌ای ندارد که به واسطه آن صاحبش معلوم نشود بنابراحتیاط واجب از طرف صاحبش صدقه بدهد.

ب: اگر نشانه دارد:

۱- قیمت آن از ۶/ ۱۲ نخود نقره سکه‌دار کمتر است

صاحبش معلوم باشد؛ باید به او بدهد.

صاحبش معلوم نباشد؛ می‌تواند برای خودش بردارد.

۲- قیمت آن به ۶/ ۱۲ نخود نقره سکه‌دار می‌رسد؛ باید تا یک سال اعلام کند پس اگر صاحبش پیدا شد، به او بدهد و اگر صاحبش پیدا نشد، می‌تواند:

ص: ۱۱۲

* برای خودش بردارد.

* برای صاحبش نگهداری کند تا پیدا شود.

* احتیاط مستحب است که از طرف صاحبش صدقه بدهد.

۳- در مواردی که برای پیـدا شـدن صـاحبش بایـد اعلام کنـد، تا یک هفته روزی یک مرتبه و بعـد از آن تا یک سال هفته‌ای یک مرتبه در محل اجتماع مردم؛ مانند بازار و محل نماز جماعت باید اعلام کند

۴- بنابر احتیاط واجب باید فوراً اعلام کند و تأخیر نیندازد.

۵- اگر می‌داند، اعلام کردن فایده ندارد و یا از پیدا شدن صاحبش ناامید است، اعلام لازم نیست.

۶- اگر بچه نابالغ چیزی پیدا کند، سرپرست او (پدر یا جدّ) باید اعلام کند.

۲- اشیاء پیدا شده در مکه و مدینه

اگر در مدینه چیزی پیدا کند حکم آن با اشیاء پیدا شده سایر جاها فرقی ندارد که به تفصیل بیان شد ولی اگر در مکّه و اطراف آن یعنی در منطقه حرم چیزی پیدا کند حکم آن بدین شرح است:

برداشـتن آن کراهت شدید دارد و بلکه احتیاط دربرنداشـتن است، و اگر برداشت و قیمتش به ۶/ ۱۲ نخود نقره سکه دار می‌رسد و صاحبش پیـدا نشود می‌توانـد از طرف صاحبش صـدقه بدهـد، یا آن را برای صاحبش نگهـداری کنـد، ولی نمی‌تواند برای خودش بردارد.

۳- گم‌شدن کفش‌ها و کفش‌های بجای مانده

اگر کفش انسان را ببرند و کفش دیگری بجای آن مانده باشد، مسأله چند

ص: ۱۱۳

صورت دارد:

۱- می‌دانـد کفشـی که مانـده، مالِ کسـی است که کفش او را برده، اگر از پیدا شدن صاحبش ناامید شود و یا پیدا کردن او برایش سخت باشـد، می‌توانـد آن را به جای کفش خودش بردارد، ولی اگر قیمت آن کفش بیشتر از قیمت کفش خودش باشـد، و از پیدا شدن صاحبش ناامید شود، باید، با اجازه حاکم شرع از طرف او صدقه بدهد.

۲- احتمال می‌دهد، کفشی که مانده، مالِ کسی نیست که کفش او را برده؛ اگر بردارد باید صاحبش را پیدا کند و اگر از پیدا شدن او ناامید شد، از طرف وی به فقیر صدقه بدهد (ولی بهتر است برندارد).

ص: ۱۱۴

جلسه بیست و یکم: احکام خوردنی‌ها و آشامیدنی‌ها

اشاره

خداونـد بزرگ برای اسـتفاده انسان‌هـا، طبیعتِ زیبا و تمام حیوانات و میوه‌ها و سبزیجات را در اختیار آنها قرار داده است، تا از آنها برای خوردن و آشامیدن و پوشاک و مسـکن و سایر نیازهای خود به‌کار گیرند، ولی برای حفظ جان انسانها و سلامتی جسم و روح آنهـا و بقـای نسـلها و احـترام به حقـوق دیگران، قـوانین و مقرراتی قرار داده است که در این درس به برخی از آنچه که در رابطه با خوراکی‌ها و آشامیدنی‌هاست می‌پردازیم:

۱- خوردن چیزی که برای انسان ضرر دارد

خوردن چیزی که برای انسان ضـرر دارد حرام است، مثلًا خوردن غذای چرب برای مریضـی که غذای چرب برایش ضرر دارد حرام است.

۲- خوردن خاک، تربت

۱- خوردن گل حرام است.

ص: ۱۱۵

۲- خوردن کمی از تربت سیدالشهدا علیه السلام برای شفا یافتن از بیماری اشکال ندارد.

۳- خوردن و آشامیدنِ چیز نجس حرام است.

۴- خوردن چیزی که برای انسان ضرر دارد حرام است، مثلًا خوردن غذای چرب برای مریضی که غذای چرب برایش ضرر دارد حرام است.

۷- بر هر مسلمانی واجب است مسلمان دیگری را که نزدیک است از گرسنگی یا نشنگی بمیرد، نان و آب داده و از مرگ نجات دهد.

۳- خوردن چیز نجس

از جمله مواردی که رعایت طهارت ضرورت دارد و پرهیز از نجاسات واجب است، مسأله خوردن و آشامیدن است. خوردنی‌ها و آشامیدنی‌های انسان باید دارای این شرایط باشد: الف: پاک باشد، ب: مباح باشد، ج: حلال باشد، د: برای سلامتی ضرر نداشته باشد.

۱- خوردن و آشامیدنِ چیز نجس حرام است و خورانیدن عین نجس به اطفال حرام است ولی خورانیدن غذای متنجس به اطفال حرام نیست.

۲- غذاهای غیر گوشتی، که در کشورهای اسلامی تولید شده است؛ اعم از سبزیجات، حبوبات، میوه‌ها و فرآورده‌های لبنی مانند: پنیر، ماست، کره، خامه، که از حیوان حلال گوش گرفته می‌شود، تخم‌مرغ و سایر پرندگان حلال گوشت، نان، بیسکویت، شکلات، آدامس، شیرینی و سایر خوردنی‌هایی که از گوشت حیوان نیست، پاک و خوردن آنها حلال است، مگر آنکه انسان یقین کند نجس شده است. بنابر این مسأله چند صورت دارد:

* می‌داند که با بدن کافر تماس نداشته و به نحو دیگری نیز نجس نشده

ص: ۱۱۶

است---) پاک و حلال است.

* شک دارد نجس شده است یا نه---) پاک و حلال است.

* احتمال می‌دهد نجس شده باشد ولی یقین ندارد---) پاک و حلال است.

* می‌داند بر اثر تماس با بدن کافر یا به گونه‌ای دیگر نجس شده است---) نجس و حرام است.

۴- چیزهایی که موقع غذا خوردن مستحب است:

۱- دست‌ها را قبل از غذا و پس از آن بشوید.

۲- در اول غذا «بسم الله» و در پایان، «الحمد لله» بگوید.

۳- با دست راست غذا بخورد.

۴- لقمه را کوچک بردارد.

۵- غذا را خوب بجود.

۶- میوه را پیش از خوردن با آب بشوید.

۷- اگر چند نفر سر سفره نشسته‌اند، هرکسی از غذای جلوی خودش بخورد.

۸- میزبان پیش از همه شروع به غذا خوردن کند و بعد از همه دست بکشد.

۵- مکروهات

۱- در حال سیری غذا خوردن

۲- پرخوری (زیاد غذا خوردن)

۳- نگاه کردن به صورت دیگران هنگام غذا خوردن

۴- خوردن غذای داغ

۵- فوت کردن به غذایی که می‌خورد

۶- پاره کردن نان با کارد

ص: ۱۱۷

۷- گذاشتن نان زیر ظرف غذا

۸- دور انداختن میوه، پیش از آنکه کاملًا آن را بخورد.

۶- مستحبات آب آشامیدن

۱- در روز، ایستاده آب بخورد.

۲- پیش از آشامیدن آب «بسم الله» و بعد از آن «الحمد لله» بگوید.

۳- به سه نفس آب بیاشامد.

۴- پس از آشامیدن آب، حضرت امام حسین علیه السلام و خاندان و یاران او را یاد و قاتلان ایشان را لعن کند.

۷- مکروهات آب آشامیدن

۱- زیاد آشامیدن

۲- آشامیدن آب بعد از غذای چرب

۳- با دست چپ آب نوشیدن

۴- در شب، ایستاده آب نوشیدن

ص: ۱۱۸

جلسه بیست و دوّم: احکام نذر

۱- معنای نذر

نذر، پیمانی است میان انسان و خدای خود برای انجام دادن یا ترک کاری یا پرداخت مالی، و چون اکثر موارد نذر در زمان ما، نذر مالی است و نذورات مردمی یکی از منابع مهمّ مالی کارهای خیر در جامعه ماست لذا احکام آن را در این بخش می‌آوریم:

۲- چگونگی نذر شرعی

۱- در نذر باید صیغه خوانده شود و لازم نیست انسان آن را به عربی بخواند، پس اگر بگوید: «چنانچه مریض من خوب شود برای خدا بر من است که ده‌هزار تومان به فقیر بدهم»، نذر او صحیح است.

۲- انسان کاری را می‌تواند نذر کند که انجام آن برایش ممکن باشد، بنابراین کسی که مثلًا نمی‌تواند پیاده به حج برود، اگر نذر کند که پیاده برود، نذر او صحیح نیست.

ص: ۱۱۹

۳- شرایط نذر کننده

نـذر کننـده بایـد مکلف و عاقل باشـد و به اختیار و قصـد خود نـذر کنـد، بنابراین، نـذر کسـی که او را مجبور کرده‌انـد، یا در حال عصبانیت بی‌اختیار نذر کند صحیح نیست.

۴- نذر زن بدون اجازه شوهر

نـذر زن بـدون اجازه شوهر باطل است. برخی از فقها نیز نذر زن بدون اجازه شوهر را اگر منافات با حق شوهر نداشـته باشد صـحیح می‌دانند.

۵- نذر فرزند بدون اجازه پدر

برای نذر لازم نیست از پدر خود اجازه بگیرد و چنانچه بدون اجازه او هم نذر کند صحیح است.

۶- نذر برای کار حرام یا مکروه

متعلق نـذر بایـد عملی راجح یعنی واجب یا مسـتحب یا ترک حرام یا مکروه باشد، و به فتوای برخی از فقها امر مباح هم جایز است. بنابر این اگر نذر کند کار حرام یا مکروهی را انجام دهد، صحیح نیست.

۷- نذر برای ترک کار واجب یا مستحب

همانگونه که گفته شد اگر نذر کند، کار واجب یا مستحبی را ترک کند، این نذر صحیح نیست.

ص: ۱۲۰

۸- چگونگی عمل به نذر

۱- اگر انسان نـذر کنـد کاری را انجام دهـد، بایـد همانطور که نـذر کرده عمل کنـد، پس اگر نـذر کنـد روز اول ماه روزه بگیرد، چنانچه روز قبل یا بعد از آن بجا آورد، کفایت نمی‌کند.

۲- اگر نذر کند که به فقیر معینی صدقه بدهد، نمی‌تواند آن را به فقیر دیگری بدهد.

۳- اگر نذر کند که به زیارت یکی از امامان علیهم السلام برود، چنانچه به زیارت امام دیگر برود، کافی نیست و چنانچه به واسطه عذر نتواند آن امام را زیارت کند، چیزی بر او واجب نیست.

۹- نذر مدّت‌دار

مدت دار بودن نذر دو فرض دارد:

الف: نـذر مشـروط باشـد و شـرط آن مدت‌دار باشد به این معنا که اگر تا وقت معینی شـرط محقق شد؛ مثلًا حاجت او برآورده شد، فلان کار را انجام می‌دهد و اگر تا آن موقع شرط محقق نشد، عمل به نذر، واجب نیست.

ب: عمل به نـذر مـدت معینی داشـته باشـد به این معنا که نـذر می‌کنـد تا فلان موقع، به نذر عمل می‌کند، در این صورت اگر بدون عذر تا وقت معین به نذر عمل نکند، تخلف نذر به حساب می‌آید و کفاره دارد.

۱۰- نذورات نسبت به حرم‌ها و اماکن دینی

۱- اگر برای حرم یکی از امامان علیهم السلام یا امامزادگان چیزی نذر کند، باید آن را به مصارف حرم برساند، از قبیل فرش، پرده و روشنایی.

ص: ۱۲۱

۲- اگر برای خود امام علیه السلام یا امامزاده چیزی نذر کند، چنانچه مصرف معینی را قصد کرده، باید به همان مصرف برساند و اگر مصرف معینی را قصد نکرده، باید به فقیران و زائران بدهد و یا مسجد و مانند آن بسازد و ثواب آن را به امام علیه السلام هدیه کند.

ص: ۱۲۲

جلسه بیست و سوم: احکام قسم خوردن

۱- قسم شرعی

اگر کسی به یکی از اسامی خداوند عالم؛ مانند «خدا» و «الله» قسم بخورد که کاری را انجام دهد یا ترک کند؛ مثلًا سوگند بخورد که روزه بگیرد یا سیگار نکشد، واجب است به آن عمل کند. این قسم «انشائی» است و نوع دیگر آن قسم «اخباری» است.

۲- شرایط قسم

کسی که قسم می‌خورد باید این شرایط را داشته باشد:

* بالغ و عاقل باشد.

* از روی قصد و اختیار قسم بخورد.

* اگر می‌خواهد نسبت به مال قسم بخورد، حاکم شرع او را از تصرف اموالش ممنوع نکرده باشد.

ص: ۱۲۳

۳- قسم بدون اجازه پدر

اگر فرزند بدون اجازه پدر قسم بخورد صحیح است؛ یعنی قسم، مشروط به اجازه نیست و قسم زن نیز اگر منافات با حق شوهر نداشته باشد نیاز به اجازه او ندارد.

۴- کفاره عمل نکردن به قسم

اگر عمداً به سوگندی که خورده است عمل نکند، باید کفاره بدهد و کفاره آن یکی از این سه چیز است:

* آزاد کردن یک برده

* سیر کردن ده فقیر

* پوشاندن ده فقیر

کسی که قسم می‌خورد،- چه از گذشته خبر دهد، یا برای آینده باشد- اگر حرف او راست باشد، قسم خوردن او مکروه است و اگر دروغ باشد، حرام و از گناهان بزرگ است.

قسم اخباری

اگر انسان برای خبری که می‌دهد و مطلبی را به اطلاع دیگران می‌رساند قسم بخورد، چنانچه آن مطلب دروغ باشد، حرام است و اگر راست باشد قسم خوردن مکروه است.

ص: ۱۲۴

جلسه بیست و چهارم: امر به‌معروف و نهی از منکر

اشاره

هر انسانی نسبت به کارهای ناپسندی که در جامعه انجام می‌پذیرد و کارهای نیک و پسندیده‌ای که ترک می‌شود، مسئولیت دارد، بنابراین اگر کار واجبی ترک شود و یا حرامی اتفاق بیفتد، سکوت و بی‌تفاوتی در مقابل آن جایز نیست، و تمام افراد جامعه باید برای برپایی «واجب» و جلوگیری از «حرام» اقدام کنند، که این عمل، «امر به معروف» و «نهی از منکر» است.

۱- اهمیت امر به معروف و نهی از منکر

علاوه بر آیات بسیار زیادی که در قرآن درباره امر به معروف و اهمّیت و آثار آن وارد شده، در برخی از سخنان امامان معصوم علیهم السلام چنین آمده است:

* «امر به معروف و نهی از منکر» از مهمترین واجبات و شریفترین آنهاست.

* واجبات دینی به سبب «امر به معروف و نهی از منکر» استوار می گردد.

* «امر به معروف و نهی از منکر» از ضروریات دین است و کسی که آن را مُنکر شود کافر است.

ص: ۱۲۵

* اگر مردم امر به معروف و نهی از منکر را ترک کنند، برکت گرفته می‌شود و دعاها مستجاب نمی‌گردد.

۲- تعریف معروف و منکر

در احکام دین، به تمام واجبات و مستحبات «معروف» و به تمام محرمات و مکروهات «منکر» گفته می‌شود. بنابراین واداشتن افراد جامعه به انجام کارهای واجب و مستحب «امر به معروف» و بازداشتن آنها از کارهای حرام و مکروه «نهی از منکر» است.

۳- وجوب امر به‌معروف و نهی از منکر

امر به معروف و نهی از منکر، واجب کفایی است که اگر به قدر کفایت به انجام آن اقدام کنند، از دیگران ساقط می‌شود و اگر همه کس آن را ترک کرده باشند، چنانچه شرایط آن موجود باشد، همه آنها ترک واجب کرده‌اند.

۴- مراتب امر بمعروف و نهی از منکر

۱- در مرتبه اول، با معصیت‌کار به گونه‌ای برخورد شود که بفهمد این طرز رفتار، به خاطر انجام گناه است؛ مثلًا از او روی گرداند یا با چهره عبوس و برافروخته با او برخورد کند، یا با او رفت و آمد نکند.

۲- در مرتبه بعد، او را با زبان، امر و نهی کند؛ یعنی به او بگوید و دستور دهد.

۳- مرتبه سوم، استفاده از زور برای جلوگیری از منکر و برپایی واجب است؛ یعنی زدن گناهکار.

رهبر معظم انقلاب اسلامی، حضرت آیهٔ‌الله خامنه‌ای- دامت برکاته- نسبت

ص: ۱۲۶

به چگونگی اجرای مرتبه سوم امر به معروف و نهی از منکر چنین نگاشته‌اند:

«با توجه به اینکه در زمان قدرت حکومت اسلامی، امکان ارجاع مرتبه سوم از امر به معروف و نهی از منکر به قوه قضائیه و نیروی انتظامی وجود دارد، بویژه در مواردی که جلوگیری از منکر، متوقف بر تصرف در اموال مرتکب شونده می‌باشد، یا لازم است تعزیر شود یا او را زندانی کنند، بر مکلفین واجب است در امر به معروف و نهی از منکر به دو مرتبه اول اکتفا کنند و در صورتی که اثر نکرد و نیاز به توسّل و زور وجود داشت، مسئله را به نیروهای انتظامی و قضایی ارجاع دهند.

۵- شرایط امر بمعروف و نهی از منکر

امر به معروف و نهی از منکر با وجود برخی شرایط، واجب می‌باشد و در صورت نبود آنها، تکلیف ساقط است و آن شرایط عبارت است از:

۱- کسی که امر یا نهی می‌کند، بداند آنچه را که دیگری انجام می‌دهد حرام است و آنچه را ترک کرده، واجب است، پس هرکسی که نمی‌داند این عمل که او انجام می‌دهد حرام است یا نه؟ جلوگیری واجب نیست.

۲- احتمال بدهد امر یا نهی او تأثیر دارد، بنابراین می‌داند تأثیر ندارد، یا شک دارد، امر و نهی واجب نیست.

۳- شخص گناهکار اصرار بر ادامه کار خود داشته باشد، پس اگر معلوم شود، گناهکار بنای ترک عمل را دارد و دوباره تکرار نمی‌کند و یا موفق به تکرار نمی‌شود، امر و نهی واجب نیست.

۴- امر و نهی، سبب ضرر جانی یا آبرویی یا ضرر مالی قابل توجه، به خودش یا نزدیکان و یاران و همراهان و یا سایر مؤمنان نباشد.

ص: ۱۲۷

۶- وظیفه زائران در رابطه با تخلفات رفتاری موسم

سزاوار است، کسی که به معروف امر می‌کند و از منکر جلوگیری می‌کند:

* مانند طبیبی دلسوز و پدری مهربان باشد.

* قصد خود را خالص کند و تنها برای رضای خداوند اقدام کند، و عمل خود را از هرگونه برتری جویی پاک کند.

* خود را پاک و منزه نداند، چه بسا همان شخصی که اکنون خطایی از او سرزده است، دارای صفات پسندیده‌ای باشد که مورد محبت الهی است، هرچند این عمل او هم‌اکنون ناپسند و مورد غضب الهی باشد.

ص: ۱۲۸

جلسه بیست و پنجم: احکام نماز جمعه

۱- اهمیت نماز جمعه

یکی از اجتماعات هفتگی مسلمانان «نماز جمعه» است، و نمازگزاران در روز جمعه می‌توانند به جای نماز ظهر، نماز جمعه بخوانند.

امام خمینی رحمه الله در اهمیت نماز جمعه چنین نگاشته‌اند:

«نماز جمعه و دو خطبه آن، مانند حج و نماز عید فطر و قربان، از مراسم بزرگ مسلمانان است، ولی متأسفانه، مسلمانان از وظایف مهم سیاسی این عبادت، غافل و ناآگاهند، در صورتی که انسانی، با اندک مطالعه و دقت در احکام کشوری، سیاسی، اجتماعی و اقتصادی اسلام در می‌یابد که اسلام دین سیاست است و کسی که دین را از سیاست جدا می‌داند، نادانی است که نه اسلام را می‌شناسد و نه سیاست را.»

۲- شرایط صحیح بودن نماز جمعه

۱- تمام شرایطی که در نماز جماعت باید رعایت شود، در نماز جمعه هم

ص: ۱۲۹

معتبر است.

۲- باید به جماعت برگزار شود و فُرادا صحیح نیست.

۳- حداقل تعداد افراد برای برپایی نماز جمعه، پنج نفر می‌باشد؛ یعنی یک نفر امام، و چهار نفر مأموم.

۴- بین دو نماز جمعه، حداقل باید یک فرسخ فاصله باشد.

۳- واجبات نماز جمعه

نماز جمعه دو رکعت است، مانند نماز صبح، ولی دو خطبه دارد که توسط امام جمعه، قبل از نماز ایراد می‌شود.

۴- مستحبات نماز جمعه

۱- خواندن حمد و سوره با صدای بلند (توسط امام جمعه).

۲- خواندن سوره «جمعه» بعد از حمد، در رکعت اول (توسط امام جمعه).(۱)

خواندن سوره «منافقون» پس از حمد در رکعت دوم (توسط امام جمعه).

۴- خواندن دو قنوت، یکی در رکعت اول، پیش از رکوع، دیگری در رکعت دوم، پس از رکوع.

۵- وظیفه نمازگزاران جمعه

۱- بنابر احتیاط واجب باید به خطبه‌ها گوش دهند.

۲- احتیاط مستحب است از سخن گفتن بپرهیزند، و چنانچه سخن گفتن، سبب از بین رفتن فایده خطبه‌ها و یا گوش ندادن به آنها شود، ترک آن واجب است.

۱- محمد حسین فلاح زاده، دروس احکام و مناسک حج، ۱جلد، نشر مشعر - تهران، چاپ: ۱، تابستان ۱۳۸۷.

ص: ۱۳۰

۳- احتیاط مستحب است، شنوندگان، هنگام ایراد خطبه‌ها، روبه امام جمعه بنشینند، و بیش از مقداری که در نماز اجازه داده شده، به اطراف نگاه نکنند.

۶- آداب روز جمعه

شب و روز جمعه دارای اهمیت و فضیلت خاصی است، اعمال خیر نیز در این شب و روز از ثواب بیشتری برخوردار است. علاوه بر آداب که تحت عنوان «آمادگی برای نماز جمعه» گفته شد موارد ذیل در روز جمعه مستحب است:

۱- زیارت امام حسین علیه السلام؛

۲- زیارت امام زمان (عج) که زیارت‌نامه خاصی نیز برای این روز وارد شده است؛

۳- خواندن دعای ندبه؛

۴- صلوات بر محمّد و آل محمد؛ هزار مرتبه و در روزهای دیگر صد مرتبه.

۵- صدقه دادن به فقرا؛

۶- هدیه دادن به خانواده؛

۷- آموختن مسائل دینی و معارف اسلامی؛

۸- زیارت قبور مؤمنان؛

۹- خوردن انار؛

۱۰- خواندن دعای سمات در آخر روز جمعه.

۱۱- غسل جمعه. این غسل ثواب بسیار زیادی دارد و وقت آن تا ظهر روز جمعه است و چنانچه انسان تا ظهر موفق نشد، بعد از ظهر نیز می‌تواند انجام دهد.

ص: ۱۳۱

جلسه ویژه خواهران: اقسام غسل

۱- غسل حیض

غسل حیض (قاعدگی)

زمانی که خونریزی قاعدگی قطع شود، زن باید برای نماز و سایر کارهایی که نیاز به طهارت دارد غسل کند.

نشانه‌های خون حیض

قبل از بلوغ دیـده نمی‌شود و اگر دختری قبل از بلوغ خونی ببینـد حکم حیض ندارد.(۱) زن‌های سیده پس از ۶۰ سالگی و زن‌های غیر سیده پس از ۵۰ سالگی،(۲)

۱- . ممکن است دختری بـالغ باشـد ولی خونریزی قاعـدگی نداشـته باشـد چون وراثت و تغـذیه و آب و هوا هم در این مسأله تأثیر دارد، چنانچه امروزه معمولًا نخستین خونریزی دخترها در سنین ۱۲ یا ۱۳ سالگی می‌باشد.

۲- . به فتوای برخی از فقهاء، زن‌های سیده و غیر سیّده پس از ۶۰ سالگی یائسه‌می‌شوند.

ص: ۱۳۲

خون حیض نمی‌بینند و چنانچه پس از آن سنین خونی ببینند حکم حیض ندارد.

دوره قاعدگی کمتر از سه روز نیست، پس اگر جریان خون قبل از سه روز قطع شود حکم حیض ندارد.

دوره قاعدگی بیش از ده روز طول نمی‌کشد و چنانچه خونریزی بیش از ده روز طول بکشد، پس از ده روز حکم حیض ندارد.

خونریزی در سه روز اول به طور مستمر می‌باشد- هرچند در داخل، خون باشد و بیرون نیاید- پس اگر مثلًا دو روز خون ببیند سپس بطور کامل قطع شود و یک روز دیگر دوباره خون ببیند، از آغاز، حیض نبوده است.

فاصله دو حیض حداقل ده روز می‌باشد، پس اگر بعد از تمام شدن دوره قاعدگی قبل از آنکه ده روز فاصله شود خون ببیند، خون دوم حکم حیض ندارد.

خون حیض معمولًا غلیظ و گرم و پررنگ است و با فشار و کمی سوزش می‌آید.

احکام دوران قاعدگی

۱- در مدت قاعدگی، این کارها بر بانوان حرام است:

نماز و طواف کعبه

کارهایی که بر جُنب حرام است؛ مانند توقف در مسجد.

آمیزش با همسر، برای زن و مرد، هر دو حرام است.

۲- در ایام قاعدگی نماز و روزه بر زن واجب نیست، و نمازها قضا ندارد ولی قضای روزه‌های واجب را باید پس از ماه مبارک رمضان بجا آورد.

۳- خوردن قرص در ایام حج یا بعضی مواقع که زن‌ها میل دارند عادت ماهیانه نداشته باشند در صورت مضر نبودن اشکال ندارد.

ص: ۱۳۳

نمایش تصویر

ص: ۱۳۴

۲- غسل استحاضه و اقسام آن- قلیله- متوسطه- کثیره

استحاضه

یکی دیگر از خون‌هایی که گاهی اوقات از رحم دختر یا زن بیرون می‌آید «استحاضه» است. خون استحاضه معمولًا زرد رنگ و سرد است و بدون فشار و سوزش بیرون می‌آید و غلیظ نیست ولی ممکن است گاهی، پررنگ و گرم و غلیظ باشد و با فشار بیرون آید.

«به زنی که خونریزی استحاضه دارد، مُستحاضه گویند.»

اقسام استحاضه

خون استحاضه براساس کمی و زیادی آن، به سه دسته تقسیم می‌شود: قلیله، متوسطه و کثیره. بر پایه این تقسیم، وظیفه زن نیز متفاوت است.

۳- وظایف مستحاضه نسبت به نماز و طواف

وظیفه مستحاضه قلیله

اگر جریان خون تنها یک طرفِ پنبه را آلوده کرده باشد و به درون آن نفوذ کرده ولی از طرف دیگر ظاهر نشده، قلیله است و زن باید برای نماز بدن را تطهیر کرده و بنابر احتیاط واجب پنبه را عوض کند و وضو بگیرد. بنابراین استحاضه قلیله غسل ندارد.

وظیفه مستحاضه متوسطه

اگر خونریزی به قدری است که به درون پنبه نفوذ کرده و از طرف دیگر آن ظاهر شده ولی لباس یا پارچه روی پنبه را آلوده نکرده باشد، استحاضه متوسطه است و زن باید برای نماز افزون بر وظایفی که برای قلیله گفته شد، برای آن نمازی که قبل از آن یا در بین آن مستحاضه شده است غسل کند و تا زمانی که

ص: ۱۳۵

خونریزی مستحاضه متوسطه ادامه دارد هر روز قبل از نماز صبح غسل کند.

بنابراین، در استحاضه متوسطه در هر شبانه‌روز یک غسل کافی است، اما پس از قطع خونریزی نیز باید غسل کند.

وظیفه مستحاضه کثیره

اگر خونریزی به قدری است که به پنبه نفوذ کرده و از طرف دیگر آن ظاهر شده و لباس یا پارچه روی پنبه را آلوده کرده، استحاضه کثیره است و زن باید برای هر نماز علاوه بر وظایفی که برای قلیله گفته شد، دستمال را عوض کند یا آب بکشد و غسلی هم انجام دهد ولی اگر نماز ظهر و عصر را با هم بخواند و فاصله نیندازد، یک غسل برای هر دو کافی است و همچنین برای نماز مغرب و عشا.

چند مسأله:

۱- مستحاضه متوسطه و کثیره نیز باید پس از قطع خونریزی غسل کنند.

۲- غسل استحاضه با سایر غسل‌ها تفاوتی ندارد مگر در نیت.

۳- با غسل استحاضه نمی‌توان نماز خواند، بلکه باید به علاوه غسل وضو هم بگیرد.

۴- وظایف بانوان هنگام حیض و نفاس در رابطه با نماز- روزه و طواف

اگر زن در ایام عادت ماهانه، طواف بجا آورد باطل است.

طهارت از حدث شرط طواف مستحبی نیست، ولی زن حایض و نفساء چون نباید به مسجدالحرام وارد شوند، نمی‌توانند طواف مستحبی بجا آورند.

اگر سهواً یا از روی غفلت و یا به جهت ندانستن مسأله، طواف را بی‌وضو یا با

ص: ۱۳۶

حال جنابت یا حیض یا نفاس بجا آورد، باطل است.

اگر زنی قبل از احرام یا هنگام احرام و در بین اعمال عمره یا حج حایض شود، وظایف خاصی دارد، که در مناسک حج آمده است، به آنها مراجعه کند و یا از روحانی کاروان سئوال نماید.

مستحاضه قلیله برای انجام طواف واجب و نماز آن، باید مانند نمازهای یومیه، بدن و لباس را تطهیر کند و وضو هم بگیرد.

مستحاضه متوسطه، به علاوه کارهای قلیله، باید برای طواف و نماز طواف، غسل استحاضه انجام دهد، و بنابر احتیاط واجب، به غسلی که برای انجام نمازهای یومیه بجا آورده اکتفا نکند.

مستحاضه کثیره باید تمام وظایفی که برای نماز یومیه انجام می‌دهد، برای طواف واجب و نماز آن نیز جداگانه انجام دهد، و احتیاط واجب آن است به وظایفی که برای نمازهای یومیه انجام داده اکتفا نکند.

ص: ۱۳۷

بخش دوّم: مناسک عمره و حج

اشاره

ص: ۱۳۸

ص: ۱۳۹

جلسه اول: آمادگی برای سفر

اشاره

سفر به مکه مکرمه برای عمره و حج اهمیت بسیار زیادی دارد که بدون آمادگی لازم اقدام به آن شایسته نیست. آمادگی و توانایی مالی و بدنی و باز بودن راه جزو شرایط شرعی و استطاعت لازم برای این سفر است. افزون بر آن، شناخت وظایفی که باید به آن عمل کنند و محرماتی که از آن بپرهیزند و معرفتی که پیدا کنند و کمالی که به‌دست آورند نیز لازم است. گذشته از این امور برخی از آمادگی‌ها که جنبه فقهی و شرعی دارد و پیش از سفر باید به آنها اقدام کرد، در این مقال آورده می‌شود.

۱- لوازم مورد نیاز برای احرام

* لباس احرام

تهیه لباس احرام به‌ویژه برای کسانی که در بدو ورود برای اعمال به میقات می‌روند یا به اصطلاح «مدینه بعد» هستند، از جمله اموری است که پیش از سفر باید اقدام کرد. در این امر، هرچند وظیفه مردان و زنان با هم تفاوت دارد، ولی

ص: ۱۴۰

شرایط عمومی لباس احرام برای هردو گروه داشتن شرایط لباس نماز است، یعنی همان ویژگی‌ها که لباس نماز دارد، لباس احرام نیز باید داشته باشد؛ یعنی:

مباح باشد، پاک باشد، از اجزاء مردار و حیوان حرام گوشت نباشد، به مقدار لازم بدن را بپوشاند، نازک و بدن‌نما نباشد و ...

علاوه بر این شرایط، لباس احرام مردان نباید دوخته باشد، حتی به‌شکل لباس‌های معمولی نیز نباشد، بلکه به‌صورت دو تکه پارچه ندوخته یا حوله است که یکی را به کمر می‌بندند و دیگری را بر دوش می‌افکنند.

چون در حال احرام، استفاده از هرگونه عطر و بوی خوش حرام است، لباس احرام نیز نباید خوشبو باشد، لذا پیش از سفر این لباس را جایی که معطر است نگذارند تا هنگام احرام بوی خوش نداشته باشد.

* دمپایی و کفش بانوان

مردان در حال احرام نباید کفش بپوشند، بلکه پوشیدن هرچیزی که تمام روی پا را بگیرد جایز نیست، لذا برای حال احرام باید دمپایی مناسبی که تمام روی پا را نمی‌پوشاند تهیه کنند و این نیز چون در حال احرام پوشیده می‌شود، باید برخی از شرایط لباس احرام را داشته باشد، یعنی پاک و مباح باشد و از چرم حیوان حرام‌گوشت یا مردار تهیه نشده باشد.

کفش بانوان در حال احرام نیز باید این شرایط را داشته باشد.

* همیان

همیان، کمربند پهنی است که مردان در حال احرام بر کمر می‌بندند، که برای نگه داشتن حوله احرامی و نگهداری پول و لوازم دیگر از آن استفاده می‌شود.

دوخته بودن همیان، حتی برای مردان اشکال ندارد.

ص: ۱۴۱

* لوازم متفرقه

داشتن ناخن‌گیر یا قیچی برای تقصیر، تسبیح برای گفتن ذکر (چون در بسیاری از اعمال عمره و حج اذکار مکرّر وجود دارد) و نیز کتاب مختصر مناسک و دعا نیز مناسب است.

۲- تصحیح نماز

هرچند نماز را همیشه باید صحیح خواند و تصحیح نماز از وظایف همیشگی نمازگزار است، ولی از آن‌جا که در مجموعه اعمال عمره و حج سه نماز واجب وجود دارد و این نمازها نیز مانند سایر نمازهای واجب دارای اهمیت زیادی است، افزون بر این‌که غلط خواندن آنها ممکن است موجب بطلان اعمال عمره و حج بشود و پیامدهایی نیز به‌دنبال خواهد داشت، بنابراین ضرورت تصحیح نماز پیش از سفر دوچندان خواهد بود. لذا بر زائران عزیز لازم است که نماز خود را بر عالم محل، یا روحانی کاروان عرضه کنند و چنان‌چه اشکالی داشت، برطرف گردد.

نمازهای واجب این سفر عبارتند از:

- نماز طواف عمره تمتع؛
- نماز طواف حج؛
- نماز طواف نساء؛

و چنان‌چه عمره مفرده نیز به‌جا آورد، آن هم دو نماز دارد؛ یکی نماز طواف عمره مفرده و دوم نماز طواف نساء.

ص: ۱۴۲

۳- حسابرسی اموال

همان‌گونه که پیشتر گفته شد، لباس احرام باید مباح باشد و قربانی نیز این‌چنین است، بلکه هرچه در این سفر خرج می‌شود از مال حلال باشد، هرچند زائران خانه خدا، به‌طور غالب افراد تلاش‌گری هستند و با کار و دریافت مزد حلال و پس‌انداز مازاد بر مخارج سال برای این سفر ثبت‌نام کرده‌اند و هرگز مالی که غصبی باشد ندارند، ولی گاهی براثر برخی کوتاهی‌ها وجوه شرعی واجب مثل خمس و زکات را نپرداخته‌اند که لازم است پیش از سفر به این امر مهم توجه داشته باشند و چنان‌چه تاکنون حسابرسی اموال نداشته‌اند با مراجعه به دفتر مرجع تقلید خود یا نماینده وی یا لااقل به روحانی کاروان مراجعه و نسبت به این مسأله اقدام کنند و چنان‌چه چیزی باعث خمس یا زکات یا سایر وجوه شرعی بدهکار شدند بپردازند و با خیالی آسوده به این سفر اقدام کنند. و چنان‌چه بدهی آنها زیاد باشد، که اکنون قدرت پرداخت همه آن را نداشته باشند، می‌توانند مهلت بگیرند و در آینده بپردازند.

یادآوری می‌شود کسانی که حساب خمس دارند و از درآمد بین سال پول ثبت‌نامی را پرداخته‌اند، به فتوای بسیاری از مراجع معظم تقلید، پول ثبت‌نامی نیز مشمول خمس است.

۴- شرایط استطاعت

یکی از سؤالات مهم درباره حج، آن است که برچه کسانی حج واجب است و یکی از مسائل مهم در این اعمال، نیت است. برای روشن شدن پاسخ این دو سؤال بحث استطاعت باید تبیین شود، یعنی اگر شرایط استطاعت موجود باشد، حج بر آنها واجب است و باید به نیت حج واجب یا «حجهٔ الاسلام» به‌جا آورند

ص: ۱۴۳

و چنان‌چه آن شرایط موجود نباشد، واجب نیست و به نیت مستحب به‌جا می‌آورند و می‌توانند به نیابت دیگری انجام دهند.

اقسام استطاعت

- مالی
- بدنی (صحت و توانایی)
- طریقی (باز بودن و امنیت راه)
- زمانی (داشتن وقت کافی)

استطاعت مالی نیز به امور ذیل حاصل می‌شود:

- داشتن مخارج حج (رفت و برگشت و مخارج دیگر)
- داشتن ضروریات زندگی، مانند خانه مسکونی، وسیله سواری، لوازم منزل، پوشاک، ابزار و سایر نیازمندی‌ها
- داشتن شغل یا ملک یا راه درآمد دیگری که پس از برگشت مجبور نشود به سختی زندگی کند.

۵- نیابت

مسائل مربوط به نیابت پیش از سفر باید مراعات شود، چون کسی که شرایط نداشته باشد، از آغاز نمی‌تواند و نباید نیابت دیگری را در عمره و حج بپذیرد.

شرایط نیابت

- حج واجب برعهده نایب نباشد؛
- عذری از انجام اعمال عمره و حج نداشته باشد، مثلًا نمازش غلط نباشد به‌طوری که نتواند تصحیح کند؛
- با مناسک حج آشنایی داشته باشد.

ص: ۱۴۴

جلسه دوم: عمره و حج تمتع

۱- معنای حج و عمره

حج به معنای قصد و عمره به‌معنای زیارت است، ولی در اصطلاح فقه، بجای آوردن اعمال خاصی در مکه و اطراف آن است که در جلسات آینده تفصیل آنها خواهد آمد.

۲- چرا حج تمتّع به این نام نامیده می‌شود؟

حج تمتع نوعی از حج است که وظیفه افراد بیرون از مکه که از فاصله ۱۶ فرسخ یا بیشتر می‌آیند می‌باشد و علت نامگذاری آن این است که تمتع به‌معنای لذت بردن، بهره‌مند شدن است و چون در این نوع از عمره و حج در مدتی که انسان از احرام عمره خارج می‌شود تا زمانی که بار دیگر برای حج محرم می‌شود کارهایی که به‌سبب احرام حرام شده بود از جمله زن و مرد بر یکدیگر حلال می‌شود.

ص: ۱۴۵

۳- فهرست اعمال عمره و حج

آن‌چه زائران ایرانی و کسانی که از بیرون مکّه می‌آیند در ماه‌های حج انجام می‌دهند دو بخش است:

- عمره تمتع
- حج تمتع

فهرست اعمال عمره تمتع بدین شرح است:

- احرام؛ در میقات؛ مثلًا مسجد شجره یا جحفه
- طواف؛ در مسجدالحرام به دور کعبه
- نماز طواف؛ دو رکعت، در مسجدالحرام، پشت مقام ابراهیم
- سعی؛ بین صفا و مروه، پیمودن هفت مرتبه فاصله بین صفا و مروه
- تقصیر؛ کوتاه کردن قدری از مو و ناخن

۴- فهرست اعمال حج تمتّع

- احرام؛ در شهر مکه، پیش از ظهر روز نهم ذی‌حجه
- وقوف در عرفات؛ از ظهر روز نهم ذی‌حجه تا مغرب آن روز
- وقوف در مشعرالحرام؛ شب عید قربان (دهم ذی‌حجه)
- رمی جمره عقبه؛ سنگ زدن به آخرین جمره در منا، روز عید قربان
- قربانی؛ ذبح یک گوسفند یا گاو یا شتر در روز عید قربان
- حلق (تراشیدن سر) یا تقصیر، در روز عید قربان در مِنا
- بیتوته؛ ماندن شب‌های یازدهم و دوازدهم ذی‌حجه در مِنا
- طواف حج؛ هفت دور طواف کعبه به نیت طواف حج
- نماز طواف حج؛ دو رکعت نماز پشت مقام ابراهیم، پس از طواف

ص: ۱۴۶

- سعی؛ هفت شوط سعی بین صفا و مروه

- طواف نساء؛ هفت دور طواف به گرد کعبه به نیت طواف نساء

- نماز طواف نساء؛ دو رکعت نماز پشت مقام ابراهیم به نیت نماز طواف نساء

این فهرست اعمالی بود که زائران بیت‌اللَّه الحرام به‌عنوان اعمال عمره تمتّع و حج تمتّع بجا می‌آورند که هریک احکام و آداب خاص دارد که در درس‌های آینده خواهد آمد.

یادآوری این نکته لازم است که این اعمال دشوار نیست، ولی دقیق است و چنان‌چه احکام و مناسک آن به دقت فرا گرفته شود به‌راحتی می‌توان به آنها عمل کرد؛ إن‌شاءاللَّه.

ص: ۱۴۷

جلسه سوم: احرام عمره تمتّع

اشاره

اولین عمل از اعمال عمره و حج، احرام است. احرام، مستحبات و واجباتی دارد که در این بخش به‌طور اختصار به آنها می‌پردازیم.

۱- پیش از احرام

مستحبات:

- از اول ماه ذی‌القعده و اگر از این تاریخ نتوانست، از اول ذی‌الحجه، موی سر و صورتش را کوتاه نکند.

- پیش از احرام بدن خود را پاکیزه کند و ناخن و شارب خود را بگیرد.

- پیش از احرام در میقات غسل کند.

یادآوری: چنان‌چه نتواند در میقات غسل کند یا خوف آن داشته باشد که در آن‌جا نتواند غسل کند، می‌تواند، پیش از میقات، مثلًا در مدینه غسل کند.

۲- هنگام احرام (واجبات، مستحبات)

واجبات احرام

- پوشیدن لباس احرام

ص: ۱۴۸

- نیت (محرم می‌شوم به احرام عمره تمتّع قربهٔ إلی اللّه)

- لبیک، لبیک اللهم لبیک، لبیک لا شریک لک لبیک، إن الحمد والنعمهٔ لک والملک، لا شریک لک لبیک.

مستحبات هنگام احرام

در صورت امکان پس از نماز ظهر محرم شود و اگر ممکن نبود، پس از نماز واجب دیگر، مثلًا نماز مغرب یا عشاء و اگر آن هم ممکن نبود، پس از شش یا دو رکعت نماز مستحب احرام و نیز دعاهایی وارد شده که اگر بتواند بخواند خوب است.

۳- مکان احرام

مکان احرام عمره تمتّع میقات است، و میقات مکانی است که برای احرام معین شده که عبارت است از: مسجد شجره، جُحفه، وادی عقیق (ذات عرق)، قرن المنازل و یَلملم.

کسانی که از مسیر مدینه به مکه می‌روند باید در مسجد شجره که بیرون مدینه و در منطقه ذوالحُلیفه است محرم شوند و به فتوای اکثر مراجع تقلید، باید داخل مسجد محرم شوند، ولی در سایر میقات‌ها هرچند مسجدی ساخته باشند رفتن داخل مسجد و محرم شدن در آن لازم نیست، بلکه در بیرون مسجد هم در منطقه‌ای که میقات است اشکال ندارد.

۴- محرمات احرام

انسان، پس از پوشیدن لباس احرام و نیت و گفتن لبیک مُحرم است و باید تا پایان اعمال عمره از کارهایی که بر محرم حرام است پرهیز کند.

ص: ۱۴۹

مجموع کارهایی که بر محرم حرام است، بیست و چهارتاست، ولی بسیاری از آن‌ها مورد ابتلاء نیست که در این‌جا به برخی از موارد مورد ابتلاء اشاره می‌شود.

* محرمات مشترک بین مردان و زنان که بر هر دو گروه حرام است:

- استعمال عطریات و بوی خوش
- نگاه در آینه
- ناخن گرفتن
- زدودن مو از بدن
- کندن یا کشیدن دندان
- روغن مالیدن به بدن
- بیرون آوردن خون از بدن، مثلًا زخم کردن آن
- قسم خوردن به اللَّه
- فخرفروشی به دیگران
- کندن درخت و گیاه منطقه حرم
- زن و شوهر نیز در حال احرام بر یکدیگر حرامند

* محرمات مخصوص مردان

- پوشیدن لباس دوخته
- پوشیدن چیزی که تمام روی پا را بگیرد؛ مثل کفش و جوراب
- پوشاندن سر
- در حال حرکت سایه‌بان بالای سر داشتن، مثل گرفتن چتر روی سر یا در ماشین سقف‌دار سوار شدن

ص: ۱۵۰

* محرمات مخصوص بانوان

- پوشیدن صورت با روبند و امثال آن

- پوشیدن زیور برای زینت؛ زیورآلاتی که قبلًا بر تن داشته لازم نیست بیرون آورد

گره زدن و سنجاق زدن به لباس احرام

مردان برای آن‌که لباس احرام از دوششان نیفتد، می‌توانند قسمتی از آن را بر قسمتی دیگر بگذارند و با گذاشتن سنگ یا چیز دیگر و انداختن کِش به دور آن، لباس احرام را نگه دارند و به فتوای برخی از فقهاء سنجاق زدن و گره زدن آن نیز اشکال ندارد.

ص: ۱۵۱

جلسه چهارم: طواف عمره تمتع (۱)

اشاره

پس از احرام و ورود به شهر مکه زائران بایـد هفت دور طواف کعبه بجـای آورنـد که یکی از مهم‌ترین اعمـال عمره و حـج است، طواف دارای شرایط و واجباتی است که در این بخش به آنها اشاره می‌شود.

۱- شرایط طواف کننده

* طهارت بدن و لباس

طواف از جهات مختلف، همچون نماز است؛ از جمله این‌که طواف‌کننده باید بدن و لباسـش پاک باشد، افزون بر این‌که، لباسی که بر تن دارد باید شرایط لباس نمازگزار را داشته باشد.

* طهارت از حدث

طواف‌کننـده بایـد باوضو باشـد و غسـلی برعهـده او نباشـد، و چنانچه نتوانـد وضو بگیرد یا غسل کند باید تیمم کند. و طواف عمره بدون طهارت صحیح نیست، خانم‌هایی که در ایام عادت ماهیانه به‌سر می‌برند باید صبر کنند و پس از

ص: ۱۵۲

پاک شدن، غسل بجای آورند و طواف کنند.

* پوشش بدن

طواف‌کننده باید در حال طواف به مقداری که در نماز لازم است بدن خود را بپوشاند.

* ختنه

پسرها و مردها باید ختنه شده باشند و بدون آن طواف صحیح نیست.

* نیّت

طواف و سایر اعمال عمره، از عبادات است و بایـد با نیت باشـد؛ یعنی گشـتن به دور کعبه باید به‌قصد طواف و برای اطاعت دسـتور خداوند باشد.

۲- واجبات طواف

* شروع از حجرالأسود:

طواف باید از گوشه‌ای از کعبه که حجرالاسود در آن قرار دارد آغاز شود؛ همان گوشه‌ای که نزدیک درِ کعبه است.

حجرالاسود، سنگ مقدسی است که با ارتفاع حدود ۵/ ۱ متر از زمین در یکی از گوشه‌های کعبه کار گذاشته شده است و اکنون با یـک قاب نقره‌ای محافظت می‌شود. به هریک از گوشه‌های کعبه، رکن و مجموع آنها را ارکان کعبه می‌نامنـد که به‌ترتیب براساس دور طواف، چنین نامگذاری شده‌اند: رکن حجرالأسود، رکن عراقی، رکن شامی، رکن یمانی.

* ختم کردن به حجرالأسود

نقطه آغاز و پایان طواف حجرالأسود است، یعنی هفت دور طواف مقابل حجرالأسود به‌پایان می‌رسـد و طواف، کمتر یا بیشتر از این مقدار صحیح نیست، امّا دقت در این امر لازم نیست و همین مقدار که عرفاً بگویند روبه‌روی

ص: ۱۵۳

حجرالأسود است کافی است. و ایستادن مقابل حَجر در آغاز طواف و در پایان آن و در پایان هر شوط از طواف لازم نیست، ولی مستحب است با دست خود به سمت حَجر اشاره کند و دست خود را ببوسد.

* هفت دور طواف کردن

طواف کعبه هفت دور است نه کمتر نه زیادتر و به هر دور آن «شوط» گفته می‌شود.

* کعبه را در طرف چپ خود قرار دادن

طواف‌کننده باید همان‌گونه که همه مسلمانان طواف می‌کنند به دور کعبه بگردد، یعنی عقب‌عقب نرود، برخلاف مسیر طواف‌کنندگان نچرخد، و در حال طواف رو به کعبه نباشد، ولی نگاه به سمت راست یا چپ، حتی پشت سر اگر بدن را نگرداند اشکال ندارد.

* محدوده طواف

به فتوای اکثر مراجع تقلید، طواف کعبه در مسجدالحرام تا جایی که مردم طواف می‌کنند و عرفاً بگویند دور کعبه می‌گردد صحیح است، ولی به‌نظر برخی دیگر از مراجع تقلید، طواف باید در محدوده فاصله بین کعبه و مقام ابراهیم که حدود ۱۳ متر است باشد. ولی برای مقلدین این مراجع نیز اگر طواف در آن محدوده مشکل باشد یا ممکن نباشد، و نتوانند صبر کنند تا در وقت خلوت طواف کنند، در فاصله دورتر نیز اشکال ندارد.

* بیرون حجر اسماعیل طواف کردن

طواف‌کننده باید به‌دور حجر اسماعیل هم بگردد، یعنی در حال طواف داخلِ حجر نرود. حجر اسماعیل، فضایی است بین کعبه و دیوار نیم‌دایره به‌عرض حدود ۱۰ متر که از رکن عراقی (شمالی) تا رکن شامی (غربی) کعبه امتداد دارد، همان ضلعی که ناودان کعبه قرار دارد.

ص: ۱۵۴

جلسه پنجم: طواف عمره تمتّع (۲)

به‌جز شرایط و واجباتی که برای طواف گفته شد، آدابی نیز دارد که برخی مستحب و برخی مکروه است که مراعات آنها نیز در طواف بر ثواب آن می‌افزاید.

۱- مستحبات طواف:

* تلاوت قرآن

* ذکر گفتن

* خواندن دعاهای واردشده

* به آرامی و آرامش طواف کردن

* استلام حجر

مناسب است زائران در حال طواف، به ذکر، دعا و تلاوت قرآن مشغول باشند تا هم از ثواب آن بهره‌مند باشند و هم از حواس‌پرتی و شک در تعداد دورهای طواف جلوگیری شود و نیز از عجله و تند رفتن در حال طواف بپرهیزند

ص: ۱۵۵

که گاهی مزاحمت برای دیگران است.

دست زدن و بوسیدن حجرالأسود مستحب است، ولی به‌جهت ازدحام زیاد و اختلاط زن و مرد در کنار حَجر، از این کار در حال طواف بپرهیزند و تنها به اشاره کردن با دست به طرف آن و بوسیدن دست اکتفا کنند.

در حال خواندن ذکر و دعا و قرآن نیز صدا را بلند نکنند و از دعا خواندن و صلوات فرستادن دسته‌جمعی بپرهیزند تا مزاحمتی برای طواف‌کنندگان نباشد.

۲- مکروهات طواف:

* خندیدن

* سخن گفتن

* شعر خواندن

* خوردن و آشامیدن

* دست کشیدن به دیوار حِجر اسماعیل علیه السلام

هرچند در بسیاری از امور، طواف مانند نماز است، ولی از جهاتی نیز تفاوت دارد؛ مثلًا خندیدن و سخن گفتن و خوردن و آشامیدن نماز را باطل می‌کند، ولی طواف را باطل نمی‌کند، امّا مکروه است و بهتر است از آنها پرهیز شود. دست کشیدن به دیوار حجرِاسماعیل علیه السلام به فتوای برخی از فقها جایز نیست، ولی بسیاری از آنان نیز مکروه می‌دانند.

۳- مراقبت‌هایی که در طواف باید صورت گیرد:

* هنگام شروع طواف از مقابل حجرالاسود وارد جمعیت طواف‌کنندگان نشوید که اذیت می‌شوید و مزاحمت برای طواف‌کنندگان نیز هست، بلکه مقداری جلوتر جایی که خلوت است وارد جمعیت شوید و بدون نیت طواف به راه خود ادامه دهید تا مقابل حجرالاسود برسید و از آن‌جا به نیت طواف بروید،

ص: ۱۵۶

حتی می‌توانید از مقداری پیش از طواف نیت کنید که از مقابل حجرالأسود، طواف باشد که در این‌صورت هرچند مقابل حجر متوجه نباشید اشکال ندارد.

* هنگام اتمام طواف برای بیرون رفتن از صف طواف‌کننده‌گان از مقابل حجرالاسود بیرون نروید که موجب زحمت خود و مزاحمت و اذیت دیگران است، بلکه بدون نیت طواف همراه جمعیت راه بروید تا جایی که به‌راحتی از صف خارج شوید.

* در اثناء طواف، به سراغ بوسیدن کعبه، پرده کعبه، حجرالاسود و ... نروید تا اشکالی در طواف شما پیش نیاید.

* هنگام طواف عجله نکنید و از هل دادن و تنه زدن به دیگران بپرهیزید و چنانچه با آرامش طواف کنید، راحت و بهتر می‌توانید ادامه دهید.

* اگر جمعیت شما را هُل داد و تندتر رفتید اشکال ندارد، حتی اگر به‌قدری زیاد بود که شک کردید بی‌اختیار شدید یا نه باز هم اشکال ندارد.

* دور جمعیت حلقه نکشید، که مزاحمت برای سایر طواف‌کنندگان است.

* افراد مُسن و ناتوان و بانوان معذور در وقت مناسب دیگری برای طواف بروند تا به‌راحتی بتوانند به‌وظیفه خود عمل کنند.

ص: ۱۵۷

جلسه ششم: نماز طواف

اشاره

پس از طواف باید دو رکعت نماز به نیت نماز طواف بخوانند.

۱- کیفیت نماز طواف

نماز طواف مانند نماز صبح است، ولی اذان و اقامه ندارد و بر مردان واجب نیست حمد و سوره آن را بلند بخوانند.

۲- مکان نماز طواف

نماز طواف را باید در مسجدالحرام، پشت مقام ابراهیم علیه السلام بخوانند به‌طوری که مقام ابراهیم بین نمازگزار و کعبه واقع شود و چنانچه مسجدالحرام خلوت باشد و مزاحمتی برای دیگران نباشد، هرچه نزدیک‌تر بایستند بهتر است و به‌نظر برخی از فقهاء چنان‌چه دو طرف مقام (نزدیک آن) بخوانند اشکال ندارد.

مقام ابراهیم؛ سنگی است که حضرت ابراهیم علیه السلام هنگام ساختن کعبه زیر پای خود می‌گذاشت و اثر پای آن حضرت به معجزه الهی بر سنگ مانده است و

ص: ۱۵۸

اکنون در مسجدالحرام به فاصله ۱۳ متر با کعبه در یک محفظه بلورین و ضریح کوچک نگهداری می‌شود.

۳- زمان نماز طواف

نماز طواف باید پس از طواف و پیش از سعی خوانده شود و با طواف نباید زیاد فاصله داشته باشد، یعنی پس از تمام شدن طواف باید نماز را بخواند به‌طوری که بگوید بعد از طواف نماز طواف را خواند.

۴- شک در نماز طواف

شک در نماز طواف حکم شک در نماز واجب دورکعتی، مثل نماز صبح را دارد؛ بنابراین:

الف) اگر در تعداد رکعت‌های نماز طواف شک کند، نماز باطل است؛

ب) اگر در اجزای نماز، مثل سجده یا تشهد شک کند، دو فرض دارد:

۱- اگر در انجام دادن آن جزء شک کند، چنانچه وارد جزء بعدی نشده (از محل آن نگذشته) آن جزء را به‌جا می‌آورد، مثلًا در رکعت دوم پیش از تشهد شک کند یک سجده به‌جا آورده یا دو سجده که در این صورت یک سجده دیگر به‌جا می‌آورد و چنانچه از محل آن گذشته باشد، به شک خود اعتناء نمی‌کند و نماز صحیح است.

۲- اگر در صحّت آن جزء شک کند، یعنی نمی‌داند آنچه به‌جای آورده صحیح بوده یا نه، به شک خود اعتناء نمی‌کند و نماز صحیح است.

ج) اگر بعد از تمام شدن نماز طواف، برایش شکی پیش آید، هرچه باشد اعتناء نمی‌شود و نماز خوانده شده کفایت می‌کند.

ص: ۱۵۹

۵- وظیفه کسانی که نمازشان صحیح نیست

نماز طواف جزء نمازهای واجب است و مانند سایر نمازها باید به‌طور صحیح خوانده شود و چون جزء مجموعه اعمالی است که اگر صحیح نباشد ممکن است، پی‌آمدهایی داشته باشد، مثلًا در احرام باقی بماند، دارای اهمیت ویژه‌ای است، لذا بر تمام افراد لازم است که برای تصحیح نماز خود اقدام کنند و چنانچه کسی تلاش کرد و تا وقت اعمال نتوانست تصحیح کند، باید خودش نماز طواف را بجا آورد.

۶- مستحبات نماز طواف

* خواندن سوره توحید پس از حمد در رکعت اول
* خواندن سوره کافرون پس از حمد در رکعت دوم
* بجا آوردن حمد و ثنای الهی و صلوات بر محمّد و آل محمد پس از نماز
* طلب قبولی نماز از خداوند
* خواندن دعاهای واردشده پس از نماز

یادآوری می‌شود چون نماز باید به‌طور صحیح خوانده شود، چنانچه سوره کافرون را نمی‌تواند صحیح بخواند باید هر سوره‌ای که بلد هست بخواند.

ص: ۱۶۰

جلسه هفتم: سعی صفا و مروه

اشاره

یکی دیگر از اعمال عمره تمتّع، سعی بین صفا و مروه است؛ یعنی هفت مرتبه پیمودن فاصله بین صفا و مروه.
صفا و مروه دو کوه کوچک بوده نزدیک مسجدالحرام که امروزه فاصله بین آن دو را به‌صورت راهروی سرپوشیده ساخته‌اند.

۱- زمان سعی

سعی باید پس از نماز طواف و پیش از تقصیر انجام شود و فاصله‌انداختن بین نماز طواف و سعی اشکال ندارد، ولی نباید سعی را برای فردا بگذارد.

۲- مستحبات بین طواف و سعی

* قدری از آب زمزم بیاشامد و بر سر و صورت خود بریزد و بگوید:
«اللهم اجعله عِلماً نافعاً ورزقاً واسعاً وشفاءً من کل داءٍ وسُقم»
* با آرامی دل و جان بالای صفا رفته و رو به خانه کعبه کرده و حمد و

ص: ۱۶۱

ثنای الهی را به‌جا آورد و نعمت‌های الهی را به‌خاطر بیاورد و این اذکار را بگوید:

اللَّه اکبر (هفت مرتبه)

الحمد للَّه (هفت مرتبه)

لا إله إلّااللَّه (هفت مرتبه)

* سپس دعاهای دیگری را که وارد شده بخواند.

۳- واجبات سعی

* سعی باید از صفا آغاز و به مروه ختم شود

یادآوری می‌شود، چون قسمتی از صفا و مروه را برداشته‌اند، بخشی از راه شیب‌دار و محوطه مسطح نیز جزء کوه حساب می‌شود، لذا همین‌که از بالای قسمت شیب‌دار، سعی را آغاز کنند صحیح است و رفتن بالای صخره‌ها لازم نیست و بر مروه نیز پس از بالا رفتن از قسمت شیب‌دار و رسیدن به قسمت مُسطح کافی است.

* هفت‌شوط بودن

سعی نیز مانند طواف هفت شوط است و پیمودن فاصله صفا تا مروه یک مرتبه و برگشتن از مروه به صفا مرتبه دوم به‌حساب می‌آید؛ بنابراین هفت شوط سعی بر مروه ختم می‌شود.

* روبه مروه و رو به صفا حرکت کردن

در حال سعی، وقتی که از صفا به مروه می‌رود باید رو به مروه باشد و نیز وقتی به‌طرف صفا برمی‌گردد باید رو به صفا باشد و عقب‌عقب یا کج‌کج حرکت کردن صحیح نیست.

ص: ۱۶۲

۴- احکام سعی

* برای سعی طهارت شرط نیست، بنابراین سعی بدون وضو و با بدن و لباس نجس نیز صحیح است.

* نشستن و استراحت کردن و رفع خستگی بر صفا و مروه و در بین آنها جایز نیست و اگر در بین سعی باشد، باید از همان‌جا که سعی را قطع کرده است ادامه دهد.

* سعی در طبقه دوم چون بالاتر از دو کوه است اشکال دارد.

۵- مستحبات سعی

* پیاده به‌جا آورد نه سواره، هرچند سواره هم- حتی برای توانمند- صحیح است.

* دعاها و اذکاری که وارد شده است را بخواند که از جمله آنهاست:

اللَّه اکبر (۱۰۰ مرتبه)

لا اله إلّااللَّه (۱۰۰ مرتبه)

الحمد للَّه (۱۰۰ مرتبه)

سبحان اللَّه (۱۰۰ مرتبه)

* برای مردان مستحب است، فاصله‌ای که با خط و چراغ سبزرنگ مشخص شده است هَروَله کند، یعنی کمی تندتر بروند و در وقت برگشتن نیز به همان ترتیب برگردند، ولی برای زنها هروله کردن مستحب نیست.

ص: ۱۶۳

جلسه هشتم: تقصیر – از تقصیر تا احرام حج

اشاره

آخرین عمل از اعمال عمره تمتّع تقصیر است، یعنی چیدن مقداری از ناخن و موی سر یا صورت.

۱– زمان تقصیر

تقصیر باید پس از سعی باشد، هرچند لازم نیست فوراً تقصیر کند، ولی تا وقتی که تقصیر نکرده است، هیچ‌کدام از محرمات احرام بر او حلال نمی‌شود.

۲– مکان تقصیر

تقصیر، مکان معینی ندارد، گرچه اکنون متعارف است که بعد از سعی بر مروه تقصیر می کنند.
یادآوری می‌شود که به تازگی در کنار مروه محوطه‌ای مسقف اضافه کرده‌اند برای افرادی که سعیشان به‌پایان می‌رسد و برای تقصیر توقف می کنند، تا محل دور زدن مردم بر مروه شلوغ نباشد.

ص: ۱۶۴

۳- احکام تقصیر

* با تقصیر، اعمال عمره تمتّع به‌پایان می‌رسد و کارهایی که به‌سبب احرام حرام شده بود حلال می‌شود.
* تقصیر نیز جزء اعمال عمره و از عبادات است و باید به‌قصد قربت و به نیت یکی از اعمال عمره انجام داده شود.
* کسی که خودش تقصیر نکرده، نباید موی شخص دیگری را بچیند، چون هنوز محرم است و در حال احرام زدودن مو، حتی از بدن دیگران نیز حرام است، لذا افرادی که خودشان تقصیر نکرده‌اند نمی‌توانند برای دیگران تقصیر کنند، ولی چیدن ناخنِ شخص دیگر اشکال ندارد.
* لازم نیست انسان خودش مو یا ناخن را بچیند، پس دیگران هم می‌توانند برایش تقصیر کنند، ولی خودش باید نیت کند.
* چون معمولًا محل توقف مردم برای تقصیر شلوغ است، بانوان مواظب باشند برای تقصیر، موهای سرشان را مرد نامحرم نبیند.

۴- از تقصیر عمره تمتّع تا احرام حج

در فاصله بین تقصیر عمره تمتّع تا احرام حج برخی کارها بر حاجیان حرام است که باید از آنها بپرهیزند و بسیاری کارها مستحب است که می‌توانند آنها را انجام دهند.

* محرمات:

- به‌جای آوردن عمره مفرده
- تراشیدن سر
- بیرون رفتن از شهر مکه، به فتوای عده‌ای از مراجع تقلید، هرچند عده‌ای

ص: ۱۶۵

دیگر بیرون رفتن را به شرط آن‌که مطمئن است برای اعمال حج می‌تواند بازگردد جایز می‌دانند.

- کندن و بریدن درخت و گیاه حرم

- شکار، حتی کشتن ملخ و امثال آن.

یادآوری: کندن و بریدن درخت و گیاه و نیز شکار از محرّمات مخصوص حرم است و بر کسانی که عمره تمتع بجای نیاورده باشند نیز حرام است و اختصاص به این زمان- فاصله تقصیر تا احرام حج نیز ندارد.

* مستحبات:

- تلاوت قرآن و چنانچه بتوانند یک دور کامل قرآن را در مکه بخوانند، ثواب بسیار زیادی دارد.

- طواف مستحب

- نماز در مسجدالحرام و سایر مساجد معتبر مکه.

در برخی روایات آمده است که ثواب یک رکعت نماز در مسجدالحرام معادل صدهزار رکعت نماز در جای دیگر است و چه به‌جا و مناسب است زائران محترم از این فرصت به‌خوبی استفاده کنند و چنانچه نماز واجب از آنها قضا شده است، آنها را در مسجدالحرام در مکه یا مسجدالنبی در مدینه منوره بجای آورند تا افزون بر بجای آوردن وظیفه شرعی خود از پاداش بسیار زیاد آن هم بهره‌مند شوند.

- زیارت قبور اولیاء مدفون در قبرستان ابوطالب.

ص: ۱۶۶

جلسه نهم: احرام حج تمتع

اشاره

اعمـال حـج نیزماننـد عمره با احرام آغاز می‌شود. حجاج پس از اتمام اعمال عمره تمتّع و فرارسـیدن وقت احرام حـج، برای رفتن به عرفات و مشعر و منی و بجای آوردن مناسک حج آماده می‌شوند.

۱- واجبات احرام

احرام حج با عمره جز در نیت تفاوتی ندارد بنابراین واجبات احرام حج نیز عبارت است از:

* پوشیدن لباس احرام

* نیت

* لبّیک

پس مردان باید همان دو تکه لباس احرام را با شرایطی که در اعمال عمره گفته شد بپوشند، ولی لازم نیست حتماً همان لباس احرام عمره باشد، بلکه عوض کردن آن نیز اشکال ندارد و بانوان نیز لباسی که پاک و مباح باشد و شرایط

ص: ۱۶۷

لباس نمازگزار را داشته باشد و حریر نیز نباشد می‌پوشند.

پوشیدن لباس احرام و گفتن لبیک باید به نیت یکی از اعمال حج؛ یعنی احرام و به قصد طاعت الهی باشد، و تفاوت آن با عمره در این است که در آن‌جا به‌قصد عمره تمتّع محرم می‌شدند و این‌جا به قصد حج تمتّع.

کسانی که حج واجب خود را بجا آورده‌اند، به‌قصد استحباب و کسانی که از طرف دیگران آمده‌اند به‌قصد نیابت از او محرم می‌شوند.

یادآوری: اعمال عمره و حج به هر نیتی شروع شود، یعنی به هر نیتی محرم شود باید به همان نیت به‌پایان ببرد.

۲- زمان احرام

احرام حج باید در ماه‌های حج باشد؛ یعنی شوال، ذی‌القعدهٔ و ذی‌الحجّهٔ، ولی در حج تمتّع باید پس از اتمام اعمال عمره تمتّع باشد و نیز از نظر پایان وقت باید زمانی محرم شود که پیش از ظهر روز نهم ذی‌الحجهٔ به صحرای عرفات برسد تا وقوف در عرفات را که از ظهر روز عرفه است آغاز کند.

۳- مکان احرام

مکان احرام حج، شهر مکه است و به فتوای بسیاری از مراجع تقلید احرام در قسمت‌های جدید و توسعه یافته شهر مکه نیز صحیح است، هرچند برخی نیز احتیاط لازم می‌دانند که در مکه قدیم که حوالی مسجدالحرام است محرم شوند.

ص: ۱۶۸

۴- مستحبات احرام

* پاکیزه کردن بدن و چیدن ناخن و شارب.

* غسل احرام.

* محرم شدن پس از نماز ظهر و اگر امکان نداشت، پس از نماز واجب دیگر و اگر آن هم ممکن نیست، پس از شش یا دو رکعت نماز مستحب.

* خواندن سوره توحید پس از حمد در رکعت اول و سوره کافرون در رکعت دوم در نماز پیش از احرام.

* حمد و ثنای الهی و صلوات بر پیامبر، پس از نماز.

* خواندن دعاهایی که وارد شده است.

* تکرار تلبیه در موارد ذیل:

- وقت برخاستن از خواب

- بعد از هر نماز واجب و مستحب

- وقت رسیدن به شخص سواره

- هنگام بالا رفتن از تل (تپه) یا سرازیر شدن از آن

- وقت سوار یا پیاده شدن

- آخر شب

- وقت سحر

- تکرار لبیک‌ها تا ظهر روز عرفه است، اما وقتی که ظهر فرا رسید باید تلبیه را قطع کنند.

* و نیز مستحب است در صورت امکان در مسجدالحرام و اگر ممکن بود در حجر اسماعیل یا نزد مقام ابراهیم محرم شوند.

ص: ۱۶۹

۵- محرمات احرام

محرمات احرام حج، همان محرمات احرام عمره است که تفصیل آن خواهد آمد، ولی باید توجه داشت که حرکت از مکه به عرفات چنانچه در روز باشد، مردان محرم نباید ماشین سقف‌دار سوار شوند.

ص: ۱۷۰

جلسه دهم: وقوف در عرفات

اشاره

دومین عمل از اعمال حج، وقوف در عرفات است. عرفات صحرایی مقدس است بیرون مکه با فاصله حدود ۲۰ کیلومتر تا مسجدالحرام و چند کیلومتر با شهر مکه، حجاج پس از احرام در مکه روانه این صحرا می‌شوند تا یکی دیگر از وظایف واجب خود در حج را بجای آورند.

۱- معنای وقوف

وقوف در لغت به‌معنای ایستادن است، ولی در اصطلاح فقهی «حضور در مکانی خاص» است، بنابراین در روز عرفه حجاج باید در عرفات حاضر شوند و در آن‌جا بمانند و لازم نیست ایستاده باشند، بلکه نشسته و خوابیده و در حال حرکت نیز اشکال ندارد.

۲- زمان وقوف

زمان وقوف به عرفات از ظهر روز نهم ذی‌الحجهٔ (عرفه) تا غروب است که

ص: ۱۷۱

این مدت را به‌طور کامل باید در آن‌جا بمانند، لذا لحظه‌ای پیش از ظهر شرعی تا لحظه‌ای پس از غروب باید باشند تا یقین کنند تمام وقت را در عرفات بوده‌اند و چنانچه کسی عمداً دیرتر به عرفات وارد شود گناه کرده و چنانچه زودتر برود، علاوه بر آن‌که گناه کرده و یک شتر کفاره هم بر او واجب می‌شود.

۳- مکان وقوف

مکان وقوف، صحرای عرفات است، هرجای آن که باشد و امروزه حدود عرفات با تابلوهای زردرنگ مشخص شده که سمت بیرونی آن نوشته شده:
«بدایهٔ عرفات» و سمت درونی آن نوشته شده: «نهایهٔ عرفات». زائران نباید از این حدود بگذرند، ولی اگر کسی بخشی از وقت را بیرون عرفات باشد و دوباره به عرفات برگردد، هرچند گناه کرده، ولی وقوف او اشکال ندارد.

۴- اقسام وقوف

وقوف در عرفات دو قسم است: اختیاری و اضطراری.
کسانی که عذری ندارند باید تمام وقت (از ظهر تا غروب) را در عرفات باشند که وقوف در این مدت را «وقوف اختیاری» می‌گویند و کسانی که عذری دارند و نمی‌توانند روز عرفه به عرفات بروند، یا به جهتی به وقوف اختیاری نرسیدند، باید بخشی از شب عید قربان را در عرفات بمانند که وقوف در این مدت را «وقوف اضطراری» می‌گویند.

۵- ترک وقوف

وقوف در عرفات از ارکان حج است و اگر کسی عمداً آن را ترک کند، یعنی

ص: ۱۷۲

بـدون عـذر در روز نهم به عرفات نرود، حج او باطل است. ولی چنانچه با عذر ترک شده، باید وقوف اضـطراری بجای آورد و اگر وقوف اضطراری هم نتواند بجای آورد باید خود را به وقوف در مشعر برساند.

۶- مستحبات وقوف

* با طهارت بودن در حال وقوف.
* غسل و بهتر است نزدیک ظهر باشد.
* پرهیز از هرچه موجب حواس‌پرتی است.
* اگر از سمت مکه می‌آید، وقوف او سمت چپ جبل الرحمهٔ باشد.
* وقوف در پایین کوه و در زمین هموار باشد (بالا رفتن از کوه مکروه است).
* در اول وقت، نماز ظهر و عصر را به یک اذان و دو اقامه بجا آورد.

۷- آداب روز عرفه

* خواندن دعاهایی که وارد شده است.
* خواندن دعای معروف امام حسین علیه السلام یا دعای امام سجاد علیه السلام در روز عرفه.

۸- برنامه‌های روز عرفه

اکنون برای بهره‌مندی بهتر از فرصت طلایی روز عرفه حجاج ایرانی برنامه‌های ویژه‌ای دارند که افزون بر مستحبات و آدابی که ذکر شد، برنامه عمومی صبح و عصر به‌صورت گروهی و دسته‌جمعی برگزار می‌شود که بدین شرح است:

ص: ۱۷۳

الف) صبح: مراسم برائت از مشرکان:

که یکی از وظایف مهم حجاج در این ایام است و در عصر پیامبر و به دستور ایشان اجراء شده و سال‌ها متروک مانده بود. در سال‌های اخیر به امر بنیانگذار جمهوری اسلامی، امام خمینی قدس سره احیاء شده و حجاج ایرانی و جمع زیادی از حجاج سایر کشورها این مراسم باشکوه را برگزار می‌کنند که در این سال‌ها صبح روز عرفه در عرفات برگزار می‌شود.

ب) عصر: دعای روز عرفه:

هرچند بسیاری از کاروان‌های حج و حجاج محترم در این روز و در این مکان مقدس دعای معروف امام حسین علیه السلام یا امام سجاد علیه السلام را می‌خوانند ولی هرساله به‌طور دسته‌جمعی در خیمه گاه بعثه حج تعداد زیادی از زائران حضور پیدا می‌کنند و دعای عرفه را به‌صورت دسته‌جمعی می‌خوانند که از شکوه و جلوه خاصی برخوردار است.

ص: ۱۷۴

جلسه یازدهم: وقوف در مشعرالحرام

اشاره

سومین عمل از اعمال حج، وقوف در مشعرالحرام است.

مشعرالحرام یکی از اماکن مقدس بیرون شهر مکه است و در کنار وادی منی و با فاصله حدود پنج کیلومتری از عرفات قرار دارد که اکنون بر اثر توسعه شهر مکه، فاصله چندانی با شهر ندارد.

نام دیگر مشعرالحرام «مُزدَلِفه» است.

۱- زمان وقوف

زمان وقوف در مشعرالحرام از اذان صبح تا طلوع آفتاب روز عید قربان است. حجاج، پس از غروب از عرفات بیرون می‌آیند و روانه مشعرالحرام می‌شوند و شب عید را در مشعر سپری می‌کنند و به فتوای بسیاری از فقها شب عید را نیز باید به نیت اطاعت الهی در آن‌جا بمانند و از اذان صبح نیت وقوف داشته باشند.

ص: ۱۷۵

۲- مکان وقوف

مکان وقوف مشعرالحرام است، هرجای آن که باشد و هم‌اکنون حدود مشعرالحرام با تابلوهایی به رنگ بنفش مشخص شده که سمت بیرونی آنها نوشته شده «بدایهٔ مُزدلفهٔ» و سمت داخلی آنها «نهایهٔ مزدلفهٔ» که وقوف در خارج از این حدود صحیح نیست.

۳- اقسام وقوف

وقوف در مشعرالحرام سه قسم است:

الف) اختیاری

ب) اضطراری شبانه

ج) اضطراری روزانه

وقوف اختیاری: از اذان صبح است تا طلوع آفتاب روز عید قربان.

وقوف اضطراری شبانه: بخشی از شب عید است، پیش از اذان صبح، هرچند اندکی از آن.

وقوف اضطراری روزانه: بخشی از نیمه اول روز عید است، یعنی از طلوع آفتاب تا ظهر، هرچند اندکی از آن.

۴- کوچ از مشعرالحرام

هرچند زمان وقوف تا طلوع آفتاب است ولی حجاج می‌توانند کمی پیش از طلوع آفتاب از مشعر حرکت کنند، ولی بنابر احتیاط نباید پیش از طلوع از وادی «مُحسّر» که حد فاصله بین مشعر و منی است و قریب به ۳۰۰ متر است بگذرند.

ص: ۱۷۶

۵- وظیفه بانوان و معذوران

برخی افراد می‌توانند پیش از اذان صبح از مشعرالحرام کوچ کنند، یعنی با انجام دادن وقوف اضطراری شبانه از آن‌جا بروند و وقوف بین‌الطلوعین بر آنها واجب نیست، هرچند به فتوای برخی از فقها، همین افراد نباید پیش از نصف شب از آن‌جا بروند، بلکه باید قدری پس از نیمه‌شب هرچند اندک در آن‌جا باشند و آن افراد اینهایند:

بانوان، کودکان، بیماران، پیرمردان، ناتوانان، پرستاران و راهنمایان آنها.

۶- واجبات و مستحبات وقوف

در مشعرالحرام کاری جز حضور در آن‌جا به‌قصد وقوف، قربهً الی اللّه واجب نیست، ولی مستحبات زیادی دارد که برخی از آنها بدین شرح است:

* هر مقدار از شب را که بتواند، به عبادت و اطاعت الهی مشغول باشد.

* بخشی از وقت را هرچند کم به ذکر الهی مشغول باشد، و برخی از فقها ذکرگفتن در مشعرالحرام را بنابر احتیاط، لازم دانسته‌اند.

* سنگریزه‌هایی که در منی باید به جمرات بزند در مشعر جمع‌آوری کند.

* دعاهایی که وارد شده بخواند.

۷- شرایط سنگریزه‌ها

سنگریزه‌هایی که برای رمی جمع‌آوری می‌کنند باید این شرایط را داشته باشد:

* زیاد بزرگ و زیاد کوچک نباشد، به‌طوری که به آن ریگ گفته شود، پس سنگ بزرگ و شن‌ریزه کفایت نمی‌کند.

ص: ۱۷۷

* سنگ باشد؛ کلوخ، سفال، سیمان، موزائیک و آجر نباشد.

* از حرم باشد. مشعرالحرام و منی و شهر مکّه- مگر قسمتی که از تنعیم گذشته است- جزء منطقه حرم است، ولی عرفات بیرون از حرم است.

* دیگری آن را در رمی به‌کار نبرده باشد.

* مباح باشد، رمی با ریگ غصبی و ریگی که دیگری برای خود برداشته صحیح نیست و ریگ گرفتن از دیگران که با رضایت بدهد اشکال ندارد.

لازم نیست ریگ‌ها را خودِ انسان جمع کند، بلکه اگر شخص دیگری هم جمع کند به او بدهد اشکال ندارد.

ص: ۱۷۸

جلسه دوازدهم: واجبات منی (۱)

اشاره

پس از طلوع آفتاب روز دهم ذی‌الحجهٔ (عیـد قربان) حجاج برای بجای آوردن بقیه اعمال حج از مشـعرالحرام بیرون آمـده و روانه منی می‌شوند.

منی، سرزمینی است واقع بین دو رشته‌کوه نزدیک مشعرالحرام و مکه که از انتهای وادی مُحسّر تا جمره عقبه امتداد دارد.

اعمالی که در منی باید انجام دهند بدین شرح است:

نمایش تصویر

۱- رمی جمره عقبه

۱- در آخر منی سه جمره وجود دارد که اولی «جمره اولی»، دومی

ص: ۱۷۹

«جمره وسطی» و سومی «جمره کُبری یا عقبه» نام دارد.

تا چند سال پیش این سه جمره به‌صورت سه ستون سنگی به‌عرض کمتر از یک متر بوده، ولی اکنون به‌سبب ازدحام جمعیت حجاج و مشکلاتی که هنگام رمی پیش می‌آمد آنها را توسعه داده‌اند و به‌صورت یک دیوار چند متری ساخته شده است.

اولین عمل‌واجب‌در روز عیدقربان‌زدن هفت‌عدد ریگ به‌جمره عقبه است.

۲- واجبات رمی

* نیت: رمی نیز مثل سایر اعمال حج از عبادات است و باید با قصد قربت و بدون هرگونه ریا و خودنمایی صورت پذیرد.
* سنگ‌ها هفت عدد باشد، یعنی هفت عدد سنگریزه باید به جمره زده شود، ولی لازم نیست پشت سر هم بخورد، پس اگر مثلًا دو عدد از آنها به جمره بخورد و سومی نخورد، چهارمی اگر به ستون بخورد، سوم حساب می‌شود.
* سنگ‌ها را بیاندازد، پس اگر جلو برود و سنگ بگذارد کفایت نمی‌کند.
* سنگ به جمره بخورد.
* با پرتاب به جمره بخورد، پس اگر با برخورد به جایی یا با برخورد سنگ دیگران به جمره برخورد کند کافی نیست.
* به تدریج بزند، پس اگر چند سنگریزه را با هم به جمره بزنند کافی نیست بلکه یکی حساب می‌شود.

۳- مستحبات رمی

برخی از مستحبات رمی بدین شرح است.

ص: ۱۸۰

* با طهارت بودن هنگام رمی.

* هر سنگی که می‌اندازد تکبیر بگوید.

* جمره عقبه را پشت به قبله و در روزهای بعد که جمره اولی و وسطی را نیز رمی کند، آن دو را رو به قبله رمی کند، یعنی هنگام پرتاب ریگ‌ها، رو به قبله باشد.

* دعاهایی که در رمی وارد شده است بخواند.

ص: ۱۸۱

جلسه سیزدهم: واجبات منی (۲)

اشاره

قربانی

حجاج در روز عید قربان پس از رمی جمره عقبه باید حیوانی را در راه خدا به‌عنوان یکی از اعمال حج ذبح کنند.

۱- حیوان‌هایی که می‌توان ذبح کرد

* گوسفند

* گاو

* شتر(۱)

۱- . شتر را مانند سایر حیوانات ذبح نمی‌کنند، یعنی نباید سر آن را برید و چهار رگ را قطع کرد، بلکه باید آن را «نَحْر» کنند، یعنی کارد یا وسیله آهنی تیزی در گودی گلوی او فرو کنند.

ص: ۱۸۲

۲- زمان قربانی

قربانی باید روز عید، پس از رمی جمره عقبه و پیش از حلق یا تقصیر انجام شود، ولی چنانچه در روز عید موفق نشد، فردای آن روز باید عمل کند، و به فتوای برخی از فقها، ذبح در شب نیز برای کسی که روز عید موفق به ذبح نشده صحیح است.

۳- شرایط قربانی

حیوانی که به‌عنوان قربانی ذبح می‌شود شرایطی باید داشته باشد که اهم آنها بدین شرح است:

* سالم باشد.

* خیلی پیر نباشد.

* ناقص‌العضو نباشد، مثلًا بیضه‌هایش را نکوبیده باشند، کور و لنگ و دم‌بریده یا گوش‌بریده یا شاخ‌شکسته نباشد.

* لاغر نباشد، چاق بودن شرط نیست، ولی نباید لاغر باشد.

* سن آن کامل باشد، یعنی:

- گوسفند (بز): کمتر از دو سال نداشته باشد؛

- گوسفد (میش): به احتیاط واجب کمتر از یک سال نداشته باشد و داخل در دوسال شده باشد.

- گاو: کمتر از دو ساله نباشد و وارد سال سوم شده باشد.

- شتر: کمتر از پنج‌ساله نباشد، بلکه وارد سال ششم شده باشد.

یادآوری: لازم نیست حیوان قربانی، نر باشد، اما مستحب است شتر یا گاو ماده باشد و گوسفند نر باشد.

ص: ۱۸۳

۴– نیابت در قربانی

حاجی می‌تواند خودش حیوان را ذبح کند و می‌تواند به شخص دیگری نیابت بدهد تا او از طرفش حیوان را ذبح کند. پس نیابت در قربانی برای کسی که خودش توانایی ذبح دارد، اشکال ندارد، ولی باید توجه داشت که در سال‌های اخیر و در کشتارگاه‌های جدید، به‌جهت ازدحام، همه حجاج نمی‌توانند به کشتارگاه بروند و زن‌ها را نیز راه نمی‌دهند.

۵– مکان قربانی

قربانی باید در منی انجام پذیرد، ولی در سال‌های اخیر به‌جهت ممنوعیت ذبح در منی و ایجاد کشتارگاه‌هایی در خارج- ولی نزدیک- منی، از آن‌جا که چاره‌ای جز این نیست، به فتوای مراجع تقلید ذبح در مسلخ‌های جدید کفایت می‌کند.

۶– مصرف قربانی

احتیاط مستحب است، قربانی را سه قسمت کنند:

- یک قسمت آن را هدیه بدهند؛
- قسمت دیگر را صدقه بدهند؛
- و باقیمانده را بخورند.

یادآوری: برخی از فقهاء این احتیاط را لازم دانسته‌اند، ولی امروزه عمل به احتیاط دشوار است، چون تمام قربانی‌ها با دستگاه‌های مکانیزه بسته‌بندی می‌شود و برای استفاده مردم فقیر برخی از کشورها فرستاده می‌شود و برداشتن و تقسیم آنها دشوار و گاهی غیرممکن است.

ص: ۱۸۴

جلسه چهاردهم: واجبات منی (۳)

اشاره

حلق یا تقصیر

آخرین عمل از اعمال روز عید در منی حلق یا تقصیر است.

حلق به‌معنای تراشیدن موهای سر و تقصیر به‌معنای کوتاه کردن قدری از مو و ناخن است.

۱- افراد موظف به حلق

کسانی که باید سر بتراشند عبارتند از:

* کسی که سال اول حج او باشد، چه واجب، چه مستحب، برای خودش یا برای دیگری؛ به فتوای برخی از فقهاء، چنین فردی نیز می‌تواند تقصیر کند ولی حلق افضل است.

* کسی که موی خود را به‌منظوری چسبانده باشد؛

* کسی که موی سر را جمع کرده و به هم پیچیده و گره زده و بافته باشد.

ص: ۱۸۵

۲- افراد موظف به تقصیر[۳۱]

دروس احکام و مناسک حج ؛ ؛ ص۱۸۵

انی که باید تقصیر کنند، عبارتند از:

* بانوان، و اگر حلق کنند کافی نیست؛

* کسانی که موی سر ندارند.

۳- زمان حلق یا تقصیر

زمان حلق یا تقصیر روز عید است، از طلوع تا غروب آفتاب، ولی برخی از فقهاء احتیاط مستحب می‌دانند که حلق یا تقصیر روز عید باشد و تأخیر آن تا روز سیزدهم ذی‌حجه را جایز می‌دانند و نیز برخی از فقهاء حلق در شب را برای کسی که در روز موفق به این عمل نشده است کافی می‌دانند.

۴- مکان حلق یا تقصیر

حلق یا تقصیر باید در منی انجام پذیرد و در بیرون منی صحیح نیست، لذا کسانی که برای قربانی به کشتارگاه رفته یا به جهتی دیگر از منی خارج شده‌اند باید توجه داشته باشند که برای حلق یا تقصیر باید به منی برگردند.

کسی که نمی‌تواند برای حلق یا تقصیر به منی برود، هرجا که هست حلق یا تقصیر می‌کند و موی خود را به منی می‌فرستد.

۵- مستحبات حلق یا تقصیر

* در تراشیدن سر، ابتدا از سمت راست جلوی سر شروع کند.

* موی سر خود را در منی در خیمه خود دفن کند. (امروزه در برخی موارد عمل به این استحباب ممکن نیست)

ص: ۱۸۶

* بهتر است، پس از تراشیدن سر، از اطراف ریش و شارب خود را بزند و ناخن خود را بگیرد.

* هنگام حلق یا تقصیر، این دعا را بخواند:

«اللهم اعْطِنی بکلّ شعرةٍ نوراً یوم القیامۀ»

۶- مستحبات روز عید

روز عیـد، روز بسـیار شـریفی است و جـدای از آنچه در منی برای حجـاج واجب یـا مسـتحب است، آداب زیـادی دارد که از جمله مستحبات آن روز عبارت است از:

* غسل؛

* نماز عید، مانند نماز عید فطر؛

* خواندن دعای ندبه؛

* خواندن سایر دعاهایی که وارد شده است؛

* خواندن تکبیرها که کیفیت آنها خواهد آمد.

۷- مستحبات منی

به‌جز مستحبات رمی جمرات، قربانی، حلق یا تقصیر که آنها نیز در منی انجام می‌شود، اعمال زیر نیز جزء مستحبات منی شمرده شده است:

* ماندن در منی در روزهای یازدهم و دوازدهم و بیرون نرفتن از آن‌جا حتی برای طواف مستحب؛

* تکبیر گفتن، پس از پـانزده نمـاز که اولی آنها نماز ظهر روز عیـد است، و در غیر منی پس از ده نماز مسـتحب است و بهتر اسـت این تکبیرها را بگوید:

ص: ۱۸۷

اللّٰه اکبر، اللّٰه اکبر، لا اله الّا اللّٰه واللّٰه اکبر، اللّٰه اکبر وللّٰه الحمد، اللّٰه اکبر علی ما هدانا، اللّٰه اکبر علی ما رزقنا من بهیمة الأنعام، والحمد للّٰه‌علی ما أبلانا؛

* خواندن نمازهای واجب و مستحب در مسجد خیف.

خواندن صد رکعت نماز در مسجد خیف و گفتن سبحان اللّٰه، لا اله الّا اللّٰه و الحمد للّٰه‌هرکدام صدمرتبه، ثواب بسیار زیادی دارد، ولی متأسفانه در طول سال، درِ این مسجد بسته است و در ایام منی نیز به‌جهت بی‌برنامگی و سوء مدیریت، عدّه‌ای از زائران در آن‌جا می‌خوابند و می‌نشینند که نماز خواندن در آن‌جا بسیار دشوار شده است.

ص: ۱۸۸

جلسه پانزدهم: واجبات منی (۴)

اشاره

بیتوته

۱- تعریف بیتوته

یکی دیگر از واجبات حج بیتوته است. بیتوته به‌معنای «شب را در جایی گذراندن» است.

۲- زمان بیتوته

تمام حجاج (چه آنها که برای اعمال بعد از منی به مکه رفته‌اند و چه آنها که نرفته‌اند) باید شب‌های یازدهم و دوازدهم ذی‌حجه را از غروب آفتاب تا نیمه شب با قصد قربت در منی باشند، بنابراین آنها که به مکه رفته‌اند باید قبل از غروب به منی برگردند.

به فتوای برخی از فقهاء، حجاج می‌توانند نیمه اول یا نیمه دوم شب را در منی بیتوته کنند.

ص: ۱۸۹

۳- مکان بیتوته

مکان بیتوته، منی است که حدود آن با تابلوهای آبی‌رنگ مشخص شده که بر قسمت بیرونی آنها نوشته شده «بدایهٔ منی» و در قسمت درونی آن نوشته شده «نهایهٔ منی» لذا حجاج در وقت بیتوته نباید از این حدود خارج شوند و چنانچه از منی بیرون رفته‌اند باید پیش از وقت بیتوته به منی برگردند تا تمام وقت بیتوته را در منی باشند.

۴- کسانی که بیتوته بر آنها واجب نیست

* بیماران و پرستاران آنها و کسانی که ماندن در منی برایشان مشقت دارد.
* کسانی که در مکه، تمام شب را تا صبح به عبادت خدا مشغول باشند و کار دیگری به‌جز کارهای ضروری نکنند.
* کسانی که ترس آن دارند اگر در منی بمانند، اموالی از آنها در مکه از بین برود.

کسانی که در مکه به عبادت مشغول می‌شوند می‌توانند اعمال مکه (طواف و نماز ...) را بجای آورند.

عبادت در مکه لازم نیست در مسجدالحرام یا در مکه قدیم باشد، بلکه در هر جای مکه هرچند در قسمت‌های توسعه‌یافته اشکال ندارد.

۵- ترک بیتوته

کسی که تمام بیتوته را ترک کند، یعنی جزء معذورین نباشد و هیچ مقدار از شب را در منی نباشد، باید یک گوسفند کفاره بدهد.

کسی که بخشی از شب را در منی نباشد، مثلًا به مکه رفته و در برگشت به منی

ص: ۱۹۰

دیرتر از وقت بیتوته رسیده، بر او نیز بنابر احتیاط واجب، یک گوسفند واجب می‌شود.

یادآوری: به فتوای مراجعی که نیمه دوم شب را برای بیتوته کافی می‌دانند، کسی که نیمه اول شب را در منی نباشد، باید نیمه دوم را بماند و به فتوای مراجعی که نیمه اول را واجب می‌دانند چنین شخصی بنا بر احتیاط واجب باید نیمه دوم را بیتوته کند و یک گوسفند نیز کفاره بدهد.

۶- محاسبه نیمه‌شب برای بیتوته

چون نحوه محاسبه نیمه‌شب در وقت نماز برای مشخص‌شدن پایان وقت نماز عشاء با این‌جا تفاوت دارد، لذا نحوه محاسبه نیمه‌شب یادآوری می‌شود:

* بنابر احتیاط واجب، شب را از غروب تا طلوع آفتاب حساب کنند.

* بنابر احتیاط مستحب، شب را از مغرب شرعی تا طلوع آفتاب حساب کنند.

ص: ۱۹۱

جلسه شانزدهم: واجبات منی (۵)

اشاره

رمی جمرات

یکی دیگر از اعمال حج، رمی جمرات است؛ یعنی سنگ زدن به جمرات به همان شیوه‌ای که در بحث رمی جمره عقبه گذشت.

۱- واجبات رمی

واجبات رمی همان است که در بحث رمی جمره عقبه گذشت.

۲- زمان رمی

زمان رمی روزهای یازدهم و دوازدهم ذی‌حجه است و در این دوروز باید در فاصله طلوع تا غروب آفتاب انجام داده شود.

اگر رمی را فراموش کند، باید روز بعد آن را قضا کند.

۳- رمی شبانه

رمی جمرات باید در روز انجام داده شود، ولی کسی که از رمی در روز

ص: ۱۹۲

معذور باشد، می‌تواند در شب بجا آورد.

یادآوری: بانوان می‌توانند رمی جمره عقبه که در روز عید باید بجا آورده شود، در شب انجام دهند، هرچند از رمی در روز معذور نباشند، ولی رمی روزهای یازدهم و دوازدهم را مانند دیگران باید روز انجام دهند، مگر آن‌که عذری داشته باشند.

۴- ترتیب رمی

در روزهای یازدهم و دوازدهم ذی‌الحجهٔ، ابتدا باید به جمره اولی، سپس وسطی و در پایان به جمره عقبه سنگ بزنند و مراعات این ترتیب لازم است.

۵- شکیات رمی

* اگر شک کند، ریگی که پرتاب کرده به جمره خورده یا نه، باید ریگ دیگری بزند.

* اگر شک کند هفت سنگ زده یا کمتر، باید آن‌قدر بزند تا مطمئن شود هفت عدد از آنها به جمره خورده است.

* بعد از فارغ شدن از رمی و انصراف از محل با این‌که یقین داشته هفت عدد زده، به شک خود اعتنا نکند.

۶- مستحبات رمی جمرات

آن‌چه در رمی جمره عقبه مستحب است- که در جلسه دوازدهم گذشت- در رمی جمرات نیز مستحب است.

ص: ۱۹۳

۷- کوچ از منی

در روز دوازدهم ذی‌الحجهٔ، بعد از ظهر شرعی، حجاج می‌توانند از منی خارج شوند، ولی چنان‌چه کسی آن روز از منی نرود تا آفتاب غروب کند، باید شب سیزدهم را نیز در آن‌جا بیتوته کند و روز سیزدهم نیز جمرات را به همان ترتیب روزهای گذشته رمی کند.

ص: ۱۹۴

جلسه هفدهم: اعمال پس از منی

اشاره

پس از اعمال منی حجاج باید به مکه برگردند برای پنج عمل از اعمال حج که معروف است به اعمال مکه.

۱- اعمال مکه و ترتیب آنها

اعمالی که در مکه باید به‌جای آورند، به ترتیب به این شرح است:

* طواف حج

* نماز طواف حج

* سعی بین صفا و مروه

* طواف نساء

* نماز طواف نساء

۲- زمان اعمال مکه

گرچه وقت این اعمال تا پایان ماه ذی‌الحجهٔ است و حاجی می‌تواند در منی

ص: ۱۹۵

بمانـد برای بقیه اعمالی که در منی بجای آورده می‌شود، یعنی بیتوته و رمی جمرات، ولی احتیاط مسـتحب است در روز عیـد قربان پس از اعمال روز عید بجای آورده شود.

۳- کیفیت اعمال مکه

کیفیت طواف و نماز طواف و سـعی در حج با عمره تفاوتی ندارد، به جز در نیت. بنابراین تمام شرایط و واجباتی که در آن‌جا گفته شد، در این‌جا نیز باید مراعات شود.

۴- طواف نساء

کیفیت طواف نساء و نماز آن، مانند طواف عمره و نماز آن است، ولی باید به نیت طواف نساء و نماز طواف نساء به‌جا آورده شود. طواف نساء و نماز آن، اختصاص به مردان ندارد، بلکه بر تمامی کسانی که حج یا عمره مفرده بجا می‌آورند واجب است.

۵- مراحل خروج از احرام

بیرون رفتن از احرام حج و حلال شدن محرمات احرام سه مرحله دارد:

مرحله اول: با حلق یا تقصیر که تمام محرمات حلال می‌شود، به‌جز بوی خوش و عطریات و زن و مرد.

مرحله دوم: پس از به‌جا آوردن طواف حج و نماز آن و سعی، بوی خوش و استعمال عطریات نیز حلال می‌شود.

مرحله سوم: پس از طواف نساء و نماز آن، زن و شوهر بر یکدیگر حلال می‌شوند.

ص: ۱۹۶

۶- فاصله بین اعمال

* بین طواف حج و نماز آن نباید زیاد فاصله شود، بلکه باید پس از طواف، نماز آن نیز بجا آورده شود.
* بین نماز طواف و سعی، فاصله انداختن اشکال ندارد، ولی نباید سعی را برای فردا بگذارد.
* بین سعی و طواف نساء، فاصله انداختن اشکال ندارد و لازم نیست فوراً طواف نساء را بجا آورد و تأخیر انداختن آن، حتی تا چند روز بعد هم اشکال ندارد، ولی تا زمانی که مرد مُحرم طواف نساء و نماز آن را بجا نیاورد، زن بر او حلال نمی‌شود و نیز زن مُحرم تا وقتی که طواف نساء و نماز آن را بجا نیاورد، مرد بر او حلال نمی‌شود.
* بین طواف نساء و نماز آن، نباید زیاد فاصله شود، بلکه پس از طواف باید نماز آن را نیز بخواند.

۷- تقدیم اعمال پس از منی بر وقوف

اعمال مکه باید پس از منی به‌جا آورده شود، و مقدم داشتن آنها بر وقوف جایز نیست، مگر برای افرادی که در ذیل آورده می‌شود که این افراد می‌توانند پس از احرام حج، پیش از رفتن به عرفات آنها را بجا آورند:

* پیرمردان و پیرزنانی که در مراجعت از منی به‌خاطر ازدحام جمعیت از بجا آوردن اعمال ناتوان باشند یا نتوانند به مکه برگردند.
* بیمارانی که بعد از مراجعت از منی نمی‌توانند به‌خاطر ازدحام جمعیت،

ص: ۱۹۷

طواف کنند یا می‌ترسند که نتوانند.

* زنانی که می‌ترسند به‌خاطر حیض یا نفاس پس از برگشت از منی نتوانند این اعمال را بجا آورند و نمی‌توانند تا وقت پاک‌شدن صبر کنند.

* کسانی که می‌دانند تا آخر ذی‌الحجهٔ به جهتی نمی‌توانند اعمال مکه را انجام دهند.

ص: ۱۹۸

جلسه هجدهم: محرمات احرام (۱)

اشاره

هنگام احرام، چه در عمره یا حج، بسیاری از کارها بر مُحرم حرام است که باید از آنها پرهیز کند که فهرست اجمالی آنها پیشتر در ضمن اعمال عمره تمتع گفته شد و اکنون نوبت توضیح بیشتر در مورد آنها است.

۱- تقسیم محرمات احرام

کارهایی که در حال احرام حرام است، به سه دسته تقسیم می‌شود:

* محرمات ویژه آقایان: این دسته از محرمات، تنها برای مردان حرام است.

* محرمات ویژه بانوان: این دسته‌از محرمات‌نیز تنها بر زنان محرم حرام است.

* محرمات مشترک: بقیه محرمات بر مردان و زنان محرم حرام است.

۲- تقسیمی دیگر برای محرمات احرام

مجموع کارهایی که بر محرم حرام است، از جهت کفاره‌دار بودن یا نبودن به دو دسته تقسیم می‌شود:

ص: ۱۹۹

الف) محرمات کفاره‌دار

ب) محرمات بدون کفاره

۳- محرمات ویژه آقایان

محرماتی که تنها بر مردان محرم حرام است بدین شرح است:

* زیر سایه‌بان حرکت کردن؛

* پوشاندن سر؛

* پوشیدن لباس دوخته؛

* پوشیدن کفش یا چیزی که تمام روی پا را بپوشاند.

توضیح محرمات مخصوص آقایان

الف) با سایه‌بان حرکت کردن

۱- مردان محرم هنگام حرکت در مسیر دو منزل مثلًا از میقات تا مکه نباید زیر سایه حرکت کنند.

۲- زیر سایه رفتن در بین راه، هنگام توقف در رستوران، یا حرکت از زیر پل یا سقف پمپ‌بنزین و امثال آن اشکال ندارد.

۳- زیر سایه رفتن در منزلگاه اشکال ندارد.

۴- به فتوای برخی از فقها، مردان محرم هنگام حرکت در شب می‌توانند ماشین سقف‌دار سوار شوند، ولی به فتوای عده‌ای دیگر از فقهاء جایز نیست.

۵- به فتوای برخی از فقها، تمام شهر مکه و تمام عرفات و منی منزلگاه محسوب می‌شود، پس هنگام جابه‌جا شدن در این اماکن می‌توانند چتر روی سر بگیرند یا ماشین سقف‌دار سوار شوند، ولی به فتوای عده‌ای دیگر جایز نیست.

ص: ۲۰۰

ب) پوشاندن سر

۱- مردان محرم نبایـد در حال احرام، سـر را بپوشاننـد، و فرقی در این مسأله بین گذاشـتن کلاه یا عرقچین بر سـر یا انداختن چفیه یا حوله بر سر یا فرو بردن سر در آب نمی‌باشد.

۲- گذاشتن دست‌ها بر سر و گذاشتن سر بر بالش برای خوابیدن اشکال ندارد.

ج) پوشیدن لباس دوخته

۱- مردان باید برای احرام، تمام لباس‌های دوخته را از تن بیرون آورند و در طول احرام نیز نباید لباس دوخته بپوشند.

۲- بستن همیان بر کمر، هرچند دوخته باشد اشکال ندارد.

۳- سنجاق زدن به لباس احرام و وصل کردن بخشی از آن با بخشی دیگر به فتوای برخی از فقها اشکال ندارد.

د) پوشیدن کفش یا چیزی که تمام روی پا را بگیرد

۱- مرد مُحرم نباید چیزی مانند کفش، جوراب و هرچیز دیگری که تمام روی پا را می‌گیرد بپوشد. ولی پوشـیدن دمپایی بنددار که تمام روی پا را نگیرد اشکال ندارد.

۲- اگر لباس احرام یا چیز دیگری روی پا بیفتد و آن را بپوشاند اشکال ندارد، چون بین پوشیدن و پوشاندن فرق است.

توضیح محرمات مخصوص بانوان

الف) پوشاندن صورت

۱- زن محرم نباید تمام یا قسمتی از صورت خود را با نقاب و روبند و حتی

ص: ۲۰۱

چادر بپوشاند.

۲- گذاشتن صورت روی بالش برای خوابیدن و گذاشتن دست‌ها بر صورت اشکال ندارد.

۳- آویزان کردن چادر از جلوی صورت اگر با صورت فاصله داشته باشد اشکال ندارد.

ب) پوشیدن زیور

۱- پوشیدن زیورآلات بر زن محرم، حرام است، چه به‌قصد آراستن خود باشد یا بدون آن.

۲- زیورهایی که پیش از احرام به پوشیدن آنها عادت داشته لازم نیست آنها را برای احرام بیرون آورد، ولی نباید آن را به مرد نشان دهد، حتی به شوهرش.

ص: ۲۰۲

جلسه نوزدهم: محرمات مشترک احرام

اشاره

در حال احرام برخی کارها بر مردان و زنان محرم حرام است که به اختصار به آنها اشاره می‌شود:

۱- استفاده از بوی خوش

استفاده از بوی خوش به‌گونه‌های زیر در حال احرام جایز نیست:

* عطر زدن به بدن یا لباس؛

* پوشیدن لباسی که بوی عطر می‌دهد؛

* خوردن غذایی که بوی خوش دارد؛

* بوییدن گل‌ها و سبزی‌های خوشبوی غیر صحرایی.

خرید و فروش عطریات در حال احرام اشکال ندارد، ولی آنها را نبوید، حتی برای امتحان.

۲- نگاه در آینه

نگاه در آینه در حال احرام هرچند به‌قصد دیدن خود یا خودآرایی نباشد

ص: ۲۰۳

حرام است، ولی به فتوای برخی از فقها، نگاه کردن در آینه اگر برای زینت نباشد، اشکال ندارد.

نگاه کردن در دوربین عکاسی و فیلمبرداری و نیز عکس یا فیلم گرفتن در حال احرام اشکال ندارد.

۳- زدودن مو از بدن

- در حال احرام، زدودن مو از بدن خود یا دیگری، به هر وسیله‌ای باشد، هرچند کم، حرام است.
- اگر هنگام وضو یا غسل بدون قصد مویی کنده شود، اشکال ندارد.

۴- کِرِم زدن و روغن مالیدن به بدن

- کرم زدن و روغن مالیدن به بدن در حال احرام هرچند خوشبو نباشد، حرام است.
- کرم زدن پیش از احرام اگر بوی خوش نداشته باشد یا بوی خوش آن تا وقت احرام باقی نمی‌ماند اشکال ندارد.

۵- سرمه کشیدن به چشم

سرمه کشیدن به چشم در حال احرام حرام است. برخی از فقها تنها سرمه سیاه را حرام می‌دانند، ولی عده‌ای دیگر غیرسیاه آن را نیز حرام می‌دانند.

۶- انگشتر به دست کردن برای زینت

در حال احرام اگر انگشتری برای زینت به‌دست کند حرام است، ولی

ص: ۲۰۴

انگشتری که از پیش از احرام به‌دست داشته لازم نیست بیرون آورد.

۷- جدال:

جدال به‌معنای قسم خوردن به «اللّه» یا معادل آن به زبان دیگر است، چه برای اثبات مطلبی یا رد کردن آن.

۸- فسوق:

فسوق، دروغ و فحش و فخرفروشی به دیگران است، و از محرمات احرام شمرده می‌شود.

دستور دادن به دیگران اگر از روی فخرفروشی باشد حرام است وگرنه اشکال ندارد.

۹- بیرون آوردن خون از بدن

زخم کردن بدن یا خون گرفتن در حال احرام، حرام است. ولی خاراندن بدن اگر زخم نشود و خون گرفتن اگر برای تشخیص بیماری باشد اشکال ندارد.

- محرم می‌تواند از بدن دیگران خون بگیرد، مثلًا پزشک مُحرم از بدن بیمار خون بگیرد اشکال ندارد.

۱۰- کشتن جانوران بدن

این نیز یکی دیگر از محرمات احرام است و امروزه چندان مورد ابتلاء نیست.

ص: ۲۰۵

۱۱- ناخن گرفتن

چیدن و کوتاه کردن ناخن در حال احرام با هر وسیله‌ای باشد حرام است و فرقی بین ناخن دست یا پا نیست.

۱۲- کشیدن دندان

کشیدن یا کندن دندان در حال احرام حرام است، ولی به فتوای برخی از فقها، اگر خون نیاید حرام نیست.

۱۳- کندن درخت و گیاه حرم

شهر مکه و اطراف آن تـا حـدود معینی «حرم» است که دارای احکـام خاصـی می‌باشـد، از جمله کنـدن و بریـدن درخت و گیاه آن حرام است.

اگر در حال راه رفتن به‌طور متعارف گیاه کنده شود اشکال ندارد.

کندن درخت و گیاه حرم اختصاص به افراد محرم ندارد، بلکه به محرم و غیرمحرم حرام است.

۱۴- شکار

افراد محرم باید از هرگونه شکار حیوان‌های صحرایی پرهیز کنند و نیز نشان دادن حیوان به شکارچی و نگه‌داشتن حیوان شکار شده نیز حرام است.

کشتن ملخ و امثال آن نیز حرام است، ولی حیوان‌هایی که قصد اذیت دارند، مثل زنبور و عقرب اشکال ندارد.

۱۵- عقد کردن زن برای خود یا دیگری

عقد کردن زن برای خود یا دیگری در حال احرام حرام است.

ص: ۲۰۶

۱۶- لذت‌های جنسی

در حال احرام هرگونه لـذت شـهوانی از جنس مخالف حرام است، بنابراین زن و شوهر هرچند محرمیت آنها در حال احرام نیز باقی است، ولی هیچ‌گونه لذت جنسـی از یکدیگر حتی نگاه با شهوت جایز نیست، امّا نگاه و تماس بدنی بدون لذت اشکال ندارد، ولی بوسیدن یکدیگر و آمیزش حرام است.

۱۷- استمناء

در غیر حال احرام جزء گناهان کبیره است و در حال احرام گناهش افزون‌تر است.
یادآوری: برخی از محرمات احرام که برای زائران مبتلاءبه نیست گفتن آنها در جلسات آموزشی نه‌تنها ضرورت ندارد، بلکه اتلاف وقت است.

ص: ۲۰۷

جلسه بیستم: کفارات محرمات احرام

اشاره

در حال‌احرام‌برخی از کارها‌حرام‌است که موارد هر یک و احکام آنها گذشت.
برخی از این محرمات کفاره نیز دارد و کفاره محرمات احرام غالباً همان حیوان‌هایی است که به‌عنوان قربانی ذبح می‌شود، یعنی گوسفند یا گاو یا شتر و گاهی یک مدّ طعام که تقریباً ۷۵۰ گرم است.

۱- ارتکاب سهوی محرمات احرام

هیچ‌کدام از محرمات احرام درصورت ارتکاب سهوی کفاره ندارد، به‌جز صید.
یادآوری می‌شود غالب محرماتی که از زائران سر می‌زند عمدی نیست، بلکه به‌جهت بی‌توجهی و فراموشی است.

۲- برخی از محرماتی که ممکن است اتفاق بیفتد و کفاره آنها

بیشتر محرمات کفاره دارد از جمله کارهایی که از زائران سر نمی‌زند و

ص: ۲۰۸

چنانچه سر بزنـد سـهوی است که کفاره نـدارد، ولی برخی از آنها که ممکن است پیش آیـد، و کفاره آنها یک گوسـفند است در اینجا می‌آوریم:

۱- استعمال بوی خوش

۲- پوشیدن لباس دوخته

۳- پوشاندن سر

۴- زیر سایه رفتن

۵- قَسَم راست (سه مرتبه)

۶- قَسَم دروغ (یک مرتبه)

۳- سقوط حرمت و وجوب کفاره

حرمت عمل، حکم تکلیفی است و وجوب کفاره، حکم وضعی است.

چنانچه ارتکاب محرمات از روی ناچاری و با عذر باشد، حکم تکلیفی برداشته می‌شود، ولی حکم وضعی همچنان باقی است، یعنی هرچند آن عمل به جهت معذور بودن مکلّف گناه محسوب نمی‌شود، ولی وجوب کفاره ساقط نمی‌شود؛ مانند:

* زیر سایه رفتن یا ماشین سـقف‌دار سوار شدن در حالی که ماشین دیگری وجود ندارد و برای زائر نیز این امکان وجود ندارد تا با وسیله‌ای دیگر برود. در این‌جا حرکت زیر سایه‌بان حرام نیست، ولی کفاره یک گوسفند واجب است.

پوشـیدن لباس دوخته برای کسی که به جهت مشکلی ناچار است لباس دوخته بپوشد، مثل بیماری که باید جوراب یا دستکش طبی دوخته بپوشد.

* استفاده از کِرِم معطر برای کسی که به‌جهت بیماری پوستی باید در حال احرام نیز استفاده کند.

ص: ۲۰۹

۴- شرایط حیوانی که به‌عنوان کفاره ذبح می‌شود

حیوانی که به‌عنوان کفاره ذبح می‌شود لازم نیست شرایط حیوان قربانی را داشته باشد. مثلًا اگر حیوان لاغر هم ذبح کند کافی است، امّا احتیاط مستحب است که آن شرایط را نیز داشته باشد.

۵- محل ذبح کفاره

محل ذبح کفاره محرمات احرام عمره مکه است.

و محل ذبح کفاره محرمات احرام حج منی است و چنان‌چه در آن‌جا ذبح نکند و در محل خود ذبح کند، کفایت می‌کند.

۶- مصرف کفاره

مصرف کفاره محرمات احرام فقراء هستند، یعنی باید به افراد فقیر داده شود.

و فقیر کسی است که خرج سال خود را نمی‌تواند تأمین کند.

ص: ۲۱۰

جلسه بیست و یکم: احکام متفرقه عمره و حج

اشاره

۱- وظیفه معذوران

یکی از ویژگی‌های مهم احکام دین، تناسب آنها با توانایی افراد است، یعنی وظیفه هریک از افراد نسبت به مسائل شرعی متناسب با قدرت و توانایی او مشخص شده است. بنابراین در اعمال عمره و حج، کسانی که عذری دارند و از به‌جا آوردن برخی از اعمال معذورند نیز به‌طور واضح مشخص شده است که در این بخش به بیان وظیفه چهار گروه از معذوران یعنی بیماران و محصوران و مصدودان و بانوان معذور به عذر شرعی می‌پردازیم.

وظیفه بیماران

هرچند بیمارانی که از بجای آوردن اعمال عمره و حج عاجزند، مستطیع نیستند و حج بر آنها واجب نیست، امّا چنانچه به حج رفتند یا در اثناء اعمال بیمار شدند، وظیفه آنها بدین شرح است:

الف) احرام و وقوف در عرفات و مشعرالحرام را باید خودشان بجا آورند، هرچند با وقوف اضطراری.

ص: ۲۱۱

ب) بقیه اعمال را به کمک دیگران انجام دهند.

ج) چنانچه نتوانند با کمک دیگران اعمال را بجا آورند، نایب بگیرند.

وظیفه محصورشدگان

محصور، بیماری است که نتواند به مکه برود یا نتواند اعمال عمره یا حج را بجا آورد. کسی که محصور شده وظیفه‌اش بدین شرح است:

* اگر برای عمره محرم شده و نتواند به مکه برود، باید قربانی یا پول آن را به‌وسیله شخص امینی به مکه بفرستد تا در آن‌جا ذبح کنند.

* اگر برای حج محرم شده و نتواند به عرفات برود، باید قربانی یا پول آن را به منی بفرستد تا در آن‌جا ذبح کنند.

* در هر دو صورت با آن شخص قرار بگذارد که در روز خاص و ساعت معینی آن حیوان را ذبح کند؛ در حج روز عید قربان را قرار بگذارد و در عمره تمتع پیش از رفتن حجاج به عرفات.

* در روز قرار، پس از وقت معین‌شده که حیوان را ذبح کرده‌اند، تقصیر کند و از احرام خارج شود.

* و تنها برای طواف نساء نایب بگیرد تا برایش به‌جا آورند.

وظیفه مصدودها

مصدود کسی است که دشمن یا شخص دیگری او را از بجا آوردن عمره یا حج باز داشته است. شخص مصدود باید برای بیرون رفتن از احرام:

* در محلی که مصدود شده یک شتر یا گاو یا گوسفندی را به‌قصد بیرون رفتن از احرام ذبح کند.

* پس از آن تقصیر کند و با این دو عمل از احرام خارج می‌شود و طواف نساء نیز لازم نیست.

ص: ۲۱۲

بانوان معذور به عذر شرعی

اگر برای بانوان عذر شرعی پیش آید یعنی حائض شوند، دو مشکل برای اعمال عمره و حجشان پیش می‌آید:

الف) وارد شدن به مسجدالحرام و توقف در مسجد شجره برای احرام.

ب) به‌جای آوردن طواف و نماز طواف.

بنابراین نسبت به سایر اعمال هیچ مشکلی از این جهت ندارند، چون در آنها طهارت شرط نیست و امّا وظیفه آنها نسبت به توقف در مسجد شجره برای احرام:

* چنانچه بتوانند در حال عبور محرم شوند، همین‌گونه عمل کنند.

* اگر نتوانند در حال عبور محرم شوند، در بیرون مسجد، محاذی مسجد یعنی دو سمت راست یا چپ آن محرم می‌شوند.

* و نیز می‌توانند با نذر پیش از میقات، مثلاً در مدینه محرم شوند.

و وظیفه آنان نسبت به طواف و نماز طواف نیز بدین شرح است:

* اگر بتوانند باید صبر کنند تا پاک شوند و این اعمال را بجا آورند.

* و اگر نتوانند صبر کنند باید برای این اعمال نایب بگیرند و در برخی از موارد نیز وظیفه آنها از حج تمتع به حج افراد مبدّل می‌شود که تفصیل آنها در کتاب‌های فقهی آمده است.

۲- فراموشی برخی از اعمال و حکم اعاده یا قضای آنها

چنانچه عملی از اعمال عمره یا حج فراموش شود، اعمال بعدی بجای آورده شود، در برخی از موارد اعاده یا قضای همان عمل کافی است، ولی در برخی از موارد، اعمال مترتبه نیز باید اعاده شود. لذا به زائران توصیه شود

ص: ۲۱۳

چنانچه عملی را فراموش کردند یا متوجه شدند باطل بجا آوردند، حکم آن را جویا شوند و به وظیفه خود عمل کنند.

۳- مستحبات مکه

ایام اقامت در مکه از فرصت‌های طلایی و ارزشمند عمر انسان محسوب می‌شود که نباید این فرصت را بیهوده گذراند یا به کارهای بی‌ارزش یا کم‌ارزش مصروف داشت.

به‌جز اعمالی که جزو واجبات عمره و حج شمرده می‌شود، برخی از کارها در مکه مکرمه مستحب است که به برخی از آنها اشاره می‌شود:

الف) تلاوت قرآن که تأکید بسیار شده و ختم قرآن در مکه فضیلت بسیار دارد.

ب) طواف مستحب، با همان شرایطی که در طواف واجب گفته شد با این تفاوت که نماز این طواف لازم نیست پشت مقام بجا آورده شود.

طواف مستحب را می‌توان برای خود یا به نیابت از شخص دیگر، اعم از زنده یا مرده، یک یا چند نفر بجا آورد.

ج) طواف وداع؛ در آخرین لحظات اقامت در مکه و پیش از بیرون رفتن از آن مستحب است طواف ودعا بجا آورند.

د) زیارت قبور اولیاء الهی از جمله قبر حضرت ابوطالب و خدیجه در قبرستان حجون و مولدالنبی صلی الله علیه و آله نزدیک مسجدالحرام و نماز در مساجد معروف مکه مثل مسجد جن و مسجدالرایهٔ و ...

ص: ۲۱۴

جلسه بیست و دوم: عمره مفرده

اشاره

گاهی اوقات برخی از زائران پس از اتمام اعمال حج اقدام به انجام عمره مفرده می‌کنند، لذا در پایان این بحث مختصری از احکام عمره مفرده آورده می‌شود.

۱- تعریف عمره مفرده

عمره به‌معنای زیارت است و چون این نوع از عمره جدای از اعمال حج و خود به‌تنهایی اعمالی مستقل به‌شمار می‌رود آن را عمره مفرده نامیده‌اند.

۲- زمان عمره مفرده

عمره مفرده زمان خاصی ندارد و در طول سال هر وقت که انسان به مکه مکرمه مشرف شود می‌تواند عمره مفرده بجای آورد، ولی در برخی اوقات بجا آوردن عمره مفرده جایز نیست؛ مثل:

ص: ۲۱۵

* پس از اعمال عمره تمتع و پیش از احرام حج، در فاصله تقصیر عمره تمتع و احرام حج.

* پس از اعمال منی و پیش از اعمال مکه.

* در فاصله کوتاه با عمره قبلی که تفصیل آن خواهد آمد.

۳- اعمال عمره مفرده

مجموع اعمال عمره مفرده هفت‌تاست و به این ترتیب بجا آورده می‌شود:

* احرام؛

* طواف عمره؛

* نماز طواف عمره؛

* سعی بین صفا و مروه؛

* تقصیر؛

* طواف نساء؛

* نماز طواف نساء.

۴- تفاوت‌های عمره تمتع با عمره مفرده

نمایش تصویر

ص: ۲۱۶

۵- استطاعت عمره مفرده (وجوب یا استحباب)

کسی که استطاعت حج را ندارد، ولی استطاعت عمره مفرده را دارد، بنابر فتوای مشهور فقها بجا آوردن عمره مفرده بر او واجب نیست، یعنی لازم نیست به عمره برود و کسی که حج واجب بجا نیاورده و به نیابت از دیگری به حج رفته، احتیاط مستحب است پس از اعمال حج عمره مفرده بجا آورد.

۶- عمره مفرده تکراری و فاصله دو عمره

نسبت به فاصله دو عمره مفرده چند نظر فقهی وجود دارد:

الف) حداقل یک ماه باید فاصله باشد و در کمتر از این فاصله رجاءً می‌تواند بجا آورد.

ب) حداقل باید ده روز فاصله باشد.

ج) اگر دو عمره برای یک نفر نباشد، مثلًا یکی را برای خودش و دیگری را به نیابت شخص دیگری بجا آورد فاصله شرط نیست.

د) بین دو یا چند عمره فاصله شرط نیست.(۱)

پی نوشتها

۱- محمد حسین فلاح زاده، دروس احکام و مناسک حج، ۱جلد، نشر مشعر - تهران، چاپ: ۱، تابستان ۱۳۸۷.

ص: ۲۱۷

[۱] (۱). الفتاوی الواضحهٔ، ج ۱، ص ۸۳

[۲] (۱). گناه کبیره، گناه بزرگ است که بر آن وعده عذاب و آتش داده شده است؛ مانند: دروغ و تهمت، غیر آن را گناه صغیره گویند.

[۳] (۱). برخی از مراجع تقلید، عدول از مجتهد زنده به مجتهد زنده مساوی را جایزمی‌دانند.

[۴] (۱). برخی از مراجع تقلید، مسح روی پا تا آخر آن را لازم می‌دانند.

[۵] (۱). به فتوای برخی از مراجع تقلید مسح همزمان پاها اشکال ندارد.

[۶] (۱). به فتوای برخی از مراجع معظّم تقلید با غسل واجب، مثل غسل مسّ میّت نیز می‌توان نماز خواند و وضو لازم نیست.

[۷] (۱). به فتوای برخی از مراجع تقلید با غسل‌های واجب و برخی از غسل‌های مستحب نیز می‌توان نماز خواند و نیاز به وضو نیست.

[۸] (۱). به فتوای برخی از فقها در تیمم بدل از غسل، یک بار باید دست بر زمین بزند و بر پیشانی بکشد و بار دیگر بر زمین بزند و بر دستها بکشد.

[۹] (۱). یک درهم تقریباً به اندازه یک بندانگشت است.

[۱۰] (۱). انعام: ۵۹

[۱۱] (۲). انبیاء: ۸۷

[۱۲] (۱). به‌جای جمله« أن تَغْفِرَ لی ذُنُوبی» می‌تواند حاجت دیگری از خدا بخواند.

[۱۳] (۱). شک در رکعات نماز موارد دیگری نیز دارد، امّا چون پیش آمدن آن موارد بسیار کم است، از بیان آنها صرف‌نظر شد. برای آشنایی می‌توانید به رساله توضیح‌المسائل، مسائل ۱۱۶۵ تا ۱۲۰۰ مراجعه کنید.

[۱۴] (۱). به فتوای برخی از مراجع تقلید، عیدی و پاداش و هدیه و امثال آن اگر در طول سال استفاده نشود و تا سر سال خمس باقی بماند، خمس دارد.

[۱۵] (۲). به فتوای برخی از مراجع تقلید، سرمایه کسب به مقداری که برای به دست آوردن مخارج زندگی لازم باشد، خمس ندارد.

[۱۶] محمد حسین فلاح زاده، دروس احکام و مناسک حج، ۱جلد، نشر مشعر - تهران، چاپ: ۱، تابستان ۱۳۸۷.

[۱۷] (۱). به فتوای برخی از مراجع تقلید، بخشش و جایزه و عیدی، اگر تا سرسال خمس استفاده شود و باقی بماند، خمس دارد.

[۱۸] (۱). وافی، ج ۱۰، ص ۳۳

[۱۹] (۲). جامع الاحادیث، ج ۹، ص ۴۹

[۲۰] (۳). همان، ص ۲۹

[۲۱] (۴). همان، ص ۵۴

ص: ۲۱۸

[۲۲] (۱). به نماز چهارکعتی، نماز تمام گفته می‌شود در مقابل نماز دورکعتی.

[۲۳] (۲). به نظر برخی از فقها، به قدری دور شود که اهالی آنجا او را نبینند.

[۲۴] (۱). به نظر برخی از فقها، مسافر در تمام شهر مکّه و مدینه می‌تواند نماز را تمام بخواند.

[۲۵] (۱). به فتوای برخی از فقها، مراعات ترتیب در قضای نمازهای یومیّه لازم است.

[۲۶] (۱). به فتوای برخی از فقها، قضای نماز مادر نیز بر پسر بزرگ او واجب است.

[۲۷] محمد حسین فلاح زاده، دروس احکام و مناسک حج، ۱جلد، نشر مشعر - تهران، چاپ: ۱، تابستان ۱۳۸۷.

[۲۸] (۱). ممکن است دختری بالغ باشد ولی خونریزی قاعدگی نداشته باشد چون وراثت و تغذیه و آب و هوا هم در این مسأله تأثیر دارد، چنانچه امروزه معمولًا نخستین خونریزی دخترها در سنین ۱۲ یا ۱۳ سالگی می‌باشد.

[۲۹] (۲). به فتوای برخی از فقهاء، زن‌های سیده و غیر سیّده پس از ۶۰ سالگی یائسه‌می‌شوند.

[۳۰] (۱). شتر را مانند سایر حیوانات ذبح نمی‌کنند، یعنی نباید سر آن را برید و چهار رگ را قطع کرد، بلکه باید آن را« نَحْر» کنند، یعنی کارد یا وسیله آهنی تیزی در گودی گلوی او فرو کنند.

[۳۱] محمد حسین فلاح زاده، دروس احکام و مناسک حج، ۱جلد، نشر مشعر - تهران، چاپ: ۱، تابستان ۱۳۸۷.

[۳۲] محمد حسین فلاح زاده، دروس احکام و مناسک حج، ۱جلد، نشر مشعر - تهران، چاپ: ۱، تابستان ۱۳۸۷.

درباره مرکز

بسم الله الرحمن الرحیم

جاهِدُوا بِأَمْوالِکُمْ وَ أَنْفُسِکُمْ فی سَبیلِ اللَّهِ ذلِکُمْ خَیْرٌ لَکُمْ إِنْ کُنْتُمْ تَعْلَمُونَ (سوره توبه آیه ۴۱)

با اموال و جانهای خود، در راه خدا جهاد نمایید؛ این برای شما بهتر است اگر بدانید حضرت رضا (علیه السّلام): خدا رحم نماید بنده‌ای که امر ما را زنده (و برپا) دارد ... علوم و دانشهای ما را یاد گیرد و به مردم یاد دهد، زیرا مردم اگر سخنان نیکوی ما را (بی آنکه چیزی از آن کاسته و یا بر آن بیافزایند) بدانند هر آینه از ما پیروی (و طبق آن عمل) می کنند

بنادر البحار-ترجمه و شرح خلاصه دو جلد بحار الانوار ص ۱۵۹

بنیانگذار مجتمع فرهنگی مذهبی قائمیه اصفهان شهید آیت الله شمس آبادی (ره) یکی از علمای برجسته شهر اصفهان بودند که در دلدادگی به اهلبیت (علیهم السلام) بخصوص حضرت علی بن موسی الرضا (علیه السلام) و امام عصر (عجل الله تعالی فرجه الشریف) شهره بوده و لذا با نظر و درایت خود در سال ۱۳۴۰ هجری شمسی بنیانگذار مرکز و راهی شد که هیچ وقت چراغ آن خاموش نشد و هر روز قوی تر و بهتر راهش را ادامه می دهند.

مرکز تحقیقات قائمیه اصفهان از سال ۱۳۸۵ هجری شمسی تحت اشراف حضرت آیت الله حاج سید حسن امامی (قدس سره الشریف) و با فعالیت خالصانه و شبانه روزی تیمی مرکب از فرهیختگان حوزه و دانشگاه، فعالیت خود را در زمینه های مختلف مذهبی، فرهنگی و علمی آغاز نموده است.

اهداف :دفاع از حریم شیعه و بسط فرهنگ و معارف ناب ثقلین (کتاب الله و اهل البیت علیهم السلام) تقویت انگیزه جوانان و عامه مردم نسبت به بررسی دقیق تر مسائل دینی، جایگزین کردن مطالب سودمند به جای بلوتوث های بی محتوا در تلفن های همراه و رایانه ها ایجاد بستر جامع مطالعاتی بر اساس معارف قرآن کریم و اهل بیت علیهم السّلام با انگیزه نشر معارف، سرویس دهی به محققین و طلاب، گسترش فرهنگ مطالعه و غنی کردن اوقات فراغت علاقمندان به نرم افزار های علوم اسلامی، در دسترس بودن منابع لازم جهت سهولت رفع ابهام و شبهات منتشره در جامعه عدالت اجتماعی: با استفاده از ابزار نو می توان بصورت تصاعدی در نشر و پخش آن همت گمارد و از طرفی عدالت اجتماعی در تزریق امکانات را در سطح کشور و باز از جهتی نشر فرهنگ اسلامی ایرانی را در سطح جهان سرعت بخشید.

از جمله فعالیتهای گسترده مرکز :

الف)چاپ و نشر ده ها عنوان کتاب، جزوه و ماهنامه همراه با برگزاری مسابقه کتابخوانی

ب)تولید صدها نرم افزار تحقیقاتی و کتابخانه ای قابل اجرا در رایانه و گوشی تلفن سهمراه

ج)تولید نمایشگاه های سه بعدی، پانوراما ، انیمیشن ، بازیهای رایانه ای و ... اماکن مذهبی، گردشگری و...

د)ایجاد سایت اینترنتی قائمیه www.ghaemiyeh.com جهت دانلود رایگان نرم افزار های تلفن همراه و چندین سایت مذهبی دیگر

ه)تولید محصولات نمایشی، سخنرانی و ... جهت نمایش در شبکه های ماهواره ای

و)راه اندازی و پشتیبانی علمی سامانه پاسخ گویی به سوالات شرعی، اخلاقی و اعتقادی (خط ۲۳۵۰۵۲۴)

ز)طراحی سیستم های حسابداری ، رسانه ساز ، موبایل ساز ، سامانه خودکار و دستی بلوتوث، وب کیوسک ، SMS و...

ح)همکاری افتخاری با دهها مرکز حقیقی و حقوقی از جمله بیوت آیات عظام، حوزه های علمیه، دانشگاهها، اماکن مذهبی مانند مسجد جمکران و ...

ط)برگزاری همایش ها، و اجرای طرح مهد، ویژه کودکان و نوجوانان شرکت کننده در جلسه

ی)برگزاری دوره های آموزشی ویژه عموم و دوره های تربیت مربی (حضوری و مجازی) در طول سال

دفتر مرکزی: اصفهان/خ مسجد سید/ حد فاصل خیابان پنج رمضان و چهارراه وفائی / مجتمع فرهنگی مذهبی قائمیه اصفهان

تاریخ تأسیس: ۱۳۸۵ شماره ثبت : ۲۳۷۳ شناسه ملی : ۱۰۸۶۰۱۵۲۰۲۶

وب سایت: www.ghaemiyeh.com ایمیل: Info@ghaemiyeh.com فروشگاه اینترنتی: www.eslamshop.com

تلفن ۲۵-۲۳۵۷۰۲۳- (۰۳۱۱) فکس ۲۳۵۷۰۲۲ (۰۳۱۱) دفتر تهران ۸۸۳۱۸۷۲۲ (۰۲۱) بازرگانی و فروش ۰۹۱۳۲۰۰۰۱۰۹ امور کاربران ۲۳۳۳۰۴۵(۰۳۱۱)

نکته قابل توجه اینکه بودجه این مرکز؛ مردمی ، غیر دولتی و غیر انتفاعی با همت عده ای خیر اندیش اداره و تامین گردیده و لی جوابگوی حجم رو به رشد و وسیع فعالیت مذهبی و علمی حاضر و طرح های توسعه ای فرهنگی نیست، از اینرو این مرکز به فضل و کرم صاحب اصلی این خانه (قائمیه) امید داشته و امیدواریم حضرت بقیه الله الاعظم عجل الله تعالی فرجه الشریف توفیق روزافزونی را شامل همگان بنماید تا در صورت امکان در این امر مهم ما را یاری نمایندانشاالله.

شماره حساب ۶۲۱۰۶۰۹۵۳ ، شماره کارت :۶۲۷۳-۵۳۳۱-۳۰۴۵-۱۹۷۳و شماره حساب شبا : -IR۹۰-۰۱۸۰-۰۰۰۰-۰۰۰۰-۰۶۲۱ ۵۳-۰۶۰۹به نام مرکز تحقیقات رایانه ای قائمیه اصفهان نزد بانک تجارت شعبه اصفهان – خیابان مسجد سید

ارزش کار فکری و عقیدتی

الاحتجاج - به سندش، از امام حسین علیه السلام -: هر کس عهده دار یتیمی از ما شود که محنتِ غیبت ما، او را از ما جدا کرده است و از علوم ما که به دستش رسیده، به او سهمی دهد تا ارشاد و هدایتش کند، خداوند به او می‌فرماید: «ای بنده بزرگوار شریک کننده برادرش! من در کَرَم کردن، از تو سزاوارترم. فرشتگان من! برای او در بهشت، به عدد هر حرفی که یاد داده است، هزار هزار، کاخ قرار دهید و از دیگر نعمت‌ها، آنچه را که لایق اوست، به آنها ضمیمه کنید».

التفسیر المنسوب إلی الإمام العسکری علیه السلام: امام حسین علیه السلام به مردی فرمود: «کدام یک را دوست‌تر می‌داری: مردی اراده کشتن بینوایی ضعیف را دارد و تو او را از دستش می‌رَهانی، یا مردی ناصبی اراده گمراه کردن مؤمنی بینوا و ضعیف از پیروان ما را دارد، امّا تو دریچه‌ای [از علم] را بر او می گشایی که آن بینوا، خود را بِدان، نگاه می‌دارد و با حجّت‌های خدای متعال، خصم خویش را ساکت می‌سازد و او را می‌شکند؟».

[سپس] فرمود: «حتماً رهاندن این مؤمن بینوا از دست آن ناصبی. بی گمان، خدای متعال می‌فرماید: «و هر که او را زنده کند، گویی همه مردم را زنده کرده است»؛ یعنی هر که او را زنده کند و از کفر به ایمان، ارشاد کند، گویی همه مردم را زنده کرده است، پیش از آن که آنان را با شمشیرهای تیز بکشد».

مسند زید: امام حسین علیه السلام فرمود: «هر کس انسانی را از گمراهی به معرفت حق، فرا بخواند و او اجابت کند، اجری مانند آزاد کردن بنده دارد».

قائمیه اصفهان

برای داشتن کتابخانه های‌تخصصی
دیگر به سایت این مرکز به نشـــانی
www.Ghaemiyeh.com
www.Ghaemiyeh.net
www.Ghaemiyeh.org
www.Ghaemiyeh.ir
مراجعه و برای سفارش با ما تماس بگیرید.
۰۹۱۳ ۲۰۰۰ ۱۰۹